Ocak Şubat Mart 2023

CazKedisi

ŞİİRLİ KÜLTÜR DERGİSİ

Onca kaosa ve gri gökyüzüne rağmen CazKedisi, 2023 yılına güzel başlıyor. CultureCIVIC: Kültür Sanat Destek Programı tarafından sağlanan destekle, IDEA'23 projemizi hayata geçiriyoruz. Sayfalarımızın ilerleyen yapraklarında ön bilgilendirmeyle tanışacağınız projemizle, doğaya, şiire, müziğe ve ekolojik yaşama yeni bir bakış açısıyla Kaz Dağları'ndan Datça kıyılarına uzanan bir dizi serüvenle uzun yürüyüşümüze devam edeceğiz.

Sizleri de bekleriz.

Bu arada; Caz Şiir Dosyası da gözlerinizden öper…

Sayı 29

Adil Başoğul
Ayşe Özgür Aydoğan
Devrim Dikkaya
Ediz Servan Erdinç
Erkut Tokman
Ezgi Eren
Filiz Kalkışım Çolak
Gönül Tokayeva
Gülşah Kabal
Halim Yazıcı
Halit Payza
Hasan Ildız
Hızır İrfan Önder
İlya Yaraş
M. Güner Demiray
M. Mazhar Alphan
M. Özgür Mutlu
Muharrem Sönmez
Neslihan Yalman
Ümit Yıldırım
Rıdvan Yıldız
Ruhsan İskifoğlu
Sarp Keskiner
Savaş Çağman Coşkun
Serkan Kılıç
Sencer Başat
Tamer Gülbek
Vahdettin Yılmaz
Veysel Çolak
Zafer Muhlis Uslu

Fotoğraf: Sarp Keskiner

IDEA ’23

2023 yılına güzel başlıyoruz. CultureCIVIC: Kültür Sanat Destek Programı tarafından sağlanan destekle [1] IDEA ’23 projemizi hayata geçireceğimizi müjdeliyoruz.

Makismalist ve kitlesel etkinlik tasarımı yaklaşımının aksine ekolojik duyarlılığı, imeceyi, birlikte kutlamayı, kendi kendine yeterliliği ve organizasyonel dayanıklılığı öne koyan IDEA ’23, Arts Map Mikro Destek Programı’nın [2] “Doğayla Bir” teması kapsamında 2022 yılında Bone Union Records [3] ortaklığında ve Kronovox Archives [4] paydaşlığıyla düzenlediğimiz IDEA ’22 adlı arama toplantılarında elde edilen sonuçların uygulama fazını konu alıyor.

Etkinliğin fikri temeli, 2019 yılından bu yana Küçükkuyu, Çanakkale bölgesinde temasa geçtiğimiz ekoloji aktivistleri, deneyimli etkinlik tasarımcıları, yerel sanatçılar ve bölgenin sanatsal hafızasında derin bir iz bırakan Assos Gösteri Sanatları Festivali (AGSF 1995-99) düzenleyicileriyle yaptığımız görüşmelere dayanıyor. Bayramiç Kazdağları Ekolojik Yaşam ve Tohum Derneği, Bayramiç Yeniköy Ekoloji Çiftliği, Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği, Bir Tohum Vakfı, Kazdağları Ekoloji Platformu ve benzeri zeminlerde bir araya gelen aktivist birikim ile 1995-99 döneminde düzenlenen Assos Gösteri Sanatları Festivali’nin geriye bıraktığı idealler, IDEA ‘23’ün yoluna ışık tutuyor.

Nisan – Mayıs döneminde İzmir, Balıkesir ve Muğla’da düzenleyeceğimiz sekiz arama toplantısından elde edilecek öneriler, IDEA ’22 kapsamında kültür yöneticilerinin, kent plancılarının, onarıcı tarım ve agrokültür uzmanlarının, somut olmayan kırsal bellek ve miras üzerine çalışan akademisyenlerin, tasarımcıların, küratörlerin, bağımsız yayıncıların, güncel sanatçıların, görsel sanatçıların ve müzik prodüktörlerinin belirlediği ideallere yenilerini ekleyecek. Bu idealler doğrultusunda kendine özgü bir eko-poetik dile, esnek ve taşınabilir bir formata sahip, mekâna özgü etkinlik tasarımına öncelik veren, yerelde yaşayanları ve kırsalda süregiden geleneksel pratikleri içeriğin parçası kılacak, doğada mümkün olduğunca az ayak izi bırakacak, ekolojik duyarlılığa sahip bağımsız girişimlerle kolektifleri kültür sanat zemininde buluşturacak bir etkinlik modeli yaratmayı hedefliyoruz.

İzmir, İstanbul, Çanakkale ve Balıkesir’den yaklaşık 25 sanatçının / kültür yöneticisinin katılımıyla 9-13 Eylül 2023 tarihleri arasında gerçekleşecek etkinliğin programı, on açık sofra buluşmasından, doğa sanatına (land art) dayanan iki yerleştirmeden, altı söyleşiden, dokuz performanstan, iki atölyeden ve bir sergiden oluşuyor. Bu yapısıyla program izleyiciyi pasif konumundan çıkartarak içinde bulunduğu doğayla ilişkilenmeye, sanat üretmeye ve diğer katılımcılarla hemzeminde sosyalleşmeye davet ediyor. İzmir’den Açık Stüdyo [5], KARANTİNA kolektifi [6] ve Kendine Ait Bir Oda inisiyatifi [7]; Çanakkale’den Nedircik Yayınları [8] ve Bir Tohum Vakfı (Çamtepe Ekolojik Yaşam Merkezi) [9] iştirakçilerimiz arasında yer alıyor.

Geriye on beş podcast, on video, beş konser albümü, iki kalıcı enstalasyon ve ekolojik duyarlılığa sahip genç İzmirli sanatçıların eserlerini içeren bir karma sergi bırakacağız. Bunlarla beraber, projenin tüm çıktılarını aynen IDEA ’22’de yaptığımız gibi projeye özel bir yayında toplayacağız.

[1] https://www.culture-civic.org/duyurular/yerel-projeler-ucuncu-acik-cagri-doneminde-desteklenen-projeler-aciklandi

[2] https://www.artsmap.info/

[3] https://www.blackandtanrecords.nl/sub-labels-3/bone-union-records/

[4] https://soundcloud.com/kronovox-archives

[5] acikstudyo.com

[6] karantinamekan.com

[7] kendineaitbiroda.org

[8] nedircikler.com

[9] @camtepeyasammerkezi

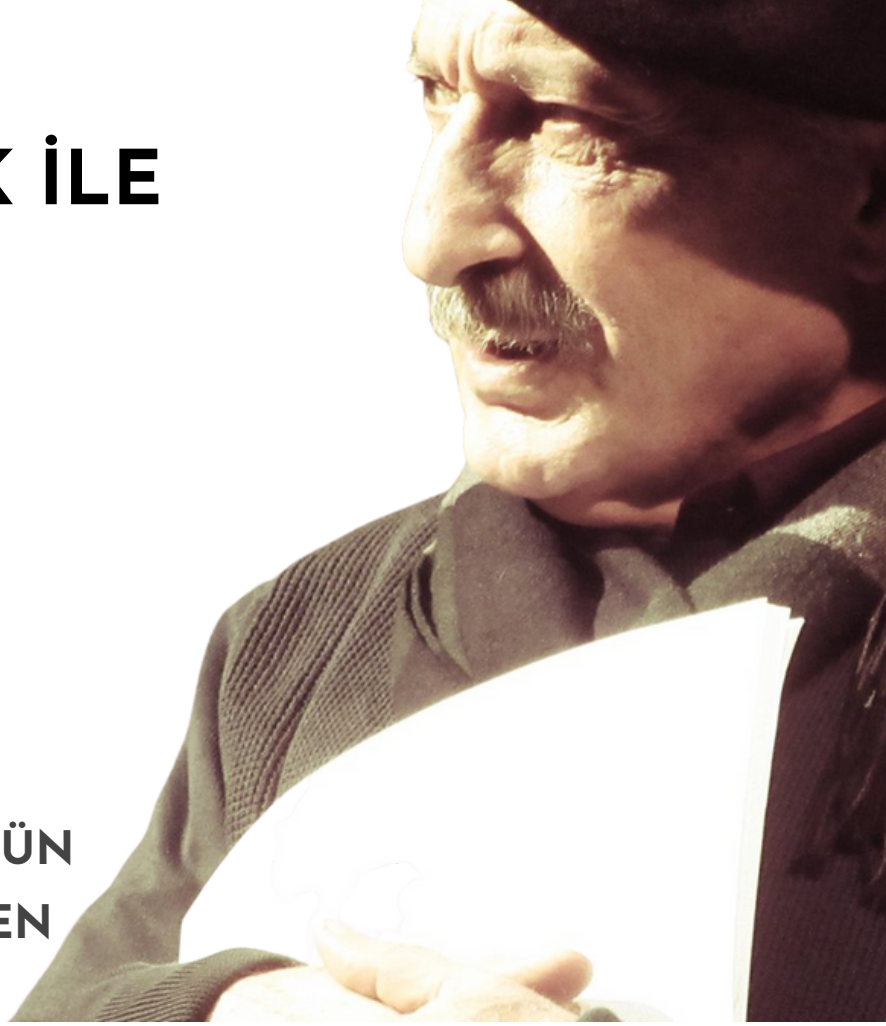
IDEA ’23, BİR AVRUPA BİRLİĞİ PROJESİ OLAN CULTURECIVIC: KÜLTÜR SANAT DESTEK PROGRAMI TARAFINDAN FİNANSE EDİLMEKTEDİR.

Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir

CultureCIVIC
Kültür Sanat
Destek Programı

VEYSEL ÇOLAK İLE SÖYLEŞİ

KAFKA KEDİSİ
HALİT PAYZA

TÜRK ŞİİRİ HER GEÇEN GÜN TOPLUMSAL İZLEKLERDEN GİDEREK UZAKLAŞIYOR

"(…) kalabalık bir aşk bu, ortasından bir halk geçiyor
yanağı karanfil bir annemi sevmiştim küçükken
alanlar kucakladı onun yerine, çocuklara büyüdük
hep öğrenciydik.
lisede şiir defteri, fakültede slogan
ölümle selamlaşırdık caddelere çıkarak.
bütün camlarda akan kanın buğusu, özlemin koyu
gölgesi.(…)"
(Veysel Çolak, Terleten Kelimeler)

Halit PAYZA- *Şair İçin Anımsatmalar'*da [1] *"Türkiye tarihinin hiçbir döneminde şiirin hayattan bu denli koptuğu ve uzlaştığı görülmemiştir,"* diyorsunuz. Aynı yazınızda hayatın içinde olan, toplumsal sorumluluklarını eylemciliklerinin yanı sıra şiirleriyle de yaşama geçiren şairleri örnek gösteriyorsunuz. Küba bağımsızlık savaşımında öncülük eden Jose Julian Marti Perez, Portekiz sömürgeciliğine karşı kalkışan Gine Bissau ve Cape Verde Adaların bağımsızlık savaşımcısı Amilcar Lopes Carbal, Angola'nın kurtuluş savaşı önderlerinden Antonio Agostinho Neto, Vietnamın bağımsızlığına önderlik eden Ho Şi Minh, Çin deviriminin devrimcisi Mao Çe-tung, Filistin direnişinin öncü şairlerinden Fatma Tükan'ı örnek veriyorsunuz. Bu şair, yazar ve eylemciler, teoride ve pratikte yaşamın içindeler ve yazdıklarıyla da tutarlı bir devinim içindeler. Bizden de başta Nâzım Hikmet olmak üzere, Ahmet Arif, Enver Gökçe gibi eylemleri ve söylemleriyle yaşamın içinde olan şairlerden örnekler verilebilir. Sizin yazdıklarınızdan, günümüz şairlerinin yaşamın içinde olmaktan, onu savunmaktan çok şiirin yaşama karşı olduğu anlamını çıkarsıyorum. Bu ilgisizlik ve sorumsuzlukta asıl suçlu ya da olayın asıl faili ne yazık ki diğer olumsuz etmenlere karşın -siyasal, tecimsel, okurun ve şairin bilişsel düzeyi- yine de şairin takındığı tavırla kendisi. Şair toplumsal sorumluluğundan kaçarak kendini cam fanus içine hapsediyor.

---

[1] Veysel Çolak, Şiir İçin Anımsatmalar, Aydınlık Kitap Eki, 31.01.2014, yıl: 2, sayı: 101

Olumsuzluklardan korunma içgüdüsü de diyebiliriz belki. Bu nitelikteki şairlerin, toplumsalın içinde olması gereken iyi şiirden koparak, bireycileşmeleri, biçim, biçem, teknik, imge, esin kaynağı, dil anlayışı, yaşam karşısında duruşu ve dünya görüşü ile toplumsalcı şiirden uzaklaşmaları ve öykünmeci şiire yönelmeleri şairin şiire ve insana ihaneti değil mi? İhanet belki ağır bir suçlama ama en azından böyle bir çelişki yok mu?

Veysel ÇOLAK- Şiir toplumsal çelişkilerden beslenir. Politik, ekonomik, ideolojik, etik, estetik çelişkiler toplumsal sınıflarla doğrudan ilişkilidir; bunların her biri üretim ilişkilerinden beslenir. Böyle olduğu için Türkiye, Filistin, Vietnam, ispanya, Yunanistan, Latin Amerika ülkelerinde şiir daha etkin, daha hayattan yana, daha insan kokuşludur. Zaten kuramsal olarak da öyle olmak durumdadır. Şimdilerde şairin toplumsal konumlanışı, Hitler faşizmi tırmanırken meleklerin erkek mi dişi mi olduğunu tartışan papazların konumlanışına benziyor. Yoksa dünyada, Türkiye'de insanı ilgilendiren hiçbir şey olmuyormuş gibi içerikten yoksun bunca şiir yazılmazdı. Bu açıdan bakıldığında Türk şiirinin her geçen gün toplamsal izleklerden giderek daha bir uzaklaştığı kolayca görülüyor. Haksız/emperyalist savaşlar; işçiler, kır yoksulları, grevler, protesto eylemleri, köprü altında yaşamak zorunda kalanlar, töre cinayetleri, kendini satmak zorunda kalan kadınlar, anti-demokratik uygulamalar, dinin politikleşmesi, işkenceler, polisin herkesin gözü önünde gençleri öldürmesi, siyasi iktidarın uyguladığı terör, döneklik, ikiyüzlülük… gibi izleklerin hiçbir şiirde yer almadığı, kanatan bir gerçek olarak önümüzde duruyor. Bu konulara / izleklere eğilmeyen şairin bireysel ve toplumsal bir derdinin olmadığı rahatça söylenebilir. Zaten böyle olduğu için şiir okuyucusunu bütünüyle yitirmiş durumda. Yazılan şiir, artık toplumun yaşayan tarafıyla ilgili değil. Oysa çelişkileri yoğun toplumlarda, Türkiye'de insanlar 1980 yılına kadar şiirle düşünür, şiirle konuşur, şiirle direnir, şiirle âşık olur, şiirle hapishaneleri eskitir, şiirle özgürleşir, şiirle direnç kazanır, şiirle kavgaya girerdi. Nedense bunları unutan şair tipi ya şiirden iyice uzaklaştı, şiiri bıraktı ya da hayatı kendi derisiyle sınırlayıp yazmayı sürdürdü. Bu da itici bir bireycileşmeyi getirdi beraberinde. Bu içerik daralması, şiirin gereksindiği poetik değerlerin yitirilmesini de beraberinde getirdi. Anlamın oluşmasını sağlayan ses iyice cılızlaştı. Şiirde ses / anlam bütünlüğü yitirildi. Hayatın kurgusu (biçimi) şiirin biçimi olmadığı için şiir Freudyen bir yaklaşımla oyuna indirgendi. Onca söylenmesine karşı biçim ve öz'ün birbirinden ayrılamayacağı, daha radikal bir söyleyişle aynı şey olduğu, nedense görülmedi. Öz olmayınca biçim'in; biçim olmayınca da öz'ün olamayacağı kavranamadı. Bu içimsel aranışlara girişildi. Büyük şiirin böyle yakalanacağı sanıldı. Oysa bu bilisizlikle yazılan şiirin yaşamasız olduğu / olacağı çok açık. Elbette her şiir, öncelikle şiirin gereksindiği değerler üzerine kurulmalıdır. Karl Marks *"Mükemmel olmayan bir şeyi işçilere (insanlara) götürmek suçtur,"* saptamasını yapar. Bu saptamaya katılan şairin, biçimsel aranışların yetmeyeceğini; hayat kokuşlu, bireyle ve toplumla buluşan şiirler yazılamayacağını anlaması gerekiyor. Sorun, şairin kendini bu noktaya taşımamasıdır. Şairin düştüğü açmazlar, şiirin kaybetmesine neden olmuştur. Şairini / şiirin politik nedenlerden ötürü geri çekilmesi değil bu; daha çok şairin toplumsal sorumluluklarını bütün bütüne unutarak, hayatı ve geleceği gözetmekten vazgeçmesidir. Bu nedenler yüzünden yıllar önce *"Şair, vur kendini!"* deme gereği duymuştum.

Veysel Çolak'la Söyleşi

HALİT PAYZA

"(…)Herkes yolcudur ilk asılandan sonra
Bir kıyı denizini bırakır, martıları gider
Güvercinleri ölür
Buğday satan çocuğun sevincini kör eder. (…)"
(Veysel Çolak, Boynumuzun Tanıklığı)

T.S. Eliot, sanatçının tek başınalığının hiçbir şey ifade etmediğini söyler. Tek başınalık, sanatçının yazdığının değerlendirilmesinde bir ölçüt değildir. Neye göre iyi, neye göre kötü? İyinin değerli olabilmesi için, kötünün değersiz olduğunun bilinmesi gerekir. Buna göre iyi iyidir, kötü iyi değildir. İyi diyebilmek için kötüyü bilmek gerekir. İyi tek başına bir değer değildir, kötü de öyle. Ancak her ikisinin birlikteliği yeni bir değer yargısı yaratabilmek için olmazsa olmazdır. Sanatçının tekliği onun yazdıklarının da tekliği olarak değerlendirilemez. Yapıt bu anlamda iyi ya da kötü olarak eleştirilemez, yerilemez ya da övgüyle söz edilemez. Bunu yapabilmek için tek başınalığın aşılması, ortaya konanın, yine başkalarınca aynı türde ortaya koydukları ile olasıdır. Tek bir şiir, tek bir öykü, tek bir roman ya da diğer türler, tek oldukları anda var oldukları biçimiyle karşılaştırmalı olarak bizde herhangi bir anlam üretmezler. Ancak tek olmamaları durumunda, kendi gibi olan diğerlerinin varlığı, varlıklarına anlam katar ve değerlendirmemiz için seçenekler sunar. Biz bir şiiri değerlendirirken iyi ya da kötü yazıldığına ilişkin bir kanı oluşturmak için, başka şiirlere bakarız, başka şairlerle karşılaştırırız. Biri diğerine göre iyi ya da kötü yazılmıştır, ancak bunu yaptıktan sonra iyi ya da kötü yargısına varırız. T.S. Eliot, bunu geçmiş üzerinden karşılaştırılmasının yapılarak değerlendirilebileceği önermesi ile ortaya koyar. Yeni yaratılanın değerlendirilmesinin yapılabilmesi için kendinden öncekinin de bilinmesi gerekliliğinden çok, şimdi olanın artık olmayanın yaşarken ürettiği üzerinden yapılabileceğini söyler. Yeni olan yaşayandır, Eliot yaşayan ve şimdi yaratılanın ötesinde karşılaştırmanın yaşayanlar arasından değil, kendinden önce yaşamışlar arasından yapılmasını daha anlamlı bulur. Eliot'a göre *"Hiçbir ozanın, hiçbir sanatçının tek başına tam bir anlamı yoktur. Onun anlamı, değerlendirilmesi; ölmüş ozan ve sanatçılarla olan bağının değerlendirilmesidir,"* der. Bu bağlamda Türk Yazını içinde şiirin bugünkü yeri nerededir, şiirin poetikası ile şairin poetikası örtüşüyor mu? Şair, şiirini anlamlandırırken kendinden önceki şair ve yazdıklarıyla olan soy bağını hâlâ sürdürüyor mu? Marks'ın sözüne dönersek, şair mükemmel olan şiiri mi yazıyor, değilse mükemmel olmayan şiir, neden okur önüne konuyor? Şair, şiir poetikasını geliştirmekte özgür mü, yoksa başkaları şair adına karar verip, mükemmel olan şiir yerine tecimsel poetikalar mı dayatıyor? Ya da şair kendiliğinden mi bu açmazı kabulleniyor?

T.S. Eliot'ın söz konusu denemesinde ortaya koyduğu gibi, *gelenek* elbette önemli; ama *gelenek*'i savunmak, bir tutuculuğa vardırılmamalı. *Gelenek*, dönüştürüldüğü oranda belirleyici ve geliştiricidir. Bire bir korunması ideolojik bir tutuculuğa vardırır kişiyi; bu da verili olanın durmadan geleceğe taşınması olur. İdeolojilerin yeniden üretimi gündeme gelir ki bu da yaşamsal ve sanatsal gelişimin önündeki en büyük engeldir. Öncelikle şunu söyleyeyim: İçerik açısından da gelenekten yararlanılabilir. Lenin'in söylediği, Maksim Gorki'nin altını çizdiği gibi *"Halk kültürü içerisindeki demokratik ve sosyalist kültür öğelerinin ayıklanıp sanat yapıtlarında işlenmesi gerekir."* Ne yazık ki günümüz sanatçısının, şairinin böyle bir derdi yok. Kemal Özer'in belirttiği gibi 'yaşamı savunmaya' yönelik bir şiirin peşine düşülmüyor. Jean Paul Sartre'dan alıntılanan "*Kötü sanat, politikaya sığınır"* sözüne tutunarak politik olan, sanatın ve şiirin dışına itiliyor. Nedense her kültürel üretimin kendiliğin-

den politik olduğu unutuluyor. Yani politikaya uzak durmaya çalıştığını söyleyenler, aslında dibine kadar gerici bir politika yapıyor konumdalar. İnsana, insan emeğine, gelişmeye… karşıt bir politika bu.

Gelenek; biçim, biçem, yapı, kurgu, imge anlayışı, esin kaynakları… bakımından da önemli. Çünkü şiir edebiyat tarihini bilmekle yazılmaz. Şiir, önceki şairlerin şiir deneyimlerinin birikimiyle yazılır. Bu birikimi özümsemeyi, kullanma becerisi kazanmayı gerektirir. Görünen o ki bu da anlaşılmış değil. Yoksa hem içerik, hem de teknik bakımdan gelenek bu denli görmezden gelinemezdi. Öte yandan *gelenek*'i yok saymak bile, kişinin ne denli yüzeysel olduğunu göstermeye yeter. İnsan diyalektikten, bilimsel dünya görüşünden yoksun olunca, böylesine öldürücü açmazlara düşebiliyor. Bir şeyi yok saymak, onun varlığını kabul etmektir. Buna diyalektiğin *inkâr* ilkesi dendiğini de belirtmiş olalım. Karşı çıktığınız şey, sizin tutumunuzu da belirler. Ürettiğiniz sanat yapıtı, karşı çıktığınız gelenekle açıklanabilir. Bu kavrayışla yola çıkılmayınca yazılan şiirlerin, ortaya konulan sanat yapıtlarının öncesi ve sonrası olamıyor. Geleneğin dönüştürülmesi olmayan hiçbir sanat yapıtının sanata ve insanoğluna bir katkısı olamaz. Geleceği de olamaz. Oysa her sanat yapıtı, şiir, gelecekteki geçmiş olmalı ki onun kalıcılığından söz edilebilsin. Bu diyalektik işleyişe bağlı olmayan şairin yazdığı her şiir; şiire ve insana zarardır. Böylesi şiirlerin metalaşabileceğini, ticari olabileceğini düşünmüyorum. Dediğim gibi şair, hayatın öznesi değil artık. Kendi derisiyle sınırlı bir alanda oyalanıp duruyor. İnsanın ve insanlığın şiirinden çok uzak. Umarım anlaşılır, umarım aşılır.

"(…) Özgürlük sokaklara yabancı,gece kaçak bir leke,
küfü bozduk, günü dinletemedik halka
artık en iyi ben susarım. Bilmiyorum
nerede çarpışıyor hayatım.
Geri çevirsin gülün solan rengini
bir yavru kuşun acele tüylenişi.(…)"
(Veysel Çolak, Maske Toplantısı)

İbni Ömer Rad, Anhü'de Hz. Muhammed'in *"Sizden birinizden karının içine şiir dolmaktansa irin dolması hayırlıdır"* dediğini aktarır. Şiirler yazan İmril Kays (Süleyman) bin Hucur (El kindi) içir de onun *"kıyamet gününde şairleri sürükleyip çekenlerin reisidir. O dünyada anılmış fakat ahirette unutulmuş bir adamdı"* dediği yazılır. Ramuz'ul Ehadis Hâdîs-i Şerif, No: 1156'da da, İslamiyeti kabul etmiş şairlere, şiir yazarken kendilerine Cebrail'in yardım ettiğini, inancı olmayan şairlerin de şiirlerine İblis'in yardım ettiğini gördüğünü söyler ve *"Cebrail size yardım etmese siz onlara baş gelemezsiniz"* der. Hz. Muhammed'e göre şairler hep yalancıdır. Burada bir pekiştirme var. 'Kimi zaman' denmiyor, 'her zaman ve hep yalancı' oldukları söyleniyor. Burada açıkça şiirin İblis'in işi olduğu, inançlı birinin şiirden uzak duracağı gibi anlamlar çıkarsanabilir. Oysa yine Hz. Muhammed inançlı bir şair olan Übey ibn-i Ka'b için, Sahih-i Buhari Tecridi Sarih, 12. Cilt, No: 2005'te şiirlerinin bir kısmını 'hikmet' olarak değerlendirir ve Übey ibn-i Ka'b'ın şiirlerini *"İbretamiz bir levha"* olduğunu söyler. Yine bir olay anlatılır ve Hz. Muhammed'in yanına bir şair geldiğini, Hz. Muhammed'in hiç kimseye göstermediği iltifatı yanına gelen şaire gösterdiği söylenir. Sırtından hırkasını çıkarır, yere serer ve şairi hırkasının üstüne oturtur. Şair gittikten sonra bunun gerekçesini sorarlar: *"Ya Resulallah bu adama ne kadar çok kıymet verdin. Bir şairdir."*

Hz. Muhammed'in yanıtı şu olur: *"El kılıcı bir kişiyi keser. Dil kılıcı 1000 kişiyi keser. Bu adam bizden olursa, bizim için çalışırsa bin kişi bizim için çalışmış olur. Bunun için çok kıymet verdim. Bu bir kişi değil bin kişidir."*[2] Aynı kaynakta şunlar da aktarılır: *"Peygamberimizin altına hırkasını serdiği şairin adı Dihye idi, Müslüman oldu. Bir müddet ibadet etti. Sonra kendi kendini ahir zaman peygamberi olarak ilan etti. Az zamanda çok taraftar topladı. Yanında toplananlar Dihye'nin şiiri Muhammed'in şiirinden üstündür dediler. Bunların üzerine yerini, örf ve âdetlerini, usullerini en iyi bilen Muktad ibn-i Esved'i gönderdi. Muktad ibn-i Esved Dihye'yi öldürdü. Adamlarda dağıldı. Büyük bir şer'e nihayet verilmiş oldu."* Bu da şiir için ilk ölen şair olsa gerek. Elbette tek örnek değil, Pir Sultan Abdal asılır, Nesimi'nin derisi yüzülür. Metin Altıok, Behçet Aysan yakılır. Sabahattin Ali'nin kafasına kurşun sıkılır sonra taşla parçalanır. Nef'î, şiirlerinde kullandığı yergisel dili nedeniyle, sarayın odunluğunda kementle boğularak öldürüldü. Cesedi İstanbul Boğazı'ndan denize atılır. Yazın tarihinde şiir yazdığı için öldürülen şairlerin sayısı yüz elliye yakındır. Şiir belalı bir uğraş, yazının diğer türleri için de durum aynı. Bir de iktidardan ihsan edilenler için kalemini kullananlar var. Şiirlerini Cebrail ya da ihsan eden yazdırıyor. Başa dönecek olursak, *'yaşam karşısında duruşu ve dünya görüşü ile toplumsalcı şiirden uzaklaşmaları ve öykünmeci şiire yönelmeleri şairin şiire ve insana ihaneti değil mi?'* ile biten sorumdaki *ihanet* sözcüğü üzerine, *"Sorunun son cümlesinde 'ihanet değil midir' diyorsun"* dediğime değinerek, *"Buradaki ihanet sözcüğünü değiştirmek gerek. Çünkü bir davaya gönül vermiş, sonra da bundan vazgeçmiş, karşı tarafa geçmiş kişiler için kullanılır ihanet kavramı. Oysa günümüz şairinin böyle bir derdi yok son zamanlarda. Yani bir dava adamı olmamış ki ihanet etmiş olsun. Bunun yerine açmaz demek bana daha doğru geliyor,"* diyorsunuz. Görüleceği gibi, kitaplı dinlerde ve kutsal kitaplarda da dünya görüşleri doğrultusunda şiiri *'belli bir amaç için kullanan'* şairler olduğu gibi, şiiri olması gerektiği gibi kullanan şairlerden söz ediliyor. Bunda şiir'in suçu yok, onu kullananın 'nasıl' kullanıldığı ile doğrudan bir ilişkisi var. Öyleyse şiir nasıl yazılmalı, işlevi ne olmalı? Şair melek mi iblis mi?

Kültürel besinden payına alamayan bireyler ve toplumlar gelişemez. Bütün yaşanmışlıklar, tarihteki bütün değişimler bunun kanıtıdır. Buradan bakıldığında, şiirin en etkili kültürel etkenlerden biri olduğu görülür. Çünkü şiir insanın duygu ve düşünce dünyasıyla doğrudan ilişkilidir. Zaten gücü de bu karakteristik özelliğinden gelmektedir. Şiiri, diğer sanatsal ürünlerden farklı kılan metalaşmayışıdır. Şiir, tarihin hiçbir döneminde ticari bir meta olmamıştır; bu kapitalist-emperyalist çağda bile metalaştırılamamıştır. Zaten bu nedenle 21. yüzyılda şiirin okunmaz, yaygınlaştırılamaz olmuştur. Yayınevleri şiir kitabı basmamakta, dağıtımcılar şiir kitaplarını dağıtmamaktadır. Elbette bu sosyolojik durum üzerine durulabilir. Ben bu kadarını söylemekle yetineyim. Varmak istediğim yer şurası: Görülen o ki şiirin bir değişim değeri yok, ama bir kullanım değeri var. Bu durumda şairler şiirlerini bu kullanım değeri üzerine kurmak zorundalar. Yazılan şiir, insanla (okuyucuyla) buluşabilecek nitelikte olmak zorunda. Şiir bir ihtiyaçsa, ki bana kalırsa öyledir, o ihtiyacı karşılamalıdır. Dinlerin şiire bakışı da bu

[2] kadiritarikati.com/zuhurat-i-bilal-nadiri-cilt-b/sairler

doğrultudadır. Örneğin İslamiyet'in Yasin ve Şuara sürelerinde karşı çıktığı şiir; İslamiyet'in hizmetinde olmayan şiirdir. Bu konuda Cemal Süreya'nın *Şapkam Dolu Çiçekle* adlı deneme kitabındaki *Şuara Süresi* adlı yazısını, herkesin okumasını isterim. Açıklayıcı, doyurucu olacaktır. İslamiyet'in önemli şairlerinden Hasan Bin Sabit, Hazreti Muhammed tarafından övülür ve yüceltilir. Söz meleği Cebrail de onunla birliktedir. Eğer, İslamiyet'e hizmet eden bir şiir yazmıyorsanız, Kur'an'ın şiirsel söz olduğunu düşünüyorsanız; bu durumda sapkınlıkla suçlanabilirsiniz. Şuara süresinde de buna vurgu yapılıyor. Şiire ilişkin bu tutuma bakıp bir tavır geliştirmenin, birileri şiiri böylesine kullanıyorsa, ben de kendimce bir amaçla kullanmalıyım düşüncesinin doğru olduğunu düşünmüyorum. Şiir kültürel bir besindir. *'Şiirsi insanın yalnız, şiirsiz toplumun eksik'* olacağını görmek yeterli geliyor bana. Eğer şair yeni bir insan yaratmayı amaçlayıp yeni bir toplum önermeyi düşünüyorsa, şiirini bu ideolojik kavrayış üzerinde kurmak durumundadır. Elbette bunu yaparken, bütün bütüne ideolojik doğruları söyleme yoluna sapmamalıdır. Böyle yaparsa yazdığı şiir, bir sloganlar toplamı olmanın ötesine geçemez. Hiçbir zaman şiir değeri kazanmaz. Özetle söylemek gerekirse; bilimsel dünya görüşüne bağlı kalınarak, şiirin gereksindiği bütün poetik değerleri gözeterek yazılmalı şiir. Böyle yazılan şiir, ideolojik görevini de yerine getirir. Şiirin amacı, öncelikle şiir olmasıdır. Şiir olamamış, şiir değerleri üzerine kurulmamış hiçbir metin; şiir olarak değerlendirilemez. Böyle bakılarak yazılmalı şiir. Öte yandan şair; *melek*, *şeytan* gibi dinî kavramlarla tanımlanmamalı bana kalırsa. Mecazen de olsa böyle bir analojinin (örneksemenin) doğru olduğunu düşünmüyorum. Şiir, mademki bireysel ve toplumsal yaşantının bir ürünüdür; bu durumda somut kavramlarla bir adlandırmaya kalkışmak gerekiyor. Böyle bakarak şairin oportünist, revizyonist, Makyavelist, uvriyerist, popülist, lotaryacı, militarist, faşist, mistik, devrimci… olduğu söylenebilir. Zaten tarihselliği içerisinde bakıldığında, şairlerin takındığı sıfatların bunlar olduğu görülüyor. Böyle bakılırsa ideolojik ayrışma daha sağlıklı görülebilir. Günümüzde; Marks'ın dediği gibi, dünyaya anlayan, yorumlayan, değiştirme sürecine katılan, poetik değerlerden ödün vermeyen şairlere ihtiyaç var. Şimdilerde yaşanan bu şair tipinin eksikliğidir.

"(…)Vurmak isterler belki yalan bir yalnızlıkla
kanım taşar, gözlerim çoğalır dilimdeki acıyla,
kim bilmez ki, her günümüzde bir tuzak
ve kirli armağanlar, sonra kırık bir düğme,
şarabın kaybolan tadı, onun sakladığı zaman.
Ama sen iste, canlansın ölü askerler, bitsin,
bir ömrün bıçakla yazılan küflü gecesi.(…)"
(Veysel Çolak, Sende Yaşamak)

Aydınlık Kitap Eki'ndeki *Şair İçin Anımsatmalar* başlıklı yazınızla söyleşiye başladık. Şimdi benim de Aydınlık Kitap Eki'nde yayımlanan *Türk Yazını Bağımsız Olmadığı Gerçeği İle Yüzleşmek Durumundadır* başlıklı yazımla devam edelim. Orada şunları yazmışım: *Yaşadığımız çağ, güdümlü, yönlendirilen, yönetilen, yönetenlerin ve yönlendirenlerin kurallar koyduğu, kendi koydukları kuralları çiğnemekten kaçınmadıkları bir dönemdir. Bu çağ sermayeden yana işleyen bir sistem olarak karşımızdadır. Sanatın kuralları değildir bunlar. Hiçbir sanatsal ve toplum yararcı politikalar, ilkeler değildir geçerli olan. Sanat, işlevini yitirmiş, anamalcı düzeni erekleyen saldırı imha silahlarıyla donatılmış, metalaştırılmıştır. Bedeli ödenerek kullanılabilen, alınıp satılabilen bir maldır şiir, resim, roman, vs. İçi ne kadar kötü olursa olsun, yapılan ve satışı gerçekleşen yalnızca ambalajıdır. Sanatın yerel, evrensel yasaları yok sayıldığında, geride orman yasaları kalıyor.*

Böylece yazar ve okur ortadan kalkıyor, meydan alıcı ve satıcıya kalıyor. Menkul Kıymetler Borsası gibi Kerameti Kendinden Menkul Kıymetler Borsası olmaya doğru hızla yol alıyor yazın. Bu borsayı sermayenin ticari kaygıları ve çıkarları belirlemekte, ticaret yasaları yaratıcılığın yerine geçmektedir. Belirleyici olan paranın gücü ve satın alma özelliğidir. Yazarlar ve şairler kendilerine tanınan sınırlar içinde ve ona bu olanakları sağlayanların çıkarlarına dokunmaksızın yazarlık/şairlik yapmak zorundadırlar. İçlerinden gelen ses, yaratıcılıklarının sesi değil, ona fısıldayanların sesidir. Bu ses kapitalizmin, yenidünya düzeni, küreselleşme adı altında dünyaya dayattığı sistemin sesidir. Bu ses, düşünmemeyi, sorgulamamayı, ciddi yazınsal yapıtlar üretmemeyi önermektedir. Bu kapitalizmin sahte peygamberler ve sahte kutsal kitaplar aracılığı ile insanlara getirdikleri yeni dindir! Yazardan/şairden/sinemacıdan istenilen postmodernist bir algıyla, toplumun bilinçlendirilmesinden çok, eğlendirilmesini emretmektedir. **[3] Şöyle sormuş olayım; bütün bu olumsuz koşullara karşın, pek çok yazar/şair/denemeci yalnız kalmayı ve gelebilecek baskıları göğüslemeyi göze alarak yazmayı sürdürüyorlar. Sanatın ve sanatçının ereği de bu olmalı. *"Şair kendini vur"* sözünüzü düelloya davet olarak algılıyorum. Sözünüzü dinleyip, bu sistemin çarklarına hizmet etmeyi erekleyenler, her ne kadar çok okunanlar listelerinde yer alsalar, televizyonlarda bir kanaldan diğerinde görünseler de 'intihar' etmeyi yeğleyenler. Lenin'in kitaba da adını verdiği gibi, bütün bu olumsuzlukları aşabilmek, yazını saygın olan yerine yeniden koyabilmek adına *ne yapmalı?***

[3] Halit Payza, Türk Yazını Bağımsız Olmadığı Gerçeği İle Yüzleşmek Durumundadır, Aydınlık Kitap Eki, Ocak 2014

Ortaya kültür fotoğrafı koyarken, sanatçıların konumlanışını da betimliyorsun. Ne yazık ki durum budur; ama bunda şaşıracak bir şey yok. Siyasi iktidarı ele geçirenler, devlet aygıtını kendi çıkarları doğrultusunda kullanır ve buna paralel kültür politikalarını da belirlerler. Bu durum, sınıfsal temelde çatışmalar üretir. Emperyalizme, kapitalizme karşı, siyasi iktidarı ele geçirmeyi de hedefleyen çatışmalar yaşanır. Elbette bu kaçınılmazdır. İşte bu çatışmalarda, toplumun diğer özneleri gibi sanatçılar da taraf olmak durumundadırlar. Yani, bir yanda günoğlu (eyyamcı) olanlar, diğer yanda ise devrimciler yer alır. Diyalektik olarak uzlaşmaz (antagonist) çelişkilerin doğal bir sonucudur bu. Bu çatışmaların yansıdığı yapıtlara gereksinme var. Nâzım Hikmet'in, A. Kadir'in, Arif Damar'ın, Şükran Kurdakul'un, Enver Gökçe'nin, Orhan Kemal'in, Yaşar Kemal'in, İrfan Yalçın'ın; kısaca, insandan, insanlığın ve doğanın geleceğinden yana olan tüm sanatçıların geliştirdiği tavrın diri tutulmasına işlerlik kazandırmak gerekiyor. Beklenen budur elbette. Bunun bireyi ve toplumu değiştirecek yoğunlukta olmaması; sanatta devrimci kavrayışın cılızlaşması olarak karşımıza çıkıyor. Oysa devrimci sanat, bilinçli sanatçılar gereksinir. Ne yazdığını, ne söylediğini ve nasıl söylediğini bilen sanatçı; ancak yaşamı anlayıp dönüştürme sürecini başlatır ve dönüştürme sürecinin bir öznesi olabilir. Bu doğrultuda umut olan büyük açılımlar yok. 12 Eylül'de, zorunlu olarak geri çekilen sanat, bugün iyice geri itiliyor. Kendiliğinden (spontane) sanatsal oluşumlar var; kendi için bir sanat oluşumundan söz etmek olanaksız görünüyor. Yani bir işçi, konumu gereği işçidir; eğer bunun bilincinde değilse kendi sınıfı için bir savaşıma girmeyecektir ama sınıf bilinci edinmişse, kendi sınıfına sahip çıkan bir işçi olacaktır. Bu örneği sanatçıya da uyarlayabiliriz. Yanlış da olmaz bu. Bugün ilerici, yurtsever, devrimci… olduğunu, bu doğrultuda sanat yaptı-

ğını düşünen birçok sanatçının, kendiliğinden sanatçı olduğu; yapıtlarında sınıf bilincinin yansımadığı; anlattıkları bireyin ise toplum dışı bir yaratık olduğu rahatça söylenebilir. Yaşamasız içerikler, bir yapıtın daha doğarken ölümüdür. İçerikten yoksunluk; biçimsel, biçemsel, imgesel, teknik yetersizliği de beraberinde getiriyor. Yani üretilen yapıtın yaşamla örtüşmesi, içerdiği değerler bakımından kalıcı olması da olanaksızlaşıyor. Bir elma, elma olduğu için değerlidir. Onun doğasını, diyalektiğini değiştirirseniz, elma olmaktan çıkar; bir elma olarak da hiçbir işe yaramaz. Ne yazık ki günümüz sanatçısı bunu bile anlamış değil. Bunları düşünerek, "*Şair, vur kendini!"* deme gereği duymuştum.

Hâlâ da öyle düşünüyorum. Günümüz sanatçısı bireysel ve toplumsal anlam üretmek zorundadır. Verili olanla hem estetik hem de ideolojik bir savaşım içerisinde olması kaçınılmazdır. Bir yapıt bu bilinçten yoksun üretilemez; üretilirse 'sabun köpüğü' olmanın ötesine geçemez. *Gölgesini satamadığı ağacı kesen* kapitalizm; bir sanat yapıtına da metadır gözüyle bakar. O yapıtın toplumu uyutması ve para kazandırması yeterlidir kapitalizm için. Bu durum karşısında orada, ortada bir yerde olunamaz. Uçlara savrulmak gerekiyor, her sanatçının kendi ucunu seçmesi ve bunun gereğini yapması gerekiyor. Yoksa kaçınılmaz olarak gidilecek yer, tarihin çöplüğü olacaktır.

DOSYA: TÜRKİYE'DE VE DÜNYADA CAZ ŞİİRİNE DÜNDEN BUGÜNE BİR BAKIŞ-1. BÖLÜM

HAZIRLAYAN: ERKUT TOKMAN

SUNU

Caz şiiri, Beat Generation gibi Amerika'dan dünyaya yayılan bir şiir geleneği, çünkü Caz müziği de Blues da Amerika'daki siyahi halkların haklarını, yaşam tarzlarını, duygularını dile getiren müzikler olmuşlar ve buradan Avrupa ve dünyaya yayılmışlardır. Caz şiiri de temelinde Blues ve Caz müziğinin çeşitli fraksiyonlarından esin alarak çeşitlenmiş; müzik, ritim ve sese dayalı bir şiirdir. Yıllar önce İstanbul'u ziyaret eden Amerikalı Opera sanatçısı bir dostumdan gelirken bana bir *Caz Şiiri Antolojisi* getirmesini rica etmiştim. O dönemler dünyadaki değişik şiir anlayışlarını merakla keşfettiğim bir dönemdi. Caz şiiri de bunlardan biri olmuştu.

Caz şiiriyle ilk tanışmam Londra'da **Queen Elisabeth Hall**'da tesadüfen 90'lı yıllarda rastlayıp satın aldığım Caz şiiri üzerine hazırlanmış audio bir kaseti dinlememle başlar. Amerikalı arkadaşımın getirdiği antolojiyi okuduktan sonra da İstanbul için yazılmış bir Caz şiirinin olmadığını düşünerek *İstanbul'da Son Caz* şiirini yazacaktım. Bütün bunların üzerinden yıllar geçmesine rağmen bugün burada, müzik ve şiiri en güçlü, doğru ve gerçekçi bağlarla modern şiir geleneğimize sunan kuşkusuz en doğru dergide, **Halim Yazıcı**'nın kurduğu **Caz Kedisi** dergisinde yeniden bir dosya olarak okuyucuyla buluşturmak, Türkiye'de ve dünyada Caz şiirinin tarihine bir pencere aralamak beni heyecanlandırıyor.

Şiir sanatının çeşitliliklerini ve zenginliklerini paylaşmak, bunlar üzerine düşünmek, yeniden ele almak ve geliştirmek gelecek için de heyecan verici olacaktır. Bu kadar zengin bir müzik kültürüne sahip bu topraklarda, bizden olmasa da Caz müziğine derin ve değerli bir ilgi vardır ve bugün Türk Caz'ı da dünya Caz liginde boy gösterme niyetiyle ciddi bir mücadele vermektedir. Bütün bunlar şiire nasıl yansıyor ve yansıyacaktır? Sadece Caz müziğinin değil diğer müzik türlerinin -bize ait olanlar da dahil- şiire olan ve olacak etkileri, geleceğin şiirini yeniden şekillendirmesindeki rolünü bize zaman gösterecek. Bu bağlamda bu dosyanın bir itki ve bir nebze örnek olmasını temenni edebilirim.

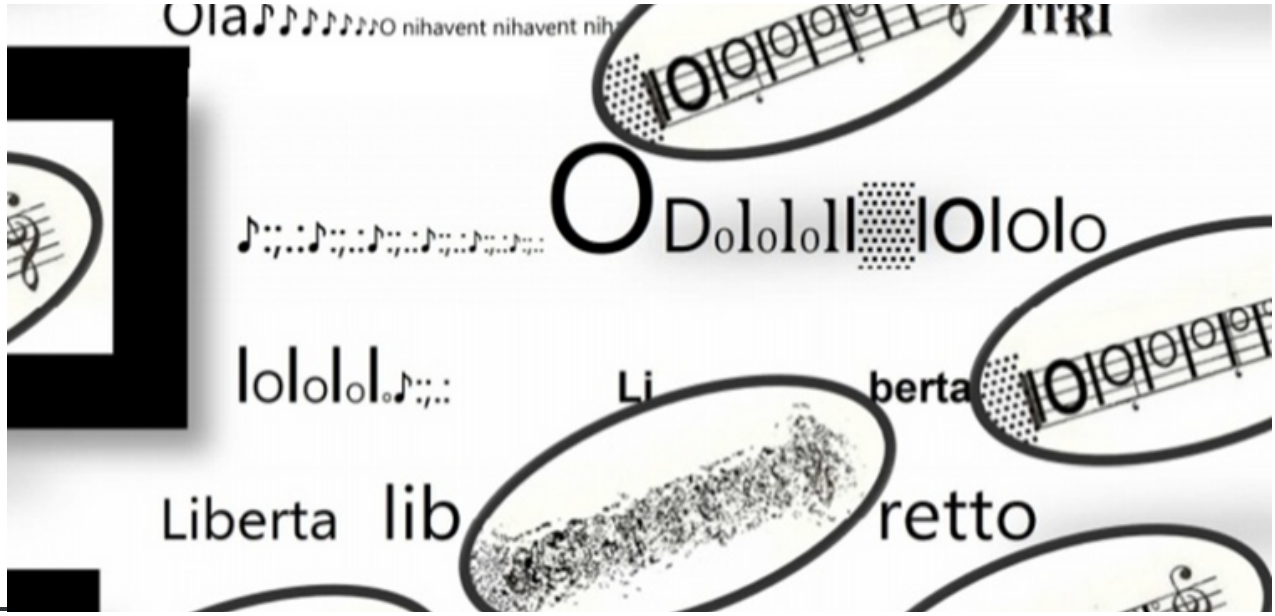
DOSYA: TÜRKİYE'DE VE DÜNYADA CAZ ŞİİRİNE DÜNDEN BUGÜNE BİR BAKIŞ-1. BÖLÜM

HAZ: ERKUT TOKMAN

Bu amaçla hazırlanan "Caz Şiiri" dosyası Türkiye'den ve dünyadan çeşitli şair, müzisyen ve yazarları bir araya getiriyor. İki bölüm halinde yayınlayacağımız *Caz Şiiri* dosyamızın ilkinde yurt dışından Caz şiirinin vatanından üç Amerikalı şair yer alıyor: **Cathyann Fisher, Jim LaVilla-Havelin** ve arka kapakta **Betty Gilmore** bu üç şairin de burada okuyacağınız şiirlerinde Caz ve Blues müzikleri ve müzisyenleriyle nasıl güçlü bağlar kurduklarını ve bunu nasıl şiire dönüştürdüklerine tanık olacaksınız. Bu üç yabancı şairin yanında bizden de bir Caz şairi dosyaya koymazsak dosya eksik kalırdı diye düşündüğümden, bu alanda Türk şiirindeki türün öncüsü **Halim Yazıcı**'dan da bir şiir istemesem içim rahat etmezdi. Dosyada ayrıca farklı bakış açılarıyla zenginleştiren üç farklı kuşaktan üç ayrı şair-yazarın kaleme aldığı üç makale bulunuyor. Değerli şair ve çevirmen **Tamer Gülbek**, Caz şiirine şiirin en eski antik çağlarından bugünün yani 21. Yüzyılın dün-yasına kadar uzanan tarihini, Dünyadan bir perspektifle bize can alıcı noktalarla özetliyor ve ufkumuzu aydınlatıyor. Kıbrıs'ta yaşayan değerli şair ve müzisyen **Ruhsan İskifoğlu** da bu perspektifi daha da genişleterek ayrıca Caz Şiiri'ne Türkiye'den de bakarak örnek şiirlerle, ilginç tespitlerde bulunuyor, kendisinin de aynı zamanda saksofon ve gitar da çalan bir müzisyen olduğunu da unutmadan söylemek istiyorum. Son olarak en genç yazar olarak **İlya Yaraş** deneme tadında Caz müziğine Z kuşağının gözünden bakıyor ve bizi yazdıklarıyla elbette taptaze gençleştiriyor.

Bir sonraki sayıdaki ikinci bölümde ise bu sefer Amerika dışındaki dünyadaki Caz Şiiri hareketlerine ve şairlerine yer vereceğiz, ayrıca heyecan verici bir söyleşiyle de sizlerle birlikte olacağız.

Hepinize şimdiden keyifli okumalar dilerim.
Erkut Tokman

CAZ ŞİİR

TAMER GÜLBEK

Antik Yunan'ın lirik şiirinden günümüz hip-hop'una, şiir ve müzik yüzyıllardır iç içe geçmiş durumda. Hem müzik hem de şiir, duyguları iletmek ve izleyicide etki uyandırmak için ritim, tekrar ve kelime oyununu kullanır, ancak 1920'lerde iki sanat formunun özel bir birleşimi ortaya çıktı: caz şiir.

20. Yüzyılın başında hem Caz hem de şiir muazzam bir değişim geçirdi: modernist şiir hareketinin ortaya çıkışı ve Caz müziğinin artan popülaritesiyle birlikte, formalite ve geleneksel tarz yavaş yavaş silinmeye başladı. Bu, Caz şiir sanatının doğuşuyla sonuçlandı. Blues ve Caz'ın yükselişiyle neredeyse eş zamanlı olarak başlayan caz şiiri, *Harlem Rönesansı*, *Beat hareketi* ve *Siyah Sanatlar Hareketi*ni de kapsayan bir akım olarak görülebilir ve bugün hâlâ canlılığını korumaktadır. Erken dönem Blues'larından tutun, serbest Caza ve deneysel müziğe kadar, Caz şairleri müziği şiirsel ilham kaynağı olarak kullandılar, kullanıyorlar. En basit tanımıyla C*az şiir*, Caz'ın ilham verdiği bir şiirdir, denebilir. Caz şiir Caz hakkında yazılmış bir şiir olabileceği gibi —ki **Louis Armstrong, John Coltrane, Miles Davis, Dizzy Gillespie, Billie Holiday, Charles Mingus, Thelonious Monk, Charlie Parker, Sonny Rollins, Bessie Smith, Lester Young**, vb isimlere birçok referans bulunur bu şiirlerde— kulağa Caz gibi gelen bir şiir de olabilir; ancak akademisyenler bu ikisinden hangisinin Caz şiirin gerçek tanımı olduğuna kesin olarak karar vermiş değiller. Bir görüşe göre: Caz şiiri yazarak tanımlamaya çalışmak, mimariyi dans ederek tanımlamaya çalışmak gibidir.

Ama zaten Caz şiirin cazibesi, tanımlanmayı reddetmesinde yatar. Harlem Rönesansı içinden yeşeren Caz şiir sanatı, ana akıma karşı koyan bir ifade biçimidir. Bir zamanlar geleneksel şiirin formları tarafından kısıtlanan şairler, Caz'ın doğaçlama, ritmik ve ham ifade tarzını alıp yazdıklarına aşılayabildiler.

Bu son derece kişisel ancak takım çalışmasına da uygun olan sanat formu, **Langston Hughes** gibi nüfuzlu şairler tarafından uygulandı. Büyük ölçüde caz şiirin babası olarak kabul edilen Hughes, argo terimleri ve Caz jargonunu da içeren şiirinde, Caz ve Blues'u taklit eden aksak ritimleri ve tekrarlayan öğeleri bir araya getirerek çığır açtı. Hughes, *The Negro Artist and the Racial Mountain (Zenci Sanatçı ve Irk Dağı)* adlı 1926 tarihli makalesinde şöyle yazar:

“Bana göre Caz, Amerika'da yaşayan zencilerin doğal ifade yollarından biri; zenci ruhunda çalan ebedi tamtam— beyazların dünyasında, metro istasyonlarında, çalışma, çalışma, çalışma dünyasında sömürüye karşı isyanın tamtamı; neşenin ve kahkahanın, bir gülümsemeyle yutulan acının tamtamı."

CAZ ŞİİR
TAMER GÜLBEK

1958'de Hughes, Caz efsanesi **Charles Mingus** ve İngiliz Caz müzisyeni ve bestecisi **Leonard Feather** ile birlikte *Weary Blues (Yorgun Blues)* albümünü hazırladı. Albümde Hughes'un, Caz ve Blues melodileri üzerine okuduğu şiirler yer aldı. Hughes'un aynı adı taşıyan 1925 tarihli şiiri, Blues ve Caz'ı kişisel deneyimle birleştiren Blues performans edebiyatının ilk eserlerinden biridir. Hughes şöyle söylüyor:

Langston Hughes

Cazı kelimelere döken tek kişi Hughes değildi elbette. Söz yazarı **Benton Overstreet**'in, söz yazarı ve piyanist **Mule Bradford**'un ve hatta söz yazarı **Ira Gershwin**'in yazdığı sözlerden ilham alan Hughes, cazın hepimizi ilgilendiren bir iletişim biçimi olduğuna inanıyordu. Caz şiirin örnekleri başka birçok yerde görülebilir —günlük konuşma dilini ve ritmini şiire uyarlayan Beat hareketinden, Rock n' Roll'un yükselişine, Hip Hop'un altın çağından günümüzün en popüler şarkılarına kadar. Hughes, 1956 Newport Caz Festivali'nde bunu şöyle ifade etmişti: *"Caz kalbin atışıdır —bu sizin kalp atışınızdır. İstediğinizde siz de kendi açınızdan bu atışı anlatabilirsiniz."*

Bebop ve Beat Kuşağı:

Beat kuşağının üyeleri 1950'lerde Afro-Amerikan kültürünün özelliklerini benimsemeye başladıkça, caz şiiri odak noktasını ırksal gurur ve bireysellikten, doğaçlama ve özgürlüğe kaydırdı. Bu dönemde hem caz şiiri hem de Caz müziği, statükoya karşı güçlü ifadeler olarak görülüyordu.

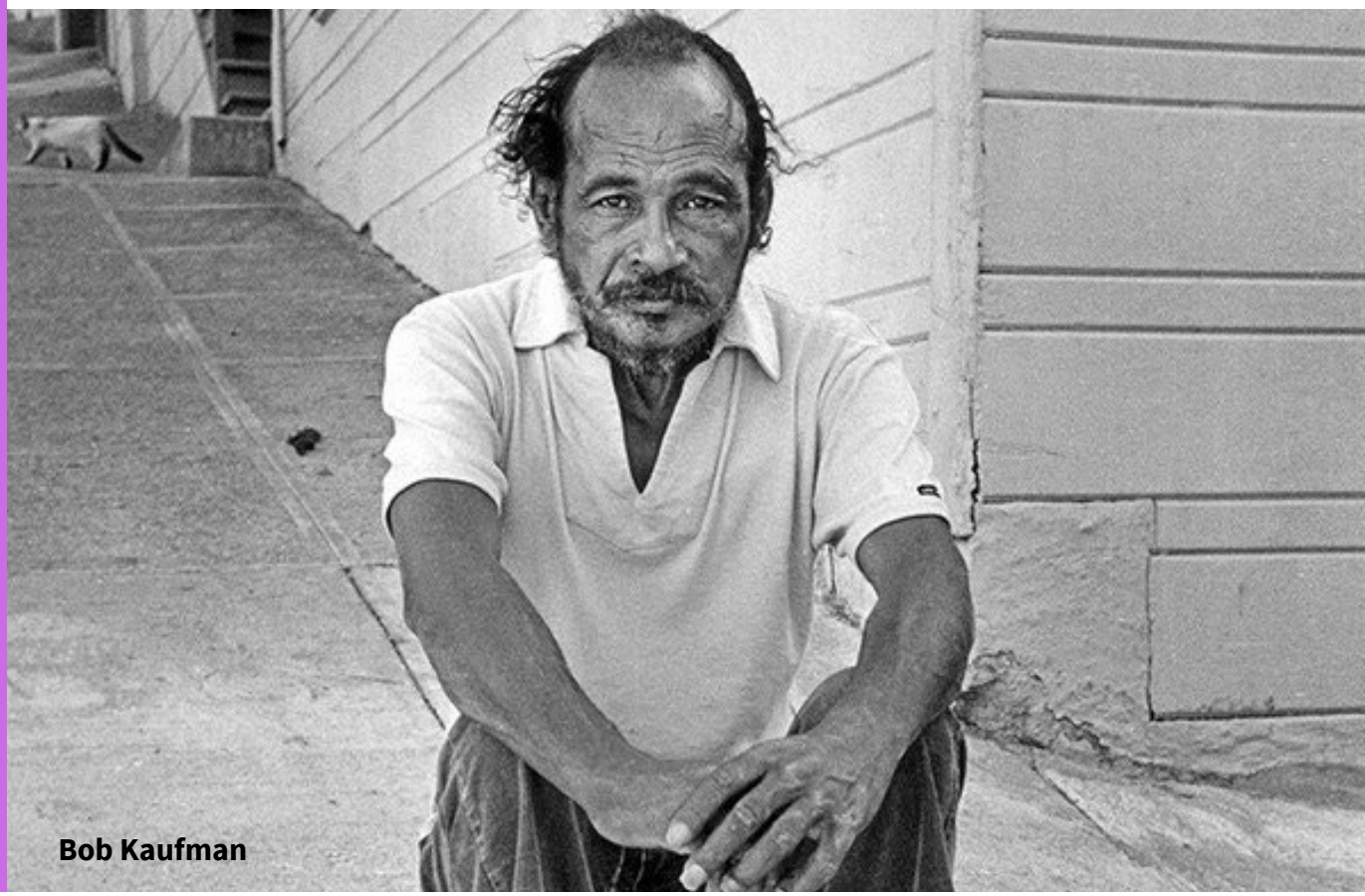
Jack Kerouac şiir okumalarını çoğunlukla müzik eşliğinde yapardı. Şair, müzisyen ve besteci David Amram, Kerouac şiirini okurken ona piyano veya bongoyla eşlik ederdi. Amram daha sonra birlikte yaptıkları çalışmalarla ilgili şöyle söyledi: *"Hiç prova yapmazdık. Birbirimizi dikkatle dinlerdik. Caz*

tamamen dinlemek ve paylaşmaktan ibarettir. Jack'in okuduklarının bir kelimesini bile enstrüman sesiyle bastırmadım. Ben kendi doğaçlama şiirimi okurken [...] Jack piyano veya bongo çalardı, ve bu gece performanslarının hiçbirinde ne benim ne de bir başkasının okumasını asla enstrüman sesiyle bastırmadı veya sözünü kesmedi. Birbirimize karşılıklı saygı gösterdik ve bize katılan herkes de bizden aynı saygıyı gördü. Neredeyse hiç mikrofon kullanmadık. Çoğu yerde zaten mikrofon bulunmazdı!"

Lawrence Ferlinghetti'nin saksafoncu **Stan Getz** ile benzer bir ortaklığı olmuştu. Beat şairi **Bob Kaufman** bazılarınca, **Langston Hughes**'dan sonra, şimdiye kadar yaşamış en büyük Caz şairi kabul edilir. Kaufman'ın *O Jazz O* ve *Morning Joy* gibi eserleri Caz'a bir nevi saygı duruşudur. Çalışmaları, aksak ritimleri, gerçeküstü imgeleriyle ile dikkat çekicidir. Özel hayatında sık sık hapse düşen bir aylak olarak, Kaufman'ın şiirlerindeki yabancılaş(tır)ma özelliği de ön plandadır.

1960'larda Beat şairi **LeRoi Jones** adını **Amiri Baraka** olarak değiştirdi ve siyahilerin gurur kaynağı Caz şiirini yeniden canlandırdı. Baraka, siyahilerin *"bir ırk, bir kültür, bir millet"* olduğuna inanan bir kültür milliyetçisiydi. Baraka'nın çalışmalarında aksak ritim ve ses tekrarı gibi Caz unsurları sıklıkla görülür. Rap müziğin kurucu babalarından biri olarak kabul edilen **Gil Scott-Heron** da, 1970'ler ve 1980'lerde çıkardığı albümlerin sözlerinde Caz şiirin yöntemlerini kullanmıştır.

Bugüne dek Caz şiir geleneği içinde yer almış diğer şairlerden bazıları şunlardır: **Marvin Bell, Sterling Brown, Hayden Carruth, Michael S. Harper, Yusef Komunyaaka, Nathaniel Mackey, Mina Loy, Kenneth Rexroth, Kenneth Patchen, Sonia Sanchez...**

Bob Kaufman

dikkat dikkat

HALİM YAZICI

anons; kum saati uygulaması başlıyor sayın seyirciler

bunun için yapmanız gerekenler;

1. dik tutmanız elinizde kalan son camdan ömrü
-nasıl olacaksa-

2. yan yatırmanız kum saatinden kalbinizi
-kuşlara inat-

3. gelen sesine zamanın ses vermeniz
-zamansız da olsa-

önemle rica olunur.

4. anons; kum saatini boş verin sayın seyirciler
siz duran yerlerinize bi daha bakın

yeniden sarılın sevgilinize
caz yerinden.

CAZ ŞİİRİ

RUHSAN İSKİFOĞLU

DÜNYA'DAN CAZ ŞİİRİ VE SESLERİ

Caz şiiri, bir edebi tür olarak tanımlanırken ses, ritim, yenilikçi fikirleri ve diyalektiği ile etkileyici kalıcı olmayı başarmıştır. Müzik gibi caz şiiri de ses ve ritim olarak çeşitli biçimleri kapsar. Blues ve Caz'ın doğuşu ile 20. Yüzyılın başlarında ortaya çıkan caz şiiri, günümüze kadar kendini canlı tutabilmiştir.

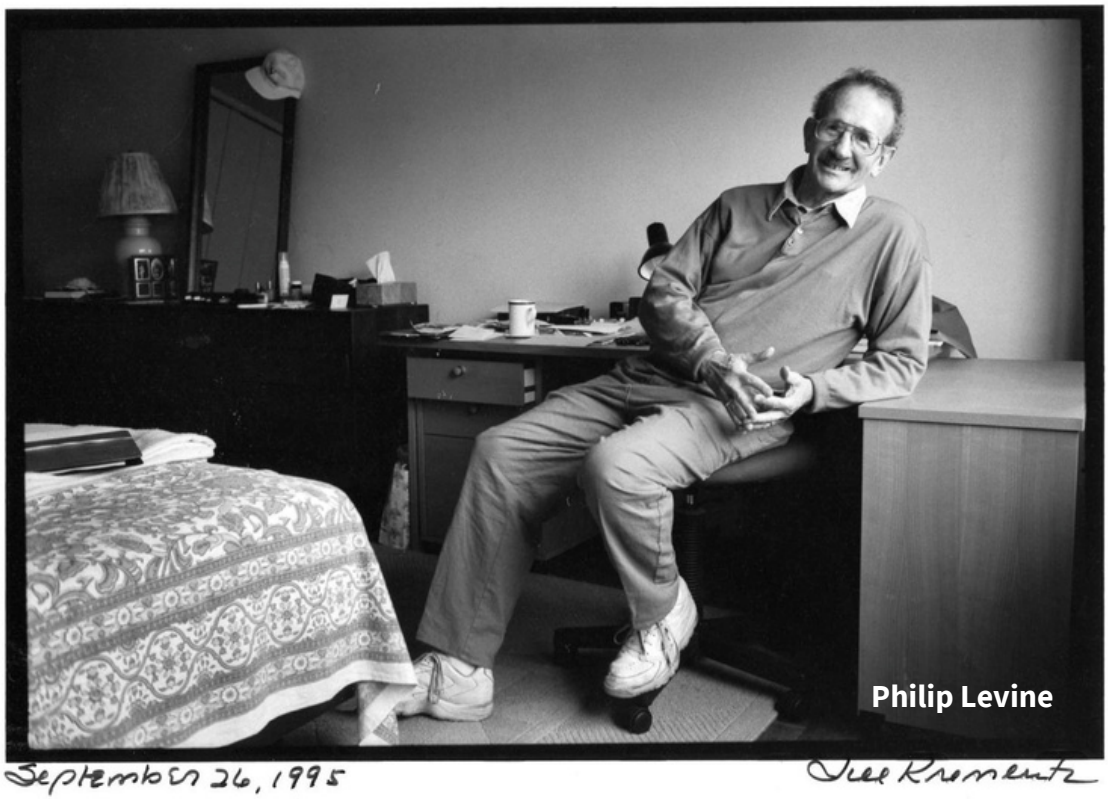
Tarihine baktığımız zaman Harlem Rönesans, Beat Hareketi ve Siyah Hareketi olarak dönemlere ayrılır. 1919-1939 yılları arası ve 1940'ların ortasından 1950'lere olan dönem daha sonra 1960'lardan 70'lere ve 1980'lerden günümüze olarak değerlendirilir. Amerika'da ve Afrika'da küçük topluluklar dönemlerinde ilerici kültürel evrim yaratmışlardır. Bununla birlikte Afrika ve Amerika edebiyatı ile yakın bir bağ kurmuş kurdukları bu bağı *Black Literature (Siyah Edebiyat)* olarak isimlendirmişlerdir.[1] Bu eksen etrafında sanat üreterek siyasi hareketlere öncülük ederek sivil haklar için mücadele ederek siyah kültürünü ve statüsünü yükseltmeye çalışmışlardır. Caz müziği Amerika'da kendi köklerini oluşturmuş Siyah Edebiyata ise referans olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrasında ise caz müziği *dans müziği* olmaktan çıkmış, *sanat müziği* konumuna gelmiştir. Performans şiirleriyle altyapı elementini oluşturmuştur. Caz kültürünü ritimlerini kullanarak şiir yazan şairler kalıcı izler yaratmıştır. **Ted Joans**'ın *Jazz is My Religion* isimli Caz şiiri lirik köklerle birlikte şiirde kişisel ve kültürel kavramların önemini vurgulamıştır. *Jazz is My Religion* da sözcükler, ses ve ritim sürrealist duruşu ve bütünü ile önemli bir yere sahip olmuştur. Caz sesi ve sözlü kültür şiirde hissedilir.[1] Caz müziğinin ve şiirinin oluşturduğu birikimler Afrika ve Amerika edebiyatı arasındaki ilişkiyi inceler ve araştırır. Caz müziği köklerinde her zaman kültürel iklim ile diğer sanat türlerinden etkilenmiş, Caz şiir ilişkisini derinleştirmiştir. Caz ile şiirin birleşmesi ötekine çok kültürlü bir evrenin varlık idraki ve bu evrende özgürce yaşama bakış açısı sunar. Caz şiiri kendi sosyokültürel geçmişinin yanı sıra şiirlerin konu, yapı, biçim, benzerlik veya farklılıkları bağlamında şiir için geniş perspektifler yaratır.

Yakın geçmişe baktığımız zaman şairler Caz bestecileri ile çalışıp projeler üretmiştir. Caz şiiri disiplini içinde kültürlenerek farklılık yaratmıştır. Caz müziği ve Caz şiirinin çıkış kıvılcımları toplumların baskılara karşı koyması ile olmuştur. Bu karşı koyma boyun eğmemeyi, ama karşı koyarken estetik ritimler, nota ve sözcükler ile sesini güzel yükseltebilen bir tepkidir. Caz ve şiir başlı başına "insan" temasını incelikle analiz eder bu nedenle kültür tarih yaşam olarak derin alanlarda yer alır.

CAZ ŞİİRİ
RUHSAN İSKİFOĞLU

Caz'ın doğaçlama kimyasının içindeki ritimler caz şiirinde genişleyen ve uzayan ritmik ifadeler ile kendini gösterir. Şiir Caz ilişkisi bu bağlamda dinamik uçları ile derin köklere sahip olabilmiştir. Saksafonist ve besteci **Benjamine Boone**'un Amerikalı şair **Philip Levine**'in öncülük yaptığı bu çalışmada şiirin imgeleri kendi iç ritmi ve üst dili ile yeni bir müzik yaratır. Şiirin yarattığı müzik ile Caz seslerinin vermek istediği mesajı kalıcı hale getirmiştir. Şiirde Caz'ın yarattığı şu duygu vardır: Şiir orada bir anlığına saksafondur, şair onu okuma biçimi ile çalar, saksafon ise bir anlık şiir görevi yapar, Caz notalarını çalarak üst dilin yarattığı bu ritme eşlik eder. Şiirin okunduğu aralık ile sustuğu aralık devam eden Caz sesi şiirde bütünlüğünü hissettirir ve bize ulaştırabildikleri aslında bundan daha fazlasıdır. The poetry of Jazz vol 2 albümünün içerisinde yer alan *Simple Truth (Basit Gerçekler)* şiirinde halkın sıradan emekçilerin profilleri-ni gözlemlemiş yaşamlarının yalınlıklarını ve zor gerçeklerini derinlemesine Caz şiiri ile vurgulamıştır.

Philip Levine'in *Basit Gerçekler* isimli şiirinde vurguladığı *basit* sözcüğü gerçeği kazıyıp ortaya çıkarabilen yalın ama derin bir anlama sahiptir. Philip Levine'in diğer çalışmalarında da yaşamın içerisindeki uyuşukluk ve kötülüğe karşı şaşırtıcı ve dirençli sözcüklerinin yer aldığı Caz şiirleri vardır. Caz şiiri açmış olduğu bu pencere, derinlikli vizyonu ile söylenmek istenilenle-rin kapsamını genişletebilmiştir. Afrika ve Amerika edebiyatı *kültür* kavramını dönüştürücü bir unsur olarak görür; şiir ve Caz ilişkisinin şekillenme evreleri hakkında ipucu verir. Caz ve şiir arasında derinlikli bir ilişki vardır. Bu derinlik gücünü yaşamın kendisinden ve toplumun manzarasından alır.

Philip Levine

Basit Gerçekler

PHILIP LEVINE

Bir buçuk dolara küçük kırmızı patateslerden satın aldım,
eve götürdüm, onları kabukları ile haşladım
ve biraz tereyağı ve tuzla akşam yemeğinde yedim.
Sonra kurumuş tarlalarda yürüdüm
Şehrin kenarında haziran ortasında ışık
ayaklarımın dibindeki karanlık oluklarda asılı
ve kuşların tepesindeki dağ meşelerinde
gece için toplanıyorlardı, alakargalar ve alaycılar
ileri geri viyaklıyor ispinozlar tozlu ışığa ok
atıyor hala. Bana patatesleri satan kadın
Polonyalı; çocukluğumdan pembe pullu bir süveter ve güneş gözlüğü ile
bütün meyve ve sebzelerin mükemmelliğini övüyor
yol kenarındaki tezgahta ve beni tadına bakmaya çağırıyor
yol boyunca taşınan soluk, çiğ tatlı mısır bile
New jerseyden yemin etti " ye, ye" dedi
"Yapmasan bile yaptın derim."

Bazı şeyler
Hayatın boyunca bilirsin çok basit ve gerçekler
zarafet, ölçü ve kafiye olmadan söylenmeli
tuzluk masada yanına yatırılmalı,
bir bardak su, ışık toplanmasının olmaması
resim çerçevelerinin gölgelerinde olmalı
çıplak ve yalnız, kendilerini savunmaları gerekir.

Arkadaşım Henri ve ben 1965'te geldik
Ben gitmeden önce, o kendini öldürmeye başlamadan önce
Ve aşkımıza ihanet edeceğiz ikimiz.
Tadabilir misin
ne söylüyorum ? soğan veya patates, bir tutam
basit tuz, eriyen tereyağı zenginliği, açıktır,
bir gerçek gibi boğazının arkasında kalır
hiç dile getirmedin çünkü zaman hep yanlıştı
hayatının geri kalanında oradadır, konuşulmadan
kirli dediğimiz topraktan, tuz dediğimiz metalden,
sözümüzün olmadığı bir biçimde, ve sen yaşıyorsun onun üzerinde.

13 ocak 2003 Pazartesi
Çev: Ruhsan İskifoğlu

CAZ ŞİİRİ
RUHSAN İSKİFOĞLU

Caz şiiri kapsamında şairlerin birçok değerli eserinden söz etmek mümkündür. **Langston Huges** Harlem Rönesans döneminin önemli bir figürüdür. Irk ve kültür arasındaki kritik kesişmeleri yansıtır. *The Weary Blues* vb. sayısız eserleri vardır. **Mina Loy** feminist fütürist dadaist sürrealist kadın Caz şairi ses, ritim, müzik kullanarak caz şiirinin titreşimleri ile *Windows Jazz* eseri bulunmaktadır; ırk kavramı üzerinde durmuştur. **Mina Loy** bazı muhafazakar çağdaşlarını yazdıklarıyla rahatsız etmiştir. Ralhp Elison, caz şairi, *Invisible Man (1952)*'i tematik olarak bepob türü ile yapılmış deneysel bir çalışmadır. Performans okumasını siyahi bir adam canlandırmış, *özgürlük* ve *kendini ifade etme* kavramları üzerinde durmuştur. Bütün bu çalışmalar caz şiir tarihinde önemli yere sahiplerdir.

Jazz Poetry albümü oluşturan **Cleo Laine, Georg Melly, Hefen Shaphiro, Randy Brecker, Billy Zavatsky Anne Waldman, William Marsh** akıcı bir eser oluşturmuşlardır. **Jack Kerouac**'un şiirlerini seslendirmişlerdir. **Cleo Laine** kendi sesini enstrüman olarak kullanan bir sanatçıdır. Saksafon ile aynı nota seslerini çıkarabilen bir gırtlağa sahiptir. Sesin tonlaması ve sanatçının beden hareketleri dramatik duraklamalar caz şiirini ve performansı biçimlendirir.

Jerry Jazz Musician online derginin *A collection of Jazz Poetry Spring 2020* çalışmasında **David Dephy, Cj Muchhala, Micheal L. Newell , R. Bremner , Phyllis Wax, Felicia Chrenesky, Dan Franch** gibi dünyanın çeşitli yerlerinden 33 şair 47 şiirle *özgürlük, aşk, anı, kayıp, kalp kırıklığı* vb. temaların yer aldığı Caz şiirlerinden oluşmuştur. **Martel Chapman**'ın görselleriyle Caz şiiri albümü tamamlanmıştır.

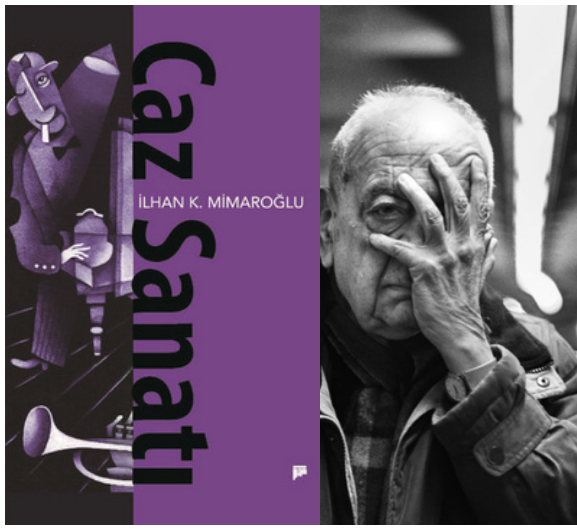
CAZ ŞİİRİ'NİN TÜRKİYE'DEKİ ETKİLERİ

Caz şiirinin Türkiye'deki etkilerine bakıldığında müzik kültürünün önemli temsilcilerinden besteci, sanat eleştirmeni prodüktör, radyo programcısı, yazar **İlhan Mimaroğlu** akla gelen ilk önemli isimdir. Caz Sanatı isimli kitabı Türkiye'de ilk caz kitabıdır. Cazın bir sanat olduğunu anlatır. *"Yalan değil. Benim, Caz'ın bir sanat olduğu hususunda hiçbir şüphem yok. Gelgelelim pek çok kişinin var. Bu kitabın başlıca amacı da cazın bir sanat olduğunu ispat etmektir,"* şeklinde açıklaması olmuştur. Caz Sanatı kitabı sadece müzik evrenine değil yaşadığı evrene de ışık tutan, öncü olan bir kitaptır. Sıradan olarak algılanan şeylerin sıradışılığını göstermiş; günlük olay ve durumların içindeki derinliği yansıtmıştır.

Eserleri Türkiye'den daha çok yurtdışında tanınmaktadır. New York'ta **Nazım Hikmet'** in 100. doğum yıldönümü kutlanırken Nazım Hikmet'in *Makineleşmek İstiyorum* şiirini o gece için bestelemiş, ses söz ve ritim bütünlüğü içinde piyano ile çalmıştı. Yine Aynı gece **Nazım Hikmet**'in *Uzun Yürüyüş* şiirini müzik eşliğinde Fransızca okumuş ve Caz şarkıcısı **Janis Siegel**'i sahneye çağırarak *Uzun Yürüyüş* şiirini çalgısız olarak sadece vokalle **Janis Siegel**'den dinletti.[2]

CAZ ŞİİRİ
RUHSAN İSKİFOĞLU

Türkiye'de Caz şiiri ilk kıvılcımlarının çıkış noktası **İlhan Mimaroğlu** ile başlamıştır denilebilir. Nazım Hikmet'in şiirlerinin piyano eşliğinde çalınarak okunması ve Caz sanatçısı **Janis Siegel**'in vokalle *Uzun Yürüyüş* şiirini okuması şiir ve cazı birleştirmiştir.

Makineleşmek İstiyorum şiirinin içerisinde yer alan sesli tekrarlar, şiirin kendi iç müziğini oluşturur. Şiirin akıcı bir ritmi vardır. Bu ritim anlam imge ve müzik üçlüsü eşliğinde birleşebilmiştir. Ritim, anlam ve imge bütünlüğünde makinanın zihni kendi zihnimizde duyulur ve sesler birleşir.

Makineleşmek istiyorum

NAZIM HİKMET / 1923

trrrrum,
trrrrum,
trrrrum!
trak tiki tak!
makinalaşmak istiyorum!
beynimden, etimden, iskeletimden geliyor bu!
her dinamoyu
altıma almak için çıldırıyorum!
tükrüklü dilim bakır telleri yalıyor,
damarlarımda kovalıyor
oto-direzinler lokomotifleri!
trrrrum,
trrrrum,
trak tiki tak
makinalaşmak istiyorum!
mutlak buna bir çare bulacağım
ve ben ancak bahtiyar olacağım
karnıma bir türbin oturtup
kuyruğuma çift uskuru taktığım gün!
trrrrum
trrrrum
trak tiki tak!
makinalaşmak istiyorum!

CAZ ŞİİRİ
RUHSAN İSKİFOĞLU

Yönetmen **Batu Akyol**'un *Türkiye'de Caz* isimli belgeseli Caz müziğinin gelişim evrelerini ve etkileşimlerini araştıran bir belgeseldir. Belgeselde yer alan isimler arasında **Cüneyt Sermet, Emin Fındıkoğlu, Muvaffak Falay, Selçuk Sun, Bozkurt İlham Gencer, Okay Temiz, Hülya Tunçağ, Kerem Görsev, Herbie Hancock, Terence Blanchard** ve **Joe Mardin** gibi 50 sanatçı ile röportajı bulunan bu çalışmada Türkiye'nin Caz öyküleri ve *siyasi manevralar, özgün atılımlar, sosyal algılar, sanatçı ruh* ve *yorum* gibi konular yer almaktadır.[3] Türkiye'de Caz müziğinin geçtiği evreleri ve etkilerini araştıran değerli bir belgeseldir. Caz müziğinin etkileri kuşkusuz şiirle buluşacak ve Caz şiir ilişkisini daha fazla görünür kılacaktır.

Türkiye'de caz şiiri üzerine **Halim Yazıcı**'nın *Beyaz Caz Sokağı* isimli Yasakmeyve yayınlarından çıkan toplu şiirler 1 ve 2 ciltten oluşan kitabı bulunmaktadır. Şiirlerinde ses ve müziksel öğelerin ve imgelerin dönüştürücü rolü dikkat çekmektedir. Şiirlerinde, sözcükler kendi eksenlerinin dışına çıkarak mesajlar gönderir ses, anlam, ritim, boyutları farklı bir evren yaratır. Beyaz Caz Sokağı 2. ciltte topladığı şiirler doğup büyüdüğü Bergama'nın Ay Çıkmazı isimli sokağından esinlenerek yazdığı *Ay Sokağı Çıkmazı* ismini verdiği yayımlanmamış şiirlerinden oluş-maktadır. Burada kendisinin bu türde en belirgin iki şiirini paylaşmak istiyorum.

aşk cazdır

HALİM YAZICI

terimin terine bulaştığı gün
başlar tınlamaya senkron sesiyle

bir zafer şarkısıdır tenor sax

arkasından inci dilleriyle zencilerin
hayatın yarım küresi güney zilleriyle

bir zafer şarkısıdır tenor sax

hüznün hüznüme bulaştığı gün
başlar atmaya nabzında şiirimin

bir zafer şarkısıdır tenor sax

o yıllardır ölgün akan fısıltısı flütün
çoğalır nasılsa zenci elleriyle sevinci

bir zafer şarkısıdır tenor sax

özgürlüğün özgürlüğümü çoğalttığı gün
bütün nehirleri birleşir dünyanın

bir zafer şarkısıdır tenor sax.

CAZ ŞİİRİ
RUHSAN İSKİFOĞLU

ella fitzgerald

HALİM YAZICI

siyah dudaklı bir çift siyah giz
şarkı söylüyordu ince ayrıntısına

kalın damarlı parmaklarıyla hayatın
türküler mırıldanıyordu mızıkasıyla ömrün

marşlar geziniyordu kirpilerinde
ardıç ağacı gülüşü örneğin

yakaladığı bağımsızlığıydı ritmin
yeniden yaratılıyordu çıplak ayaklı tanrılarla

alçak gönüllü bir dîde gizemindeydi sesi
çoğaldığı gibi vurulup düşen
afrika'da bir siyahi selin.

CAZ ŞİİRİ
RUHSAN İSKİFOĞLU

Caz ve şiir ilişkisinde *kültür evreni* şiirin yaşamla kurduğu ilişki ve birikim bağlamında önemli bir rol oynamaktadır. Kültür gelişimin önemli bir göstergesidir. Bulunduğu coğrafyadan başka coğrafyalara taşınabilen etkilere sahiptir. Bu eksen etrafında *kültürlerarasılık* müzik gibi farklı disiplinleri de içine alarak şiiri ve edebiyatı yorumlamakta zengin bir evren yaratır. Kültür *öteki*'nden öğrenir *öteki*'ne öğretir. Bu değiş tokuş ilişkisi çeşitlilik oluştururken şiire farklı bakışlar getirir.

Erkut Tokman şair, çevirmen, görsel şiirleri ve şiir performansları ile disiplinlerarası çalışmalarıyla önemli bir yere sahiptir. Görsel şiirlerinin içerisinde müzik ve doğu batı sentezi vardır. *O'nun Müziği* görsel şiiri örnek bir çalışmadır.[4] Şiirlerinde ritim, ses, müzik vardır ve iç içe geçerek farklı bir bütün oluşturmuştur. *Şehirlerle Yanar Dünya* isimli şiir kitabında yer alan şiirlerinden *Kayıp Mektuplar* ve *İstanbul'da Son Jazz!* isimli şiirleri Türkiye'de Caz şiirine yönelik önemli çalışmadır.

İstanbulda Son Jazz!

ERKUT TOKMAN

İçinde Canlanan bir orkestrada
Bir Laterna,
Saksafon,
Kreşendo, vivace!
Bir vapurda yandan çarklı:
Ermeni, Kürt, Yahudi, Rum, Türk, Arap,
Avrupalı ve birkaç zenci...
Bir yakadan diğerine yolcu, harcıalem
Çamlıca, Kanlıca, Bebek...

Haliç'te günbatımında
Bir caz solistinin sesine katılan
Ada vapurunun sireni
Caddeden geçen kamyonun klakson sesleri
Kanıksadığımız şu hengâme kulağımıza çalınan
Kalabalıkların kokularına karışan
Martıların tiz çığlıklarıyla ayyuka çıkan
İstanbul'un bir başka bengi nağmesi

CAZ ŞİİRİ
RUHSAN İSKİFOĞLU

Beyoğlu'nda bir öğle vakti,
İstiklâl'den geçen gölgelere ve
Hayallere yansıyan eski bir filmin karesi,
***Hayal kahvesi*'nden gece yarısı**
Ara sokaklardan *Babylon*'a doğru
Balkanlar'dan yolculuk eden bir orkestranın
Sıkı fıkı bir konserin kalabalığındaki yankısı,
Anılarında duraklamış *Orient Express* o gece
İstanbul'da bavulunda kilitli göçmen çocukluğu:
Babacığım, üfledikçe şişen balon mu hayat?
İçimde bir sevinç, merak; muzipçe
Dokunursam iğneyi, güm patlayacak!
Gökyüzüne yükselsek uçurtmaların peşi sıra
Dönüşsek özgürlüğünce kuşlara
Bir nefeste katlansak, ah !
Neşeli bir Antrak Orkestra'sında uyumlu
Bir Trompet,
Klarnet,
Keman...
Kreşendo, vivace! Dans ederek
Hep sonunda bu şehre öykünen o konserden çıksak
Bir tramvayda bu şehre öykünen o konserden çıksak
Bir tramvayda iç içe caz balosunda çan çın
Raylardaki gıcırtıların seslerine karışarak Huh uuhh!
O en kalabalık Cadde-i Kebir'i seyirde;
Eski zamanlardan bir madam mösyö; fular, fötr şapka
Sahne-iÂlem'de, bir laternanın sesinde açılıp kapanan
La Grande Rue De Pera ...

Sonra dükkânlar bir laterna gibi açılıp kapanan panjurlarlarıyla,
Sonra insanlar neşeleri dertleriyle baş başa
Caddelerde el ele, kol kola, yan yana yabancı
Barlarda restoranlarda sinemalarda göz göze, diz dize
Bir laterna gibi açılıp kapanan birbirine,
Sen aşkını koluna takmış gezerken şu senaryonun içinde
Beyoğlu'nun çıkmaz sokaklarında bir figüran
Eksikliğimiz bir esriklikle hep o ah o *Pera*'dan
Bir şehrengiz fırdolayı özgürlüğüne tutsak
Dönerdik sonunda Sevgili Şehriyâr'dan

Erkut Tokman'ın *Şehirlerle Yanar Dünya* isimli şiir kitabından *İstanbul'da Son Jazz!* isimli şiirinin bir bölümünden alıntıdır.

CAZ ŞİİRİ
RUHSAN İSKİFOĞLU

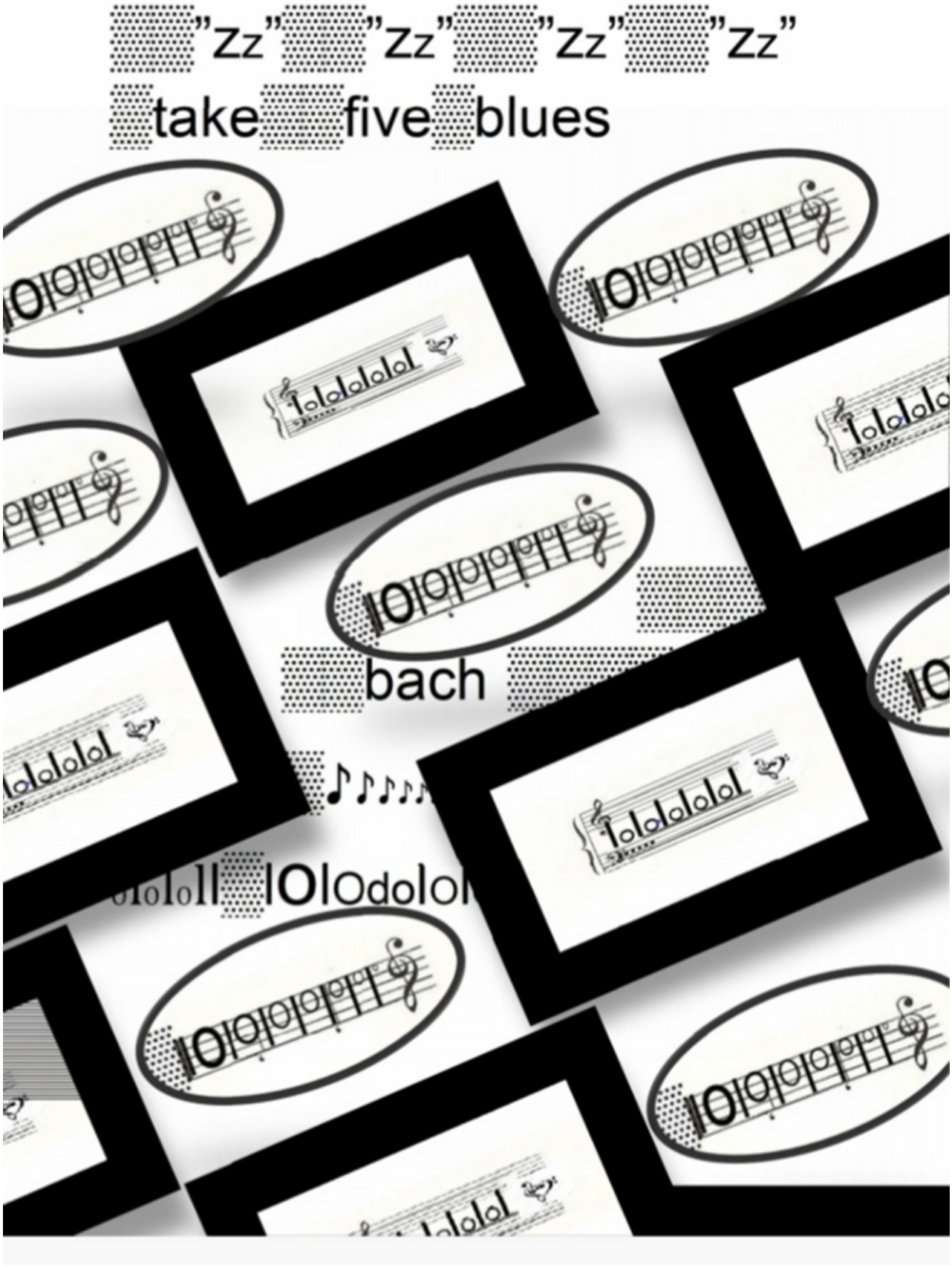
Şiirin içerisinde çok kültürlülükten söz edilebilir. Caz seslerinin ve enstrümanların şiirde hem görsel, hem de ses ritim bütünlüğünün iç içe geçtiğini görürüz. Seslerimiz yaşamımız mekanlarımız farklı köklere sahip insanlar Caz seslerinin içindedir. Okur ile arasında derinlikli sinerji-siyle titreşim ve dalgalanmalar oluşturur. Yaşamın akışı ile harmanlanır. Aynı şiirin ilerleyen bölümlerinde Tasavvuf sentezi görülmektedir. Burada dikkat çeken en temel unsur çok kültürlülük bilinciyle kendine öz bir söyleyişin Caz seslerine dönüşebilmesidir.

Aşağıda yer alan *Kayıp Mektuplar* isimli şiirden bir alıntı. Ses, ritim, anlam ve imge boyutları ile caz şiiri için seçkin bir örnektir. Şiirde beklenmedik şekilde bir araya gelen sesler yeni bir dünya yaratır. Bu dünya zihni esnetebilen, özgür, yaşamı farklı şekillerde okuyabilme öngörüsü sunar. Opera, tiyatro, caz, ritim işçiliği ve mimarisi ve metinlerarası yaklaşım şiirde görülmektedir.

Duvar panosunda Dada dergileri,
TzaraLapataria Enache'de bir kış gecesi, Jazz
Vuralm haydi tap tap davullara tıstıs zillerle blues
Akustik tınıların arasına karışan çın çın kadehlerde buzz
Gezerken parmaklar tuşlarda da -ba- dü- da- ba- da piyanoyla dans !
***"Yağmur yağıyor geceye sevgilim!"*, damla damla *jazzz*,**
Sözcüklerdir gözyaşları süzülerek tıp tıp vuran camlara
Sen durma şarkını söyle, Tri-la-la-li, tri-la la-la!
Şiir gibi kadınlarda *naz* kalpte *sızı* sözde mecaz bedende *haz*!
***Johny Raduacanu* piyanoda ritim tutan adımlarla, tutkulu, *jazzzz*!**
Dışarıda akan yağmur sularından içimize *cıssss*...
Söyle, hangi ateşi söndürdük ki biz?
Karlarla yağmurla eriyip oluklara yönelen
Sokaklara dökülen merdivenlerden taşan yağmurda dans
Yeniden aramızda adımlarla sulu sepken *cıssss* ...
Farklı yönlerden akıp böylece hayata karışırız
.....
Bitmeyen bir buruk hüzünde
Yağmur damlarken sokaklara, içimize *cıssss*!
Dualarla, kilisede mumlar söner *cıssss*!
Yanan ve sönen ateşler üstüne yemin ederim ki *cıssss*!
Bitmez bu *jazz* nefes nefese bas-ton-tiz
Tanrım hangi ateşi söndürdük ki biz?

Erkut Tokman
(*Kayıp Mektuplar* şiirinden alıntı- *Şehirlerle Yanar* Dünya kitabından)

CAZ ŞİİRİ
RUHSAN İSKİFOĞLU

Erkut Tokman/ O'nun Müziği-Sayfa 2

Türkiye'de Caz şiirine örnek olarak okuyabileceğimiz bir diğer şair **Ogün Kaymak**'tır. Şiir dilindeki metaforik anlamları kırarak şiirin içerisine müziği dahil etmiştir. Düşünsel öğelerin çokça yer aldığı dizelerinde anlamı devirir. Kelimeler şiirinde ritim ve tempoya dönüşür. **Ogün Kaymak**'ın *Altını Çiz Üstünü Ört* isimli şiir kitabından *Matmazel Kelebek* isimli şiirinden:

Matmazel Kelebek

OGÜN KAYMAK

dans bitti. Kelebek düştü deftere: bence insan *iyice* susabilmeli artık
sayfalarca cümbüş, satırlaca hengâme: renk ve pırpır, renk ve pırpır
vaktidir güneşte billurlaşır- kuzeyin evveline doğrult gölgeni, caza yaslan
tavan iner, hava taşar, ~~dış~~ mahzene
kornet ~~tiz~~ konuştu: silkele~~melisin yuvarlanan heceyi,~~ kelebek ölçüsünde
ömrünü biç, haritası derlenmiş terzi
malzemeyi toparlıyor koltuklarında, kapısından çıktı çıkacak
esksiksiz bir esinti
yanına ilk pınarı ~~çiz~~ karakalem, mumlu kâğıt
~~su~~ sesi yüzümüzü yıkar mı? Taş ~~yükü~~ canlandırır mı uçurumun ellerini?
Göğ yükselti kehribar zenginliğinde- bekle, vaktini
Işıltıyı ~~üst buluta~~ astı ritim: solunda sekizlikler sağ elinde melodi
Yakubi yalnızlık balık yuvalarına bırakıldı
boğuntu makamında konuşulsun göğün gürleyişi
akıntı alçaldıkça ırmakta, söz derin
yeraltında uzun bekledik ama değildi!
Özü emdik, güzü eğirdik,
Sırtımızda memelenmiş ince uçlu sivilce
Ağaç yolları ıslak, yokuşş~~uz~~ düştü!
Altını Çiz Üstünü Ört

Sözcükler müziğe dönüşür. *Bas ve Ben* ve *Altını Çiz Üstünü Ört* isimli şiir kitabında bu müziksel öğeleri ve ritmi görmek mümkündür. Şiirlerinin alt metninde sosyoloji, sinema, felsefe yer almaktadır. Onun şiirindeki sessel öğeler diyaloglar görüntüler yaşamın akışının süzgeçten geçmesi şeklindedir. Nesne zaman, mekan sıradışı bilinç onun şiirlerindeki ses ve ritimdir.

Cazın derinliklerinde işitsel bir şiir vardır işitsel şiir performans ile birleşince beş duyunun ötesini hissettirebilir. Caz şiiri, şiir evrenini zenginleştirmiş, şekillendirmiş ve farklı boyutlara taşımıştır. Caz müzisyenlerinin multi-ensturümantalist yaklaşımları şiirle birleştirilmiştir. Bunun sonucunda caz şiiri dar zihniyet ve kalıpları reddetmiştir. Her enstrüman bir başka gezegendir. Şiir ve kelimeler ile bütünleşir. Estetik bir yapı oluşturan caz şiiri *Yabancı* olanı tanıtırken toplumların kültürüne kozmik bir perspektif yaratır. Caz, şiirin retorik mirasını sürdürmüş yaşamın ritmini ve akışını dönüştürmüştür. Şiirin estetik deneyimlerini ve şairleri etkilemiştir. Caz şiiri yaşama ve insana mesaj verirken; yaşamdan ve insandan aldığı mesajları kendine katarak ifade biçimlerini özgürlük, adalet, evrensellik kavramlarını kalıcılaştırmış ve şimdi ile iletişim kurabilmiştir.

Kaynaklar

[1] Feinstein, S. (1998). A Bibliographic Guide to Jazz Poetry. Westport, CT: Greenwood Press. [Recorded by D. Gillespie]. (2006).Shaw Nuff[CD]. Collectables Records.

[2] Oral, Z . (2012). Zeynep Oral Tülay German'dan Mimaroğlu İçin. Cumhuriyet Gazetesi.

[3] Akyol, B. (2013). Türkiye'de Caz. Belgesel.

[4] https://tersdergi.com/onun-muzigi/

GECENİN ÜÇÜNDE CAZ
(Coltrane'nın hüzünlü dünyasına yazılı)

CATHYANN FISHER

Bir kolun uzunlamasına
Parmak uçlarına kadar dokunan incelik
Çiçeklenmiş varlığın uzak kalışlarında
Niyetler, hüzünlü caz gibi
Gecenin üçünde, duman altında, ezgiler
Sigara içilmeyen odayı dolduruyor

Dönen pikabın cızırtılı iğnesinde
Kusursuzca çalıyor, hatıraları çalıyor, çalıyor
Albüm, her şarkı bir çağrışım
Bir anımsama, ne zaman ki...

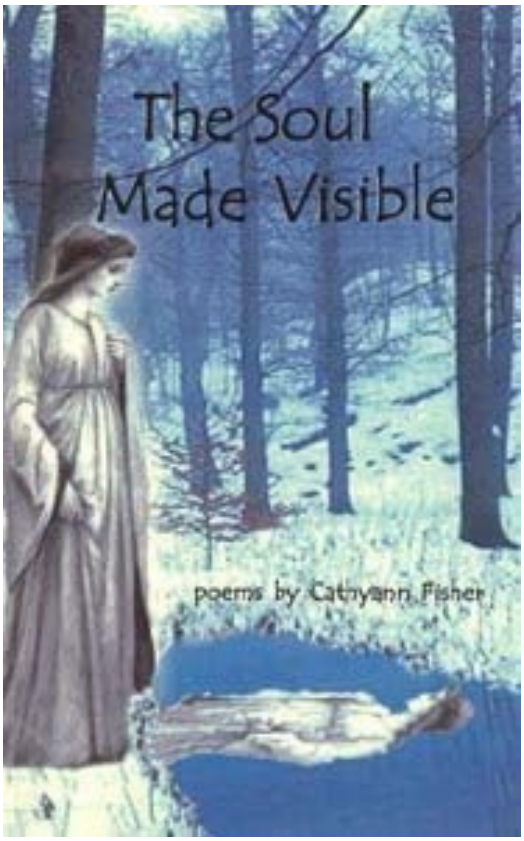
İğnenin uçunu yukarı kaldırıp
Vinil koruma kılıfına
Geri koyduğunda

İşte o aldatılmış kadın burada duruyor
Ömürlük hayalet sevicilerle ziyaret ediyor
Metafizik düzlemleri
Yaşlandıkça böyle olur, rüyalar ve mekanlar
İçin olmasa bile gidebilirdik... için olmasa bile
İçin olmasa bileler listesi
Uzun zamandır kutsanmış
Yoğun duyarsız kısa karşılamalar bile,
Bir ömür sürebilirdi sadece sevseydin

Ses bozumuna ayak uydurmuş
Saksafon hayatın melodisini
Çiziktiriyor aşırı senkoplu vuruşlarla
Üstesinden gelebilme arzusuyla
Yaşa yalnız başına boşlukta
Notalarla gecenin saat 3 ü arasında

Bir başına yaşamak adına

(İngilizceden çeviren: Erkut Tokman)

Cathyann Fisher enerjinin ve aydınlamanın Beat şairidir, çoklu multimedya, spontane deneyimler dışındaki maceralarının yanında, yaratıcı sanat çalışmaları yapmaktadır. **Cathyann**, *Great Weather for Media ve Sparring With Beatnik Ghost* antolojilerinde yer almıştır. Altı şiir kitabı vardır: *Being Myself on Fire, The Soul Made Visible, The Main Content, Ordinarily Divine ve Walking Down The Street With the Sound of Life in Her Eyes, Roadtrips, Fantasies, and Lava Flows*

KULAKLIĞIMDAKİ MİRASIM

İLYA YARAŞ

Eskiden tanıdığım, kendi gibi herkesi kaybetmiş bir kadın söylemişti
Ellington dinlemeyen adamdan uzak dur
Duvarında ki **Klimt**'in öpücüğüne birini yitirmiş gibi bakardı

Ve ben, kar kokulu sabahlara umutla bakmayı ondan öğrendim
Bir adamın gözlerine aşkMIŞ gibi bakmayı öğrendiğim gibi
Eski paltoları koklamayı,
Çiçeklerin dokularının farklı oluşunu
Duvar gördüğünde parmak uçlarında tadına bakmayı
Galiba ben sevmeyi ellilerinin sonunda yalnız ama mutlu bir kadından öğrendim

Kahve ve adaçayı kokardı evi, eşlik ederdi saksafon sesi kokulara. Havada sonsuz bir ölüm çizerdi sanki notalara. O da ayağıyla ritim tutardı bazen bir sigara eşildiğinde **Sinatra**'nın sesine. Daha önce kolumdan tutularak klasik müzik konserine götürülmüşlüğüm, oda orkestralarını veya piyano resitalleri dinlemişliğim ve yanlışlıkla uyuya kalmışlığım olmuştu küçüklüğümde. Bizim evde daha popüler şeyler dinlenirdi ancak biri geldiğinde Caz CD'leri çıkardı piyasaya kırmızı şarap eşliğinde ama hiçbir piyanonun perküsyonla böyle çapkın çapkın gülüşebileceğini düşünmemiştim. O gün caz sevmekten korkan ruhumun koridorlarına gaz yağı döktü ritmiyle.

Bir miras gibi geçti benim kuşağıma da caz müzik. Yaşıtlarımla (Z kuşağından olan insanlarla) konuştuğumda belli bir müzik kalıbımız olmadığını tekrar tekrar fark ediyorum. Sanki bir bedene sokulmaya direnen ruh gibi olan yapımız müzik zevkimize de yansıyıp her köşeye dal atmaya çalışıyor ve hayatımızın bir döneminde var olan soundtrack gibi hissettiriyor. Yaşamımızın bir dönemini yansıtması bir yana Z kuşağına ait sıradan birinin çalma listesinde *IMMORTAL - ALL SHALL FALL* gibi sert bir parçanın altında *Otonal-* **Raúl Di Blasio** onun da altında *So What -* **Miles Davis** çıkabilmesi ilk bakışta çok şaşırtıcı bir şey gibi geliyor. Bunun yanında Caz özelinde durum çok daha ilginç bir hale geliyor. Zevkler arasında bu kadar çeşitlilik/dal varken, Caz beklediğimin aksine daha elektronik reformist halinden ziyade Z kuşağına daha ham ve vintage haliyle ulaşıyor. Tabii ki elektronik müziğin içinde caz tınıları duymayı tercih eden bir kesim olsa da kendilerini evde veya güvende hissettiklerini söyleyerek *Summertime-* **Billie Holiday** açan yaşıtlarıma daha çok denk gelmem bana X kuşağındaki ailelerimizden veya onların ailelerinden bir tohum kaldığını düşündürüyor. Başka bir bakış açısından da Z kuşağı; doğası gereği, katı bir tanımdan kaçınan, kalıplara sığma-

yan, doğaçlama ve uyumla gelişip yayılan bir müzik tarzı ile kendini daha rahat hissetmiş olabilir. Kendini daimi olarak sorgulayıp değişen, hayatında hiç sazdan bir eve girmemiş ama üstüne saatlerce konuşabilecek kuşak ile dinleyicinin tepkilerinden yeni doğaçlamalar yapabilecek bir müzik türü birbirinden çok da uzak görülmemeli belki de.

Beni Caz'la buluşturan neden ellilerinde bir kadınken yaşıtlarıma baktığımda karşıma çıkan manzara çok ilginç geliyor. Bir kısmı ailelerinin dinlediği parçalardan kendilerine bir yol çizmiş; bazıları etkilediği Rock, Pop ve Hip-hop gibi tarzların ilham verdiği Caz müziği keşfetse de Z kuşağındaki yaşıtlarımın çok büyük bir bölümü cazı filmlerden keşfettiğini söylüyor. Komiktir ki Madagaskar filmini tekrar izleyip **Louis Armstrong**'un *What a Wonderful World* şarkısıyla cazla tanışan bile duydum. Bizi büyüten bir çizgi filmde bile karşımıza çıkabilmesi aslında Z kuşağının bu müzik tarzı ile büyüdüğüne işaret ederken kendimi naftalin ruhlu olarak görmeme engel oluyor. Lise çağlarıma gelinceye kadar ki kendime baktığımda o dönemde ne popülerse onu dinlerdim diyebilirim. Bu hafif müziğin daha kolay dinlenebilmesinden ziyade yaşıtlarımla konuşacak farklı bir kapı olmasıyla da ilgili veya popüler olgusundan kaynaklı bir şey gibi görülebilir. Liseyi bitirip üniversite sona geçene kadar siyah deri ceketim ve kulaklığımdaki alternatif metal sesleri sanki bana derimin üstünde ikinci bir akvaryum örüyordu. Özel sesli trioları dinlediğini, kendilerini daha mutlu hissettiklerini söyleyen arkadaşlarıma, **Miles Davis** kalbimin siyah beyaz tuşlarına basarken korkutucu bir bakış attığımı hatırlıyorum şu anda.

Peki, asıl soru Z kuşağı Caz'ı yaşatabilecek mi? Bize kalan mirası devam ettirmeye çalışan ve cazın o ham özlemli havasını korumaya çalışan isimler olsa da bu da bir dönemin soudtrack'i olarak hayatımızdan geçecek mi? Tabii ki bunun cevabını zamanı gelmeden veremeyeceğimiz gibi önceki kuşaklara bakıp bir yorumda bulunmamız da mümkün. Faklı etkenlerle değişen kuşak algısı siyasi, ekonomik nedenlerden etkilendiği gibi onu yetiştiren ebeveynlerinden, yaşandığı dönemin insanlarının değerlerinden, yaşam stillerinden, iletişim ve etkileşimlerinden, algı ve yargılarını değiştirmekte ve farklılaşmaktadır. O nostaljik havayı hala dinleyicinin içine çekmesini sağlayan, Z kuşağını sonunda yakalamış **Laufey**, hayranlarının bir *Studio Ghibli* veya *Disney* filminin müziklerine benzettiği caz esintili büyüleyici diskografisi sayesinde genç nesilleri caza ve klasik müziğe aşık olmaya teşvik etse de *"Caz kesinlikle değişiyor. Değişmek zorunda aksi taktirde ölecek,"* diyen **Matthew Shipp**'e inat Caz festivallerindeki yaş ortalaması hayli yüksek. Z kuşağındaki insanlar caz dinlemiyor hatırlayabiliyoruz elbette fakat tıpkı caz gibi dışardan dağınık görünen fakat küçük ayrıntılardan bile ilham alarak kendini geliştiren bir bütün oluşturan Z kuşağı belirli bir mirasa bağlı kalmayı reddediyor gibi. İnsanlar uzaktayken gözlerini hatırlasın diye tuttuğu şarkılara dönüyor caz parçaları sanki. Z kuşağındaki bir insan olarak hayatımızın bir döneminde çok önemli bir dağlama olup dokusu ara sıra hissediliyor olsa da sadece tekrar dokunduğumuzda hatırlıyoruz diyebilirim.

Parker, Pasaport

JIM LAVILLA-HAVELIN

Bazen Muhteşem ezgilerle, şarkılarla
yatıp kalktığımızı düşünürüm, herkes onların
defalararca çalınacak olan, zamanlaması iyi
bir versiyonu besteleyecektir çünkü onların
melodisi hep hatırlanır–

benim güldüren sevgililer günüm gelir akla
yaz zamanı
o kız, sisli
Ipanema

fakat bazı şarkılar-mükemmel, basit, merak uyandırıcı ve yine
geriye dönendir, sonsuza dek olmayan bütün bir an için ve giden

Şeyler hiç bir zaman mırıldanmadığında–

Charlie Parker da bunların çoğu vardır:
Dahiliğinin bütün ifadeleri, netleştirmeden
O şarkılar ki
Uçurur
Ve bizi kendimizden alıp
Tekrar bizi yere indirir

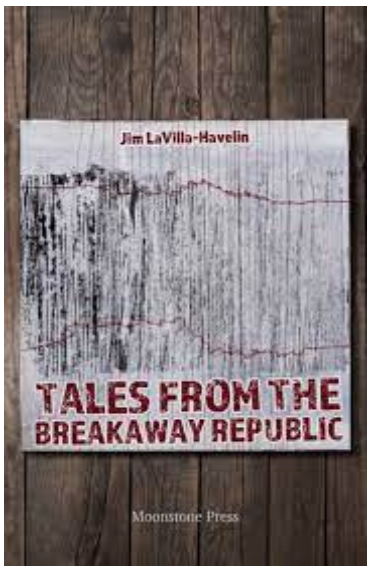
bilmek, görmek,ona ayarlı
bunların hepsini söyler söylemeden, altını çizmeden

Pasaport birboşluğu geçer, onu doldurur, eskizini çizer
Onun sürerliliğinin ve çekip gider

giriş izni , damgalanmış , kapalı, geri dönmüştür
birinin ceketinin cebine
kabul edilir
sonra bir başka ülkeye

(PLAYLIST şiirlerinden)

(İngilizceden çeviren: Erkut Tokman)

Jim LaVilla-Havelin'in altı şiir kitabı vardır. derinlemesine ve beklenen uygarlık dışı savaşı anlatan son kitabı *Tales from the Breakaway Republic Moonstone* yayınlarından 2022 yılında çıkmıştır.

LaVilla-Havelin şiirleri, **Moby Dick, Selena, policing in America, Bob Dylan** ve bunun gibi diğer antolojilerde yer almıştır. *PLAYLIST* isimli el yazması Jazz Şiirleri, geceleri sahneye çıkan Caz DJ'inin sesinden kağıda aktarılmıştır.

New Orleans

BETTY GİLMORE

Hüzünler söküp attı kadının Pazar elbiselerini
Çırılçıplak kaldı orada suyun içinde
Tüm şu esir yaralarını göstererek
Fırtına New Orleans'ı sardığında

Yaşlı Sam amca güney eyaletlerini eline aldı,kadına**
Bakmamasını söyledi tarih kitaplarına ölü bedenler
Suyun üstüne yüzdüğünde

Ve hüzünlü şarkılar onu anlatmaya devam etti
Şekerkamışı şarkısı, kölelik şarkısı
Demiryolu şarkısı
Nehir kayığının şarkısı
Hapishane şarkısı
Pamuk üzerine şarkı ve Ku Klux Klan
Ayaklanıyordu
Azizler aralarına katılırken

Ve Sam amca
Kan kırmızıyı eline aldı
Kadına şarkıları dinlememesini söyledi
Askerler silahlarını doğrulttuklarında
Ya yükselen güneşin evine*dön ya da çek git
Bu şehirden dedi

Yıldızları, elbise çizgilerini giyin, boynunun
Etrafına dolanan ipi saklamak için
Ya da çek git şehirden

Fakat hüzünler çırılçıplak kalakaldı suda ve
Vazgeçmedi şarkılarını söylemekten kadın

Kadın Sam amcayı seyrederken
Eliyle kavradı kan kırmızıyı
Merak etti, acaba hiç
Anlamışlar, utanmışlar mıydı
Suçu üstlenmişler miydi onlar

Ve sen duyabilirdin o öfkeyi
Ve çığlığı, onun şarkısında
Fırtına New Orleans'ı sardığında

İngilizceden çeviren: **Erkut Tokman**
Ç.N: *Animals'ın-The House of Rising Sun şarkısı
** Amerika'daki Kuzey-Güney savaşı dönemi

Betty Gilmore Oklahoma doğumlu afro-amerikan şair ve blues şarkıcısı, Los Angelas'da büyüdü, California Üniversitesi'nde İspanyol-Amerikan Kültürü üzerine eğitim gördü. Kosta Rika ve İspanya'da yaşadı. Şu an İtalya'da yaşıyor ve çeşitli müzisyenlerle şiirleri de kapsayan ama aynı zamanda söz ve müzik arasında kurulan diyaloglara dayalı blues ve caz konserleri veriyor. Makaleler ve öyküler de yazan ve yayınlayan şair, Steve Piccolo ile bir CD ve *Bitter Pill (Ed. Cox18) i*simli bir şiir kitabı yayınlamıştır.

kutsal olmayan bir gün

MUHARREM SÖNMEZ

sabah sevgilimin pencereyi açışında
perdelerin çocukluğu gecenin alnı
öpüşen gölgeleri tabiatın
kötülüğe dikilmiş bir mezar taşı
gitgide beyazlaşan gülüşü

sonunda varmak gibi gelir her an
onu içinde saklayan güneşiyle
yeşil bir hafızayla hatırlarım gövdesini
boynuna çiçek açtıran bulutların
yürümek varır sonunda anlamına
işte bu yalnızlığa edilmiş en güzel dua

çitler duvarlar kediler
zamanın kıvrılarak sızdığı kokular
asma katlar merdiven altları
cümlesine yeni başlamış biri
ve onun çok geçmeden biten merakı
sessizliği bozan hep kaybedendir
o yüzden kimse bilmez sesin rengini

ne istedim şu bahçeye bakıp gitmekten
çünkü kimsenin anlamadığı
durup dinlemek yaprağı iten karıncayı
kırmadan konmasını kuşun bir dala
bulutlara bakıp geçsin istedim
her yeri kedere boğan birinin açlığı
belki inanmazsınız ama olur
kainatı doyurur seven bir kalbin sıcaklığı...

Destina

FİLİZ KALKIŞIM ÇOLAK

ırak bir nehir gibisin
koynundan köpük köpük kuşların denizi dökülüyor Destina...

çığlığı çekiliyor üzerinden gecenin
çırılçıplak bakışların derin değgisi
kan şafağı uçların kuytulara şems olup
damlayan sabahı
ıslağında hissettiğim yerlerin titreyen ahvali ah

ah o yerler
o yerler nefesinde parçalandığım kadarından
her ah deyişinden ücralarında ayrışan zerreyi istiyor
istiyor ah
alevi üşüyor ıssız bıraktığın koyların
dudakta tadı tuzu bölük pörçük tenin ah
her arda dönüşlerde sütlenen cıvıltıların
maviye müjdelenen tohumcuğu
ah tomurcuğu tohumcuğu nazlı süzülüşlerin
salıntısı şeffaf rüzgarlardan ılgın esinti
o tatlı şevk yumuşak başlılık ah
kendinden geçişlere gelinciklerce çiseleyen şuh
şuramda
şavkından sıçrayan vuruşları yürüyen ağrı ah

Boşaltısından akıyor kirpiğin gökkuşağı
Duvağı ipeğinden üfleyen sızının
kızıl yosun peteğin balı ah
oyuğundan çekilen perilerin şeffaf kanadı ah

butimar sessizliği doğuyor çiyinde dağlanan kumsallara
gözesini yalayıp geçişlere ah
yüzüne kaynağını çizdiğim çöl yatağına
akıntısı ağızda ah
kozası gün ışığında delinmiş doyumsuzluğa

ah açlığı hasretin
hayalinle kavuştuğumuz köpüğü hep gel'lerinin Destina
mor zambak bir göğü acıyor kucağında ...

ANADOLULU ÇALGI YAPIM YENİ BİR MÜZİK MARKASI ÜRETEBİLECEK Mİ?

DEVRİM DİKKAYA

Zildjian ve İstanbul, bugün farklı müzik türlerinde pek çok davul ve perküsyon sanatçısının kullandığı zillerin en önemli markaları… Bu iki marka da İstanbul'da doğdu ve ünü tüm dünyaya yayıldı. Bu yazı dizisinde cevap arayacağımız soru şu ki, Yamaha, Meinl, Fender gibi dev markaların hüküm sürdüğü enstrüman piyasasında Anadolulu çalgı yapımcıları yeni bir marka üretebilecekler mi?

Anadolulu Çalgı Yapım Yeni Bir Müzik Markası Üretebilecek mi?

DEVRİM DİKKAYA

Zillerin tarihi her ne kadar en eski çağlara kadar gitse de müzikte kullanımını Osmanlı askeri bandosuna yani *Mehter Takımı*na borçludur. Savaş meydanında düşmanları korkutmak için etkileyici enstrümanları kullanan bu bandoda elbette İstanbul yapımı ziller vardı. Nitekim Avrupalı askeri gruplar da 18. yüzyılın başında Yeniçeri müziğini taklit etmeye başladılar ve zilin kaderi değişti...

Savaş meydanlarından konser salonlarına geçiş yapan ziller kısa zamanda operanın gözdesi oldu. **Christoph Willibald Gluck**'in, *Iphigénie en Tauride (1779)* operasında, özellikle 1. perdede İskitlerin korosunda zilleri duysak da bu etkileyici enstrümanın bilinen en önemli örneği, muhtemelen **Wolfgang Amadeus Mozart**'ın 1782 tarihli *Saraydan Kız Kaçırma* adlı operasıdır. Ziller, 19. yüzyılın son otuz yılında, perküsyon bölümünün kalıcı bir parçası olarak **Ludwig van Beethoven** (*9. Senfonisi*'nde), **Georges Bizet** (Carmen'de), **Franz Liszt** ve **Richard Wagne**r tarafından çok etkili bir şekilde kullanıldılar.

Bugün Andertons, Thomann gibi Avrupa'nın başlıca müzik perakendecilerinin raflarında Zildjian ve İstanbul Agop ve İstanbul Mehmet gibi markaları görmekteyiz. Her ne kadar İstanbul'da doğsa da bugün Amerika üretilen Zildjian'in hikayesi ise bir o kadar ilginç....

İstanbul'da yaşayan Ermeni bir demir ustası olan **Avedis**, mehter takımı için ziller üretir. Dönemin padişahı olan Sultan III. Osman bu zillerden çok etkilenerek **Avedis**'e *zil yapan usta* anlamını veren *Zilciyan* ismini verir. **Avedis** zilin formülünü sadece oğulları ile paylaşır, yanında çalışan yardımcılarından gizler. Ama yardımcıları Agop ve Mehmet bu formülü eninde sonunda öğrenirler ve zil yapma geleneği devam eder.

Anadolu'da sadece zil değil artık kemandan darbukaya, gitardan klarnete pek çok enstrüman üretilmekte. Üstelik bazı enstrümanların yapımı için üniversite düzeyinde okullar bile bulunmakta...

Emre Okulmuş konservatuar okumak isteyen ama okula girince burnuma gelen ağaç kokusunun çekiciliği ile çalgı yapım bölümüne giren öğrencilerden biri... Ama o bu mesleği sadece ahşap kokusu için değil başarılı müzisyenlerin yetişmesine ve gelişmesine yardımcı olacak müzik aletleri üretme düşüncesiyle de seçmiş.

Okulmuş İzmir'in önemli eğitim kurumlarından biri olan Ege Üniversitesi'nde Anadolu'nun farklı şehirlerinden öğrencilerle dört yıl boyunca müzik teoriden çok pratiğe dayalı bir eğitim almış. Atölye derslerinde bir gitarı baştan sona üretebilmeyi öğrenmiş. Üretimde kullandığı luthier bıçaklarının yapımı ve tüm keskici aletlerimizin bilenmesinden tutunda proje geliştirmek için teknik çizim öğrenmeye, cila konusunda uzmanlaşmak için organik kimya

dersinden bölümümüz konservatuar içinde olduğu için çalgı eğitimi, Türk müziği ve batı müziği solfej ve kuramına kadar çok detaylı bir eğitimden geçmiş.

2020 yılında mezun olan **Emre Okulmuş** kendi atölyesini açmaya hazırlanırken gelecekte çok sayıda marka ve yerel üretici ile rekabet edeceğinin farkında. Bu rekabette onun elindeki güç ise yaptığı klasik, flamenko ve perdesiz gitarların kişiye özel yapılıyor olması. Müzisyenin istek ve beklentileri doğrultusunda, müzisyenin parmak yapısı gibi fizyolojik özelliklerini göz önünde bulundurarak yaptığı gitarlarda kullandığı ağacın elastikiyetini her seviyede ölçmesi, gitarlarının fabrikasyon gitarlardan ayıran en önemli özelliği.

Ayrıca kullandığı cila da çok özel. **Emre Okulmuş** gitarları üzerinde organik bir cila olan Tayland ve Hindistan gibi bölgelerde Lacciferlacca isimli bir böceğin ağaçlar üzerinde bıraktığı bir salgıdan üretilen Gomalak (Shellac) cilasını kullanmakta. Bu cilayı French Polish tekniğiyle tamamen el ustalığı ile gitara sürüyor, böylelikle müzisyen fabrikasyon gitarlarda olduğu gibi insan sağlığına zararlı kimyasal cilalardan korunuyor.

Türkiye'de bugün 40 adet konservatuar bulunmakta. Bu kadar fazla öğrencinin elbet enstrüman ihtiyacı olacaktır. Çalgı yapım bölümleri ise bu sayıya göre epeyce az. Yeni bir mezun olarak Anadolulu çalgı yapım ustalarını arasına katılan **Emre Okulmuş**, takip ettiği **Luthier Greg Smallman, Luthier Matthias Damman** ve **Luthier Manuel Adalid** gibi ustalar gibi çok sevdiği bu mesleği yıllarca sürdürmeyi ve isminin ülke sınırlarının dışında da duyulmasını düşlüyor….

İzmir'in içinde yer aldığı *Ege Bölgesi'nde* yer alan şehirlerin türkülerini söyleyen ve sözlerinde mizahı da kullandığı içinde kendine has bir tavrı olan halk müziği sanatçısı **Özay Gönlüm**'ün *yakın dost* anlamına gelen *Yaren* adını verdiği saz, Anadolu'da çok meşhurdur. Bağlama, cura ve tamburanın birleşimi bu saz Anadolulu çalgı yapımcıları arasında özel bir yeri olan **Cafer Açın** tarafından yapılmıştır.

Cafer Açın'ın yazdığı ve öğrencilerinin titizlikle koruduğu *Türk Enstrüman Yapım Sanatı ve Sanatçıları* Kitabı

Anadolulu Çalgı Yapım Yeni Bir Müzik Markası Üretebilecek mi?

DEVRİM DİKKAYA

Kendisiyle ilgili belgesel filmlerinde olduğu bu değerli bilim insanı çalgıların türleri, tarihi, yapım biçimleri gibi konuları inceleyen bir *Organoloji* uzmanıdır. Zaten henüz 11 yaşında ilk minyatür enstrüman sergisini açan açtığında seçtiği yol belli olan **Cafer Açın**, enstrüman yapım sanatının Türkiye'de gelişmesini ve yayılmasını sağlamış ve bu alanda yüzlerce öğrenci yetiştirmiştir. Açın'ın yetiştirdiği öğrenciler bugün Anadolu'ya yayılmış durumda.

M.Ö. 17. yüzyıla ait bu vazo, Çankırı şehrinde bulunduğunda sadece arkeologlar değil, müzik bilimi ile ilgilenenler de heyecanlanmışlardı. Çünkü adını bulunduğu köyden alan *İnandık Vazosu* üzerindeki resimler sadece tanrılarının evlilik törenini anlatmıyor, bu törendeki müzisyenleri ve onların kullandıkları enstrümanları da gösteriyordu.

Vazonun bulunmasıyla sorular soruları doğurdu: *"Bu çalgıcılar kimdi, ne zaman ve neden müzik yapıyorlardı, toplumdaki konumları neydi?"*

Anadolu tarihi ile ilgili herhangi bir halk kütüphanesine gidildiğinde kaynaklara ulaşmak zor değildir, zaten sanal dünyamızda kitaba erişmek de oldukça kolaydır. Anadolu'nun ilk uygarlığı kabul edilen Hititler ile ilgili kaynak kitaplardan birini yazarı olan **Sedat Alp**'ın *Hititlerde Şarkı, Müzik ve Dans* adlı kitabı bugün İngilizce çevirisi ile kolaylıkla satın alabilirsiniz. Peki Hititler başta olmak üzere Anadolu'nun uygarlıklarının müzik dünyası nasıldı?

Anadolu kültür ve müziğini bağlama enstrümanı üzerinden temsil eden **Bengi Bağlama Üçlüsü**'nün verdiği bu özel konserde çalınanlar Hititlerin müziğini ne kadar bize öğretebilir bilinmez ama en azından kullanılan enstrümanların bu uygarlıkta kullanıldığını biliyoruz...

Bu bilgiyi bize veren en önemli kurumsa İstanbul'da faaliyet gösteren *Türk Müzik Evi*. 1993 yılında açılan ve Orta Asya'dan Osmanlı Devleti'ndeki saray çalgılarına kadar geniş bir yelpazedeki çalgıları el yapımı olarak gün ışığına çıkarmayı amaçlayan bu kurum sadece Anadolu için değil tüm dünya müzik hafızası için önemli bir iş yapmakta.

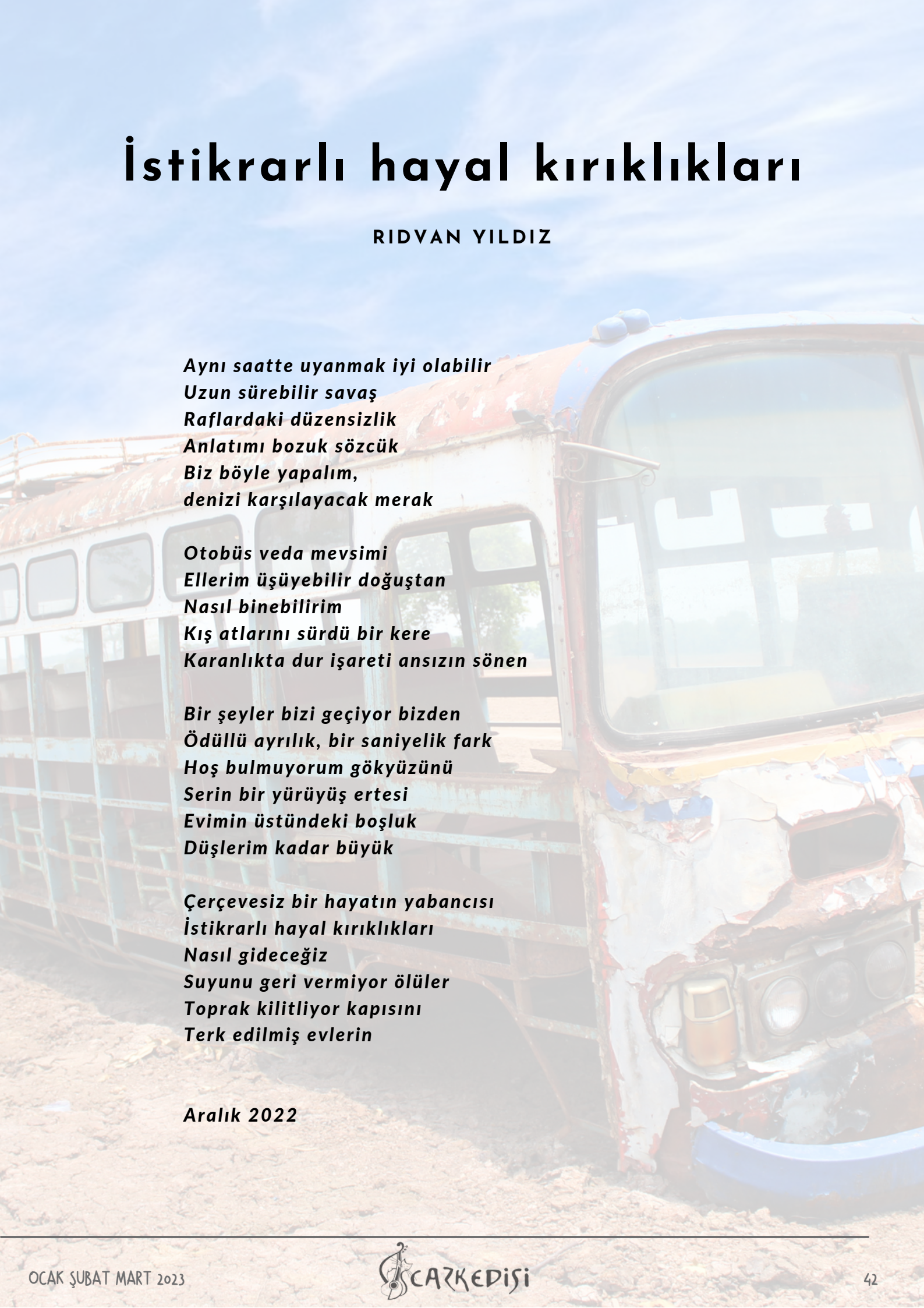
DEVRİM DİKKAYA

Anadolu'nun tarihini neolitik çağa (M.Ö 10000 - 6000) kadar götürebiliriz. Ama biz MÖ 1600'lü yıllardan itibaren kaynaklarına ulaşabildiğimiz Hititler'den başlayarak isimlerini bilmediğimiz ama değerli bilim insanları sayesinde enstrümanlarını görebildiğimiz ve dinleyebildiğimiz çalgı yapım ustalarının hikayelerini anlatmak istiyoruz. Bir sonraki yazıda görüşmek üzere...

İstikrarlı hayal kırıklıkları

RIDVAN YILDIZ

Aynı saatte uyanmak iyi olabilir
Uzun sürebilir savaş
Raflardaki düzensizlik
Anlatımı bozuk sözcük
Biz böyle yapalım,
denizi karşılayacak merak

Otobüs veda mevsimi
Ellerim üşüyebilir doğuştan
Nasıl binebilirim
Kış atlarını sürdü bir kere
Karanlıkta dur işareti ansızın sönen

Bir şeyler bizi geçiyor bizden
Ödüllü ayrılık, bir saniyelik fark
Hoş bulmuyorum gökyüzünü
Serin bir yürüyüş ertesi
Evimin üstündeki boşluk
Düşlerim kadar büyük

Çerçevesiz bir hayatın yabancısı
İstikrarlı hayal kırıklıkları
Nasıl gideceğiz
Suyunu geri vermiyor ölüler
Toprak kilitliyor kapısını
Terk edilmiş evlerin

Aralık 2022

VADİ AĞZINDA

SAVAŞ ÇAĞMAN COŞKUN

14 Ekim 2022'de aniden ışık olan Savaş Çağman Coşkun, kaleme aldığı operetlerle radyo tiyatrosu eserleri bir yana; geriye sayısız yazı, kompozisyon, çizim ve el emeği kolaj bıraktı. 2005 – 2006 döneminde Türkiye'nin ilk ses tasarımı ve kayıt kültürü dergisi REC için kaleme aldığı yazıları bu sayıdan itibaren, seri halinde dergimize taşıyacağız. Seriye REC'in yayınlanmamış son sayısı için kaleme aldığı yazıyla başlıyor, sevgili Savaş'ın anısına böylece selâm duruyoruz.

[FON]

SAPTAMAK KAYDETMEK AKTARMAK

SAVAŞ ÇAĞMAN COŞKUN

Saptama ve kaydetmenin temel amacı, zamandan kaynaklanacak yıpranmalara ve yıpratmalara karşı materyalin ilk halini korumaktır. Materyal onu doğuran, ona beden veren toplum tarafından sonraki kuşaklara ancak korunduysa aktarılabilir. Aktarma eylemi ise saptama ve kaydetmenin nihai sonucudur. Sonraki kuşaklara önceki kuşakların bellek, birikim ve deneyimlerini iletmekten ibaret bir edim gibi tanımlanabilir olsa da eylemin faili topluluğun kimliğinin oluşumunda önemli bir rol oynar. Bu kimlik de kısa sürede o topluluğun ortak mirası, birleştirici veya ayırıcı unsuru haline gelir.

Örnek oluşturması bakımından bir laboratuvar toplumu yaratalım ve adını A+ koyalım:

Diyelim ki toplayıcılıkla hayatını sürdüren A+ toplumu ormanlık bir vadide yerleşik olsun. Bu toplum, doğal olarak kış bastığında son derece sert iklim şartlarıyla mücadele edecektir ve bu gerçekliğe göre kış mevsiminde çocuk ölüm oranının yüksek seyredeceği kesindir. O halde, mevsimi doğum ve ölüme dair tüm anlamlardan azade düşünemediğimizde ebelere atfedilen becerilerin kendiliğinden dinsel bir anlama bürünmesi kaçınılmazdır. Bu kadınların doğum ve yeni doğanlığa özgü çocuk hastalıklarıyla mücadeleye karşı deneme yanılma yoluyla elde ettiği tecrübe birikimini kızlarına aktarması da beklenen bir sonuçtur. Doğumu kolaylaştıran (ve bir anlamda ölümü uzaklaştıran) kadınlar, bu sayede A+ toplumunda bir takım ezoterik güçlere sahip şifacı bireyler olarak imlenecek, buna bağlı

olarak doğa üstüyle öte âlemlerle temasa geçebilen aracılar, saygınlar haline getirecektir.

Şimdi gelin, şifacı-ebeleri A+a grubu olarak adlandıralım; toplayıcılık yanında avcılığa meyleden A+ halkının genç ve dinç erkeklerinden oluşan grubu da A+b olarak isimlendirelim. Bilgi kümesi biriktiren yepyeni bir alt grup olarak öne çıkan A+b, tesadüfi keşifler veya öğrenilmiş beceriler sonucunda geliştirdikleri av yöntemleri ile sonraki kuşakların toplumsal hiyerarşiye baştan şekil vermesine yol açacaktır. Her iki grup iktidarlarını korumak için biteviye tecrübe üretirken kendine özgü aktarım biçimleri üzerinden güç devşirmeye koyulacaktır. "Aktarmak kimler tarafından niye önemsenmiştir" sorusunun cevabı tam da burada yatar. A+a ve A+b grupları test edip onaylanmış tecrübelerin sadece kendi gruplarına özgü kalmasını şart koşacaktır. Bu da peşinden ezoterizmi getirecektir: Üretilen her bilgi, yaşanan her tecrübe ve yapılan her analiz sadece o grubun malı haline gelmelidir ki iki grup, kendilerine özgü ayinsel tutumlarla kesenkes birbirinden ayrışsın.

A+ halkına mensup iki grup arasında oluşacak ilişkiler (örneğin A+a<A+b ya da A+a>A+b veya A+a=A+b), şüphesiz ki o halkın geliştireceği aktarma yöntemlerinin şekil kazanmasında tayin edici bir rol oynayacaktır. A+a<A+b durumunda eski toplayıcı yeni avcı grup, şifacı-ebe grubu üzerinde kesenkes söz hakkı sahibi olacaktır. Öyle yapılandıysa içinden halk önderleri çıkarması beklenen genç erkeklerin erginleme (ergenliğe geçiş) ayinleri epik bir ton kazanacaktır. A+a>A+b durumunda ise muktedir, şifacı-ebeler tarafından tayin edilecektir ve iktidarı korumanın temel unsuru mükemmel aktarımı esas kılmaktır. Birinci durum ekseriyetle topluma eril karakterli bir iktidar anlayışını dayatırken ikinci durumda şifacı şamanların er-

kek yöneticiye danışmanlık yapması işten sayılmaz. İki grubun toplumsal örüntüde birbirine eşit durması gibi örnekler istisnadan sayılsa da Bora-Witoto dilleri konuşan Amazon yerlileri ile kimi Tibet-Burman toplumları, böyle bir örüntüyü benimsemiştir.

Aktaranın ve aktarılanın doğasına gelecek olursak aktaran, o toplumda muhakkak değer verilen kişi olacaktır. Bu en ilkel toplumdan en modern topluma değin böyle süregitmiştir. İster bin yıllar önce ister yakın tarihte olsun; ilk aktaranlar ezberciler ve biriktirenlerdir ki kendinden menkul hesapsız bir tutkuyla iş gören bu işgüzar meraklılar, sonraki kuşaklara nice patika açmıştır. Onların derdi biriktirdiklerini aktarmaktan ibaretken sonra gelenler, kafayı depolamaya kafayı takmıştır. Geride bıraktığımız otuz yıl içinde oluşmuş sonsuz bilgi / veri çöplüğü, sonra gelenlere aktarım tutkusunun çoktan sona erdiğini, her saniye sayısız materyalin kitlelere püskürtüldüğü ve dolayısıyla biriktirmenin tamamen anlamsızlaştığı bir dünyanın şahikasıdır, çıktısıdır. Bu yüzden bugün Güney Çin'in Yunnan bölgesine yerleşmiş Naxi halkının yeşerttiği Dong-ba inancının veya Naxi hiyerogliflerinin günümüz insanı için zerre miskâl değeri yoktur. Aktarım edimi büründüğü dijital kepenekler sayesinde artık baştan sona eğlenceye ve boş zamanı doldurmaya odaklanmış gösteri toplumuna hizmet ederken aktarılanı tek boyutlu kılmış, aktarılanın anlamını yok etmiş ve böylece aktaranları gösterisi saniyelerden ibaret ilgi delisi palyaçolara dönüştürmüştür. Kadimden gelen ne varsa topunun atölye konusu haline getirilmesine ve dolayısıyla deneyimin kapitalistleştirilmesine şaşırmak, bu yüzden yersizdir.

1 Ocak 2005, Ankara

Görkemli Carynx'ler

DATÇA KEDİSİ
M. ÖZGÜR MUTLU

Geçtiğimiz sonbaharda Stratonikeia Antik Kenti'ne gittim. Gördüklerim içinde en çok etkilendiğim kentlerden biriydi. Her adımda yüz yılların değiştiği kent, M.Ö. 2000'li yıllardan bugüne kadar aralıksız bir yerleşim yeri olarak süregeliyor. Üst üste birikmiş kültür katmanlarının en üstünde hala köyde yaşamakta inat eden aileler var. Sanıyorum kazılar devam ettikçe çok daha fazla kişinin dikkati bu antik kente yönelecektir. Antik kentlerde gezerken sokakların, yıkık yapıların arasında dolaşırken her şeyin yerli yerinde olduğu eski dönemleri hayal ederim. Gözlerimin önünde yapıların eksik yerlerini tamamlar, agoraya, tapınaklara o dönemin insanlarını, at arabalarını, köpeklerini, cıvıl cıvıl çocuklarını serpiştiririm ve havayı solumayı denerim.

İşte Stratonikeia'da dolaşırken, binlerce yıl öncesine ait olan yaşamı hangi duyularımızla algılayabildiğimizi düşündüm ya da tam tersi hangi duyular konu arkeoloji olunca körelip kalıyor. Geçmiş dönemlerdeki yaşamı bildiğimizi söylüyoruz, yazıyoruz ama nelerden yoksun bu bilgi? İlk akla gelen görmek tabii. Görüyoruz, taşları, heykelleri, bronz ve demir alet ve edevatı, mücevherleri, insan kemiklerini ve hayvan fosillerini. Renkler uçup gitmiş olsa da laboratuvarlarda yapılan çalışmalar sonuç veriyor ve heykellerin çoğunun aslında rengarenk olduğunu da biliyoruz. Bunun yanında pek çok doğal oluşum bin yıllar boyunca mekanik, kimyasal vb. etkinin altında değişmiş olsa da, nehirler, dağlar, denizler eskiden de vardı, bazı otlar, çiçekler ve hayvanlar, gökyüzü... Dokunabiliyoruz yine taşlara, heykellere, amfora parçalarına, dokusunu hissedebiliyoruz, kaygan ya da pürüzlü, soğuk ya da sıcak. Eskinin tadlarını alabiliyor muyuz? Kısmen. Elbet çok eskilerde de elma dişleniyordu, mantar, yemiş

ve sonraları buğday, mısır, patates. Zaman içinde tadı değişse de izi kalmış olmalı. Bunun yanında yazılı kaynaklarda yemeklere, içeceklere, soslara da rastlamıyor değiliz. Arkeolog **İsmail Gezgin**'in geçtiğimiz yıl yayımlanan harika kitabı *Uygarlaşan İştah*'ta bu yemeklerin adlarının hatta tariflerinin yer aldığı metinler anılıyor bolca. Bu yemeklerin bazıları günümüze kadar ulaşmış. *Garum*'u biliyoruz mesela, çok kullanılmasa da günümüzde, tekrar yapabiliyoruz da.

Geriye ne kaldı? Ses ve koku. Elbette doğal ses ve kokuları anabiliriz yine ilk anda? Bir yıldırımın çatırtısı, çağlayanın gürültüsü, dalgaların aralıksız kıyıyı dövüşü… Çiçeklerin, otun, yağmurun kokusu… Peki insanların çıkardıkları sesler ve kokular? Şarkıları, bağırışları, müzikleri. Evlerinin, yemeklerinin, saçlarının, tenlerinin kokusu? Eski dönemlerden bugüne dünyada izi kalmayan, depolanamayan, saklanamayan, uçup giden şeylerdir sesler ve kokular. Bunları düşünmüştüm işte. Çocukça üzüldüm önce, sesleri ve kokuları tutamadığımıza. Şöyle kısa bir araştırma yaptıktan sonra ise biraz yanıldığımı fark ettim.

Koç Üniversitesi ANAMED ile MG International Fragrance Company işbirliği ile İstanbul'da *Koku ve Şehir* adında bir sergi düzenlemiş. Bu sergide Anadolu medeniyetlerinin kokuları sergilenmiş. Elliyi aşkın koku açıklamalarıyla birlikte özel hazırlanmış koku çeşmeleri ile ziyaretçilere sunulmuş. Kahve, nane, kolonya, parfüm, safran, amber, buhur. Bu kokular ne kadar geçmişe gidiyor ve sözgelimi antik dönemde Anadolu'daki bir evin, bir sokağın, bir insanın kokularının ne kadarını bize sunuyor tartışılır elbette ama yine de dikkate değer bir deneme.

İnsana ait sesler ise en az kokular kadar az ulaşılır. Aklıma ilk gelen arkeolojik kazılarda bulunan müzik enstrümanları oldu. Yapılan kazılar ve arkeolojik çalışmalar Anadolu'da müziğin Neolitik öncesi döneme kadar izini sürüyor. Ses çıkaran ilk nesnelerin, haberleşmek ya da uyarı amacıyla kullanılan yüksek ses çıkaran flüt, düdük ya da çubuklar olduğu düşünülüyor ama bu döneme ait buluntular obje kalıntılarından ibaret. Çatalhöyük'te bulunan duvar resimlerinde ise devasa boğanın çevresindeki insanların bazılarının ellerinde vurmalı çalgılar taşıdıklarını görüyoruz. Bu tamtamlar bir av ritüelinin mi yoksa tanrı yerine koydukları boğanın çevresinde göksel varlıklarla kurmaya çalıştıkları bağı güçlendiren, ruhsal ayinin bir göstergesi mi olduğu tartışılabilir.

Bilinen diğer çalgılar iki taşın ya da kemiğin birbirine vurularak ya da sürtülerek kullanılan idofon adı verilen enstrümanlar. Raspa ya da Balık Sırtı adı verilen bu çalgılar hayvan kürek kemiklerinin üzerine açılan çentiklere sert bir cismin sürtülmesiyle ses çıkarıyor. Metal kullanılmaya başlanan Tunç çağında ise en dikkat çekici enstrümanlar *dünyanın en eski zilleri* olarak ifade edilen, 4200 yıl önce Anadolu'da üretilmeye başlanan ziller ya da diğer bir deyişle metal idofonlar. Anadolu'da bu döneme ait 100 kadar metal idofon bulunmuş (70 tanesi saplı zil ya da çalpara). *Güneş Kursu* ise dairesel yüzeyler üzerine yerleştirilmiş metal

nesnelerin hareket ettirilmesiyle ses üreten objeler. Bu enstrümanların çoğunluğunun mezarlarla ilişkili olarak bulunması özellikle cenaze törenlerinde kullanıldıklarını gösteriyor. Antik dönemde ise lir, davul, flüt gibi pek çok mitin de hikayesi içinde geçen, hatta bazen tanrıların elinde başrol oynayan müzik aletleri olduğunu biliyoruz.

Arkeoloji ve müzik üzerine araştırma yaparken ilgimi en çok çeken enstrüman daha önce adını duymadığım ve görmediğim Carnyx oldu. Bize uzak ve nispeten daha az etkilendiğimiz bir kültür olan Doğu ve Kuzey Avrupa kültürüne ait Carnyx, Keltlerin antik dönemlerde kullandıkları savaş borusunun adı, bir çeşit trompet. Bu hikayede ilgimi çeken esas nokta ise bulunan kalıntılarıyla bir proje kapsamında enstrümanın bir prototipinin hazırlanıp tekrar ses çıkarır hale getirilmesi çalışmaları oldu. İlk önce birkaç videoya denk geldim. Tüyler ürpertici, tedirginlik verici, tekinsiz sesi ve korkutucu hem de hayranlık uyandırıcı görüntüsü ile beni oldukça etkiledi. Şuraya bir göz atabilirsiniz: https://www.youtube.com/watch?v=dEQsM4SApQs

Biraz daha derinlemesine okuyunca Carnyx'in toprağın altından çıkarılıp modern dünyada uyandırılışının ilginç hikayesini öğrendim. Avrupa *Müzik Arkeolojisi Projesi*'nin *(European Music Archaeology Project)* bir bileşeni olarak **John Kenny**, *Tintignac Carnyx* adı verilen enstrümanın varolduğu döneme uygun şekilde tasarlanması konusunda arkeologlarla birlikte çalışmış. Ama bu hikayeden önce *Tintignac* adının nereden geldiğine bakalım.

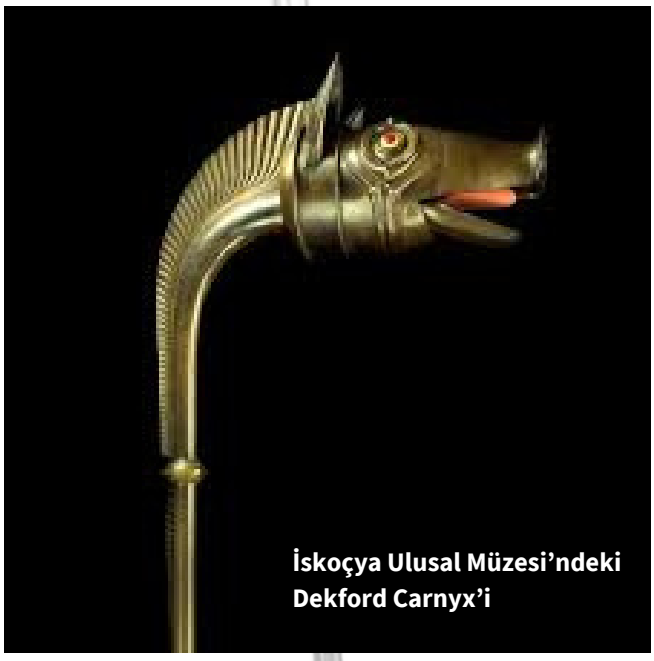
2004 yılına dek İskoçya, Fransa, Almanya, Romanya ve İsviçre'de sadece beş Carnyx'in parçası ele geçiriliyor, ancak o yıl Güney Fransa'nın *Correze* bölgesindeki Tintignac'ta bulunan Gallo-Roma mezarındaki kazılarda, 500'den fazla demir ve bronz nesne içinde bu aletlerden yedi tane daha keşfediyorlar. Çoğu parçalanmış olsa da bir tanesi bütün olarak ele geçiriliyor. Altısı domuz kafalı ama yedincisi yılana benzeyen bir fantastik canlının kafasını andırıyor. Burada bulunan kalıntılar, yıllar evvel İtalya'da Sanzeo bölgesinde bulunan bazı Carnyx parçalarının iki farklı alete ait olduğunu ortaya çıkarıyor.

Fotoğraflar kazılarda bulunan Carynx parçalarını gösteriyor.

Pirinçten ilk rekontrüksiyon bilimadamı ve zanaatkar **Alessandro Ervas** tarafından yapılıyor. *Dekford Carnyx*'i olarak bilinen bu enstrüman 1816'da İskoçya'da Leitchestown'daki bir çiftlikte sadece yaban domuzunun kafa zili olarak bulunuyor. **John Creed** tarafından ise iki rekonstrüksiyon yapılıyor, bunlar orjinaline en yakın malzeme ve teknikler kullanılarak üretiliyor. Şu anda birisi İskoçya Ulusal Müzesi'nde kalıcı olarak sergilenirken, diğeri *Carynx&Co* firmasının elinde ve **John Kenny** tarafından performanslarda, verdiği derslerde ve araştırmalarda kullanılıyor.

İskoçya Ulusal Müzesi'ndeki Dekford Carnyx'i

Deskford Carnyx'i, meşhur Kelt Kazanı ya da Gundestrup Kazanı'ndaki figürler model alınarak oluşturulmuş. MÖ. 1 ya da 2. yy'a ait olduğu düşünülen ve Danimarka Ulusal Müzesi'nde sergilenen gümüş kazanın Druitic dininin kurban törenlerinde kullanıldığı düşünülüyor ve üzerinde Kelt tanrıları ve ritüellerini gösteren figürler yer alıyor. Bu figürlerin arasında Carnyx üfleyen üç adam figürü de yer alıyor. *Deskford Carnyx*'i bulunan kalıntılarla figürlerden yola çıkılarak dikey olarak tutulup çalınabilir şekilde tasarlanıyor.

Kelt Kazanı'ndaki carnyx çalan figürler

Tintignac Carynx'i ise öncekilerden farklı, alt boruları tamamen düz ve sabit, entegre bir ağızlıkla sonlanıyor, bu nedenle dikey olarak çalınması neredeyse imkansız. Gundestrup'a benzese de zamanında yataya yakın bir açıyla çalınmış olmalı. Tintignac açık ağzı, büyük kulaklarıyla her ne kadar yaylı dili, menteşeli çenesi ve beyin boşluğu ile Deksford kafasından çok daha az karmaşık olsa da estetik açıdan çok daha dikkat çekici. İşte *Tintignac Carynx*'i tüm parçaları eksiksiz şekilde bulunana kadar Carnyx'ler hakkında bilgiler, enstrümanın bulunan farklı parçaları, bu tür eserlerin üzerindeki kabartmalar ve klasik metinlerdeki anlatımlardan ibaret.

Bu metinlere bir örnek şöyle: MÖ 279'da Delphi'ye yapılan Kelt saldırısında ve Julius **Caesar**'ın Galya seferi ve **Claudius**'un Britanya işgalinde de bu enstrümanların kullanıldığı yazıyor. MÖ. 60-30 civarında **Diodorus Siculus** şunları yazıyor Carnyx ile ilgili: *"Boruları yine tuhaf bir barbar türünden; onlara üflüyorlar ve savaşın kargaşasına uygun sert bir ses çıkarıyorlar."*

Dinsel törenlerde ya da savaşlarda yan yana dizilmiş garip ve ürpetici sesler çıkaran uzun, görkemli, İsrafil'in Sur'unu akla getiren Carnyx'ler öteki dünyalarla ve tanrılarla iletişim için kullanılırken aynı zamanda, savaşta ve siyasal alanda iktidarın da bir sembolü olan fallus imgelerine dönüşüyor.

Tintignac Carnyx rekonstrüksiyonunu **Jean Boisserie** elle dövülmüş bronzdan yapıyor. Gür sesli, canlı bir müzik aleti ortaya çıkarıyor.

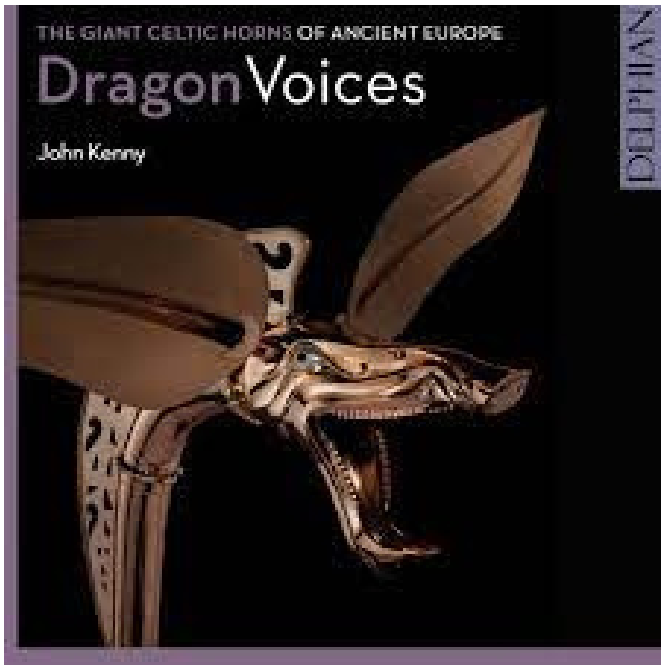

Jean Boisserie

Daha sonra Carnyx kopyasının rezonans ve çalma frekansları çalışılıyor, birtakım testlere tabii tutuluyor. Rezonans frekansları setinin, geleneksel bir harmonik setinden oldukça uzak olduğu tespit ediliyor. Kafaya bağlı olan kulaklar kapatıldığında ne olduğu da test ediliyor. Kulaklar tıkalıysa düzleşen bir vibro-akustik eşleşmenin sonucu olarak yalnızca 400 Hz civarında küçük bir bozulma olduğu anlaşılıyor. Ancak kulakların önemli ölçüde titreştiği ve çalınan notanın sonunda duyulabilir olduğu belirleniyor. Sonuç olarak çalma frekansları da uyumsuz harmonik rezonans setine göre organize ediliyor.

Ayrıca Carnyx çalması kolay olmayan ve modern pirinç aletler kadar güçlü olmayan bir müzik aletiydi. Carnyx esas olarak konik olduğundan, tınlı sesler elde etmek çok zordu. Carnyx'i daha fazla uygulayarak, ses genişliği, hacmi ve ton rengi ile ilgili yeni keşifler yapılabilirdi. En yakın modern pirinç müzik aletinin alto saksafon olduğu ortaya kondu. Tintignac'ın Carnyx'i ayrı ayrı parçaların birleştirilmesinden yeniden oluşturulmuştu ve çalışmalar sonucunda bir parçanın eksik olması ihtimali ortaya çıktı. Carnyx'in girişinde yaklaşık 10 cm'lik bir boru parçası muhtemelen eksikti.

Enstrüman ses çıkarabilir şekilde yeniden imal edildikten ve ses özellikleri üzerine çalışıldıktan sonra ise iş artık **John Kenny**'e düşüyor. Enstrümanla neler yapabileceği, akustik ve ifade yeteneklerinin neler olduğu, yani kısaca çıkan sesleri kullanarak onu nasıl çalabileceği üzerinde çalışmaya başlıyor. İşte, *Dragon Voice* adlı albüm, onun *Tintignac Carnyx*'e bir ses verebilmek için yaptığı denemelerden oluşuyor. Şuradan dinleyebilirsiniz:

(https://musicarchaeologyrecordings.wordpress.com/recordings/dragon-voices-the-giant-celtic-horns-of-ancient-europe-european-music-archaeology-project-volume-3/)

Alışık olmadığımız sesler duyup ezberlerinizi bozmak ve kulağınızın pasını silmek istiyorsanız bu albümü dinlemelisiniz. Arada sırada yoldan çıkmak iyidir. Müzikte de böyle bu durum. Dragon Voice yoldan çıkarıcı, kanon dışına itici, aşina olduğumuz ve kendimizi rahat hissettiğimiz ses ve ezgi alanlarından dinleyiciyi savurup uzaklara atan bir deneyim yaşatıyor. Sizi nasıl bir ruh haline sokar bilmiyorum ama beni bu sıradışı borudan çıkan nefesler derinden etkiledi. Bu müziği ve sesleri sürekli dinlemek mümkün olmasa da arada bir tarihin derinliklerinden gelen seslere kulak vermek bana kalırsa heyecanlı ve keyif verici.

Kaynaklar

- https://www.arkeolojikhaber.com/galeri-antik-kokular-koku-ve-sehir-sergisinde-304/sayfa-1/
- Arkeolojik Çağlarda Anadolu'da Müzik, Karaağaç, B., Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Haziran 2018 Cilt 20 Sayı 1 (285-298).
- Müziğin Kökenine Yönelik Arkeolojik Bir Değerlendirme, Yücel, Ç., Lokman Hekim Dergisi, 2021; 11 (1): 16-29.
- Eski Mezopotamya ve Anadolu'da Müzik, Yamaner, M., Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Eylül 2018.
- http://www.emaproject.eu/content/instruments/the-carnyx-from-tintignac.html
- http://carnyx.org.uk/tintignac-carnyx/
- https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-00810581/document
- https://www.romanhideout.com/news/2004/20041129_fr.asp
- https://musicarchaeologyrecordings.wordpress.com/recordings/dragon-voices-the-giant-celtic-horns-of-ancient-europe-european-music-archaeology-project-volume-3/

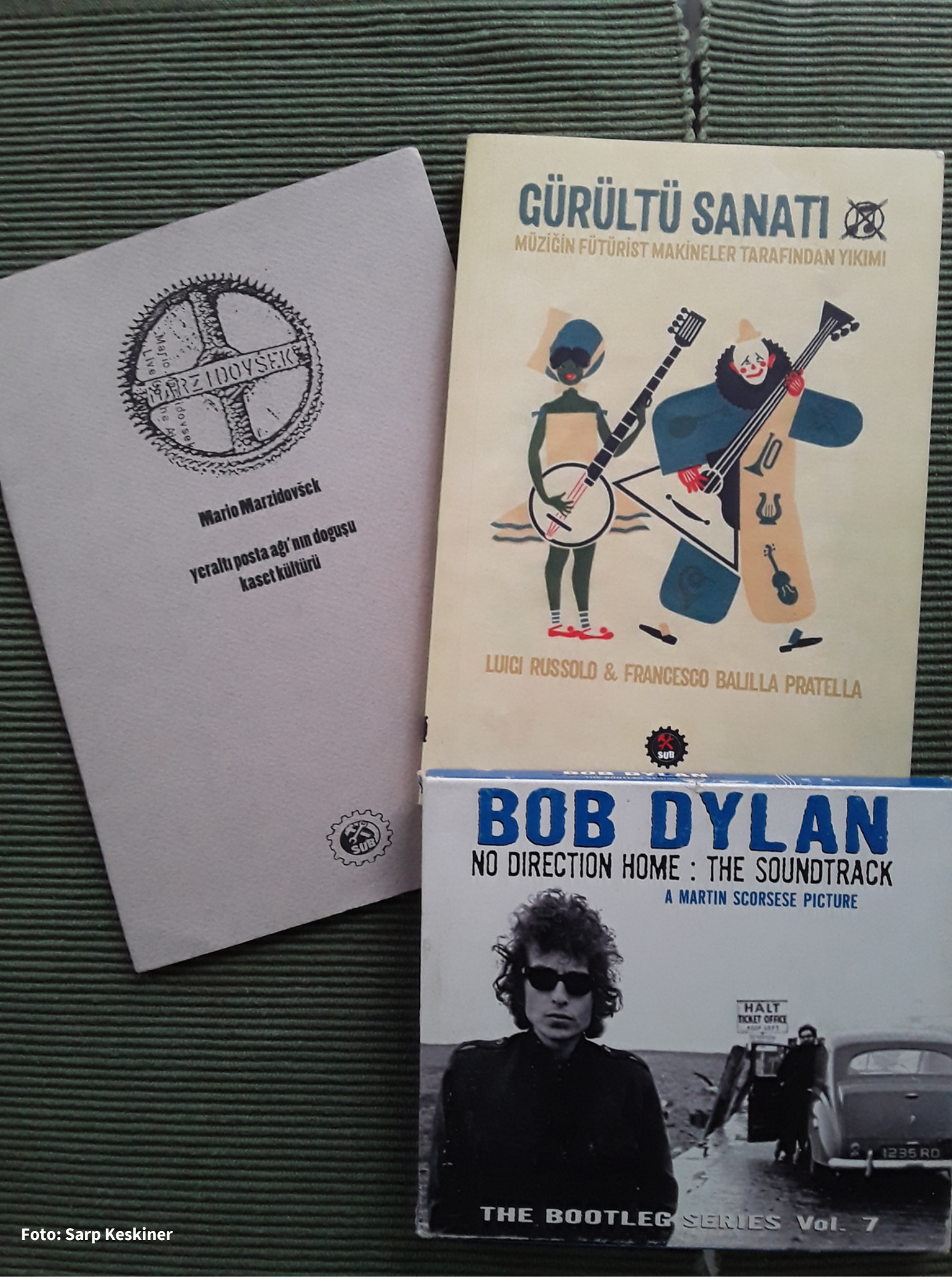

Foto: Sarp Keskiner

GÖZLERİN KIZARMIŞ VOL. I

SARP KESKİNER

Yol çizgilerini yutup duruyor otomobil... Kasetçalarda Coltrane olanca ciddiliğini sakinliğinin ardına gizlemiş; gözlerini hafifçe soluna, kendi âleminin kuzeybatısına dikmiş de vaaz veriyor. O kadar dikkat kesilmişiz vaaz ettiğine; karanlığın ufku yerine yol çizgilerini takip etmenin can güvenliğimiz için yeterli olduğunu söyleyip duruyoruz. Yüz altmış kilometre süratle seyrediyoruz. Bariyerlere çarpsak, hayatımız bir paket lastiği gibi kopsa; geriye kan, cam, benzin, metal, dışkı, asfalt, gözyaşı ve ateş kalsa cehennemde ne aradığımızı soran bezirgâna "Coltrane dinliyorduk da öldük" diyeceğiz. Unutmayalım da böyle diyelim.

Gözlerin kızarmış; benim de kızarmış. Bir de bacağımda bir yer acıyor; galiba sigara koru değmiş. Noktalı virgüllü kızarmış, yolun az ilerisindeki tarazlanan ışıklar gibi. Bir gözüm sancıyor, bir bacağım. Bir Cannonball alıyor soloyu, bir Trane.

"Değiştirelim" diyorsun, değişiyoruz. Sapanca civarında seçtiğin kasetin kapağına bakıyorum; gece lambasında Müslüm'ün gözleri bana hepten kızıl görünüyor. Pantolonu ve kruvaze ceketi dâhi silme kırmızı. Ceket cebindeki beyaz bez parçası ha "Selpak" ha Kazancılar Çarşısı'ndan çıkarken cebine sokuşturduğu mendil… Bıyığı beş kuruşluk bakkal tarağı kavi; Afro'su desen, albüm boyunca patır patır patlayan conga'ları onaylıyor. İnek çanı kadar kocaman sırıtıyor. Darbukanın yanına kim conga koydu, inek çanını kim akıl etti?

Gürses'i ile sormuş Müslüm; biri de yakıştırmış, sorusunu albüme isim koymuş. "Öldürdüğün yetmedimi". Ne albümün adında ne kapakta ne de gecenin bu saatinde istifham yok. Mi takısı dahi ayrı yazılmamış; o da rahmetli Hakkı Devrim'e dert olsun! "Seninki de dert mi?" diye soruyor Müslüm; tanışsa belki Hakkı Amca'ya da sorardı. "Otur da ben sana dertlerimi anlatayım" derdi. Oysa Hakkı Amca'nın derdi tasası imlâyla belagattı.

"Etin iyisini kamyoncular yer." Üzerinde birlik olunan bilgiyi pratiğe taşımak kolaydır. "En kamyoncu lokantada bir kilo pirzola yiyeceğiz bir önerme midir?" Bilmiyorum öyle midir değil midir çünkü ortaokulda bir ara Mantık okuduyduk ama benim aklım dersten sonra kayacağım Neşe Abla'nın salçalı sosislisindeydi. Olumsuzu "en kamyoncu lokantada bir kilo pirzola yemeyeceğiz" olacak, değil mi? Yeis yok, o zaman mangalcıya "karışık getir" deriz. Sucuk yemeyiz çünkü iyi yapmıyorlar.

"Gebze İline Hoş Geldiniz". Gebze'nin neresine hoş gelebilir ki insan? Ayrıca Gebze ne zaman il oldu; olduysa da ne gereksiz olmuş. Dahası, Gebze'nin gönencine ilgi gösteremeyecek kadar uykuluyuz. Yolumuz, gücümüz var; keyfimiz başımızdan aşkın...

17 Nisan 2000
Kurtuluş, İstanbul

90 DERECEDE AMİP

NESLİHAN YALMAN

Yalnızlıkla ısıtılmış gündelik koşturma onu yoruyor. Hafta sonu; dinginsizliklerden örülen bir zaman dilimi… Gelmeden önce, kirli beyazları nehirde yıkamalıyım. Şuradan çarşafı top top sarıp, birlikte uyuduğumuz tekinsiz ilk geceden arttırdım. Buradan sonraki gecelerden birinde, tenime albino yumuşatıcının değdiği sansür inivermişti. Kumsalda etime dişlerinin yapıştığı kumların coşkunu anımsıyorum. Evdeydik, küveti suyla yanan cehennem olarak hayal ediyorduk. Bacaklarımın arasına fena gübrelemişti. Bütün kalla zambakları memelerimde açacak yer aramışlardı. O günden beri hiç yıkanmadım, nefesi gözeneklerime delirmiş robot resmini çiziverdi.

Bugün, içinde bomboş bir simgesel organ… Koyu uçlarını acıtan şişirilmiş haz… Yerde yuvarlanıyor. Saçları boynundan nemliğine doğru galaktik yolculuğa çıkıyor. Sütü sağsın diye uğraşıyor, renksiz uçucu kokusu burnunu mest ediyor. Bazı kötü şeylerin kokuları vazgeçilmezdir.

Makineyi beyazlarla doldurmayı unutmamalıyım. Gelmeden… Çarşaf, gecelik, laf taşımamaya yeminli sımsıkı perdeler… Perdeleri yıkamayı sevmiyorum. Onları indirdiğimde, mahalle mantarlarının beni zehirleyeceği korkusu var. Zehirli mantarlar, ormana musallat olan ölü şemsiyeler… Yağmur inadına sicim gibi yağıyor.

Makineyi beyazlarla midesine kadar beslemeli ki, arzularının edepsizliği belli olmasın. Beyaz tül perdenin önüne, bir de siyah kalın perde çekmeli... Yer yatağını havaya dikmeli; ona dikilmiş pantolonun sökülmüş düğmesinin ağzına girdiği günü anımsatıyor. Ufalmıştı, büyük olsaydı, boğulabilirdi.

Altta mı, üstte mi… Üstte, bir aslan yelesinin zenci bir insanın içine katlanarak doluşması, kırbaçladığı telleri alnından hınçla çekip, boğazına değin kükremesi… Altta, boynunun yeşil patikasını uzun tırnaklarıyla kazıması… ‘‘Aç aç çaç!’’… Diline bir kova tükürmesi… Bacaklarının arasından giren çamın kulaklarından taşan tüyleriyle… Makine dayanamadı ve narin yıkamaya aldı kendini.

Tepesine bindi. Hafif bir dijital esinti, püfürdeten baldırlardan belinin mağarasına uzayan öpücük ipliği… Azar çoğar sökülüyor yabansılık. Teri de sökülüyor göbeğinin her yerine ateş edercesine. Geçirdiği demir pençesi dolgun... Beyazlar çalışıyor. Kapısı havaya uçurulmuş eve tekmeyle girip, onu çamaşır makinesinin tepesine yapıştırıyor. ‘‘Ses çıkarma.’’ !!!

Kendi mi susmuştu; ‘‘Dön arkanı, suratıma bakma sakın!’’ gibi mi gelmişti?

Beyazlar birbirine karıştıkça yükselen ilahi, makinenin kayalıklardan denize yuvarlandığı derinlikten… Bir deniz adamı deniz kadınının, deniz kızı sayılmak için biraz yaşlı, pullarına kancasını geçirmiş, parmaklarını kumlara zımbalıyor. Kanını afiyetle emiyor. Açlık önce aşkını duyumsatır.

Dudak değiştiriyoruz. Gözlerimiz birbirine bitişiyor. Görüş açısı tek bir delikten bakıyor ensesine. Dar bir deliğin genişleme ekseninden… Karanlık yıldızlı evrene dönüşüyor. Orada küçük

samanyolu patlaması… Sert ellerini iki yana gererek, perdesini bayağı aralıyor. Perdem gergin… ‘‘Ahh, acıyor ahah hahah hah!’’

Yavaşça etekliğini aşağı indiriyor. Ardından, onu açık makinenin boşluğuna kaydırıyor. Sabırsızlığın böyle garip heyecanları vardır; perdeleri de boyuyor. Kafasını deliklerden içeri bölerek eritiyor. Kapağını çenesine kapatıp... İncelip, çamaşır olduğunu zannediyor, zardan kırmızı çamaşır. Sesi kesik; ölüme bir gidip bir geliyor. Çamaşır biraz önce olduğu hatta da değil artık, kement irileşerek genişliyor.

Kurdelasından çözülüp, ayak bileğinden içeri, makineye değiyor. Serin bir köpürme… Kaba afet… Kimden geldiği belli olmayan, ılık… Keskin hesaplaşma yayılıyor betona. Oysa, çok kibardırlar… Makine kontrolsüz, zıplamaya başlıyor. Makine bir türlü bitmiyor, çamaşırların etini de zımparalıyor. Ayarını değiştiriyor, 30’dan + yukarı yıkamada; yaklaşık 1 saat 10 dakika. Pamukları çözülüyor. Amip bölüyor yavrularını derisinden inip, avuçlarına doluşuyor. Bitişte 10 dakikası, zorlanan makinenin çatlayan camından hafif bir pıhtı düşüyor. Pıhtıyı da yalıyor. O gördüğü her yerimi yalamıştır. Bu yüzden, kapımı kırma yetkisi tarafımdan ona verildi. Kırar ve yeniden onarır. Çok kırdığı zamanlar, onarmak için bana kahve damıtır. İman tahtası buğulanır, buğuya adımı yazar, kalp çizer, şarkı söyler. Böylesi, iki uçta…

Kucağında tonlarca çığlıkla tüller bağırganlaşıyor. Titredikçe sürttürüp duvara, makinenin tepesini diliyle tattırıyor. Makineden önce, duvarı da tattırmıştı. Kasıklarını sıkı bastırıp, yıkıyor dağlarının tepe noktalarını. Zirveyi zorluyor. Dağları birbirine kaynaştırarak… Ayırmaya çalıştığındaysa biraz zonkluyor. Bir gün izin veriyorlar birbirlerine. Çekiyor, koltuğa uzanıp, onu da içine sokuyor. Birlikte ağaç kovuğuna saklanıyorlar.

Buzz noktası… Soğuk; ama, kıskıvrak bir iklim… Kaynar ayarlayıp dereceyi, onların arasına karışmayı nasıl becermiş? Beyazlar, karşısında dayanamamışlar, korkudan önce hafifçe pembeleşmişler. Gitgide rengini bırakmış alevler. Son darbe için tetikte beklemişler.

POETİKA DEFTERİ

ÜMİT YILDIRIM

Özkan Mert

Şiirin kapısını açmak isteyen genç şair arkadaşım: İşin başındayken gel vazgeç bu sevdadan, demek isterdim sana. Büyük bir olasılıkla Aziz Nesin'in dediği gibi *"Her dört Türk'ten beşi şairdir"* tanımlamasının içine gireceksin. Şimdiden bunu bilemezsin. Bunun yanıtını sana verebilecek kimse yok. Ancak dünya şiirinin büyük ustalarını okudukça, diğer ülkelerin insanlarını, kültürlerini, dillerini öğrendikçe dağlarını, kentlerini gezdikçe, şiire biraz daha yaklaştığını belki hissedeceksin. Her şeyi sözcüklerin içinden görmelisin. Çünkü *"Şairin gözlükleri sözcüklerdir."* Yoksa yazdığın hiçbir şey edebiyat olmaz. Edebiyat olmayan bir şiir de şiir değildir. İşte! Şairlerle şiir teknikleri arasındaki fark budur. Ama *"Şiir asla edebiyata da düşmez."* Evet, şiir üst dildir ama sen bu üst dilin içinde yaratacağın *"Dil gezegeni"* ile yolculuğa çıkacaksın.

Şiir de doğa gibi hiçbir zaman tamamlamaz kendini. Sürekli bir değişim içindedir. Bu yüzden şiir asla tanımlanamaz. Şiiri tanımlamaya kalkmak rüzgârlara eyer vurmaya benzer. Bu yüzden şairler şiirden anlamaz: Söyledikleri şiirin ne olması gerektiği konusundaki düşüncelerden öteye geçmez. Şairler şiiri yazarak öğrenir. Şairlere şiir yazmasını şairler öğretir. Ustalarından öğrenirler.

Türkiye ünlü/kötü şairler cennetidir. Bunlar zehirli otlar gibidir. Yüzsüz ve gizli yandaştırlar. Dünyaya karşı hakiki bir duruşları yoktur. Bunları iyi tanı! Üzerlerinden atla geç git! Dünya şiirinin ustalarını oku. Oku ve incele. Unutma, yetenek, duyarlılık, merak ve bilgi olmadan şiir olmaz. Bilgisiz asla şiir yazılmaz.

Ali Asker Barut

"İlk şiirlerimi yayımlamak üzere Gösteri dergisine götürdüğümde, Adnan Özyalçıner okuduktan sonra *'Basarız önümüzdeki sayı. Hilmi Yavuz şiirlerine benziyor,'* demişti. Cağaloğlu'nda bir iki tur attıktan sonra, girdim Gösteri dergisinden içeri, şiirlerimi geri istedim. Çok şaşırmıştı Adnan Özyalçıner.

Adam Sanat'ta şiirlerim yayımlanıyor. 1988 yılı. Adam Yayınları'nda çalışıyoruz Turgay Fişekçi ile. Yazdığım bir şiiri gösterdim, okudu *'Benim şiirimin havasına benziyor,'* dedi. O akşam yırttım şiiri.

İstanbul üzerine bir şiirimi koydum Memet Fuat'ın önüne. Okudu. Sonra ezberden Cahit Külebi dizesi ile benim şiirimin son dizesini okudu. *'Ses olarak çok yakın Cahit Külebi'yle,'* dedi. Yayımlamadım o şiiri. Ara ara okurdum o şiiri kendime. Güzeldi.

Demem o ki genç şair kendi şiirini yazmak istiyorsa, yırtma, şiirinden vazgeçme cesareti gösterecektir. Böyle böyle varıyorsunuz kendi şiirinize."

Vural Bahadır Bayrıl

Poetik omurga'yı bileşenlerine ayırmak zor, ancak çok genel olarak şöyle belirtebilirim bunu:
1)Geniş ve derinliğine bir şiir bilgisi,
2)Dünü ve bugünü kapsayan ve geleceğe dair ipuçları taşıyan bir algılama farklılığı,
3)Geçmişi yorumlama, bugünü değerlendirebilme yetisi,
4)Kendine ait bir şiir dili kurabilme yeteneği,
5)Neyi, niçin, nasıl yaptığının farkında olan bir bilinç durumu,
6) Dile hâkimiyet,
7)Şiirin estetik işlevi ile dilin anlam üretme, bildirimi gerçekleştirme mekanizmaları arasındaki ayrımı görebilme, verili dilden kopmayı göze alma cesareti ve uyanıklığı,
8)Özel bir imaj sistemi, ses, anlam ve üslupta örtüşen grift bir doku/yapı kurabilme becerisi…

Fergun Özelli

En önde yürümektir şairlik. Öncülüktür,
Bir yanı uçurum, öte yanı uçurum,
ince, ipince bir ip üzerinde yürümektir
Baş dönmesi, göz kararması ve korku
her şeyi bitirebilir.
Söylenen dizeler bir gökkuşağı gibi işlenmeli
ak sakallı, yüce beyinli bir bilge gibi
düşünülmelidir. Boşa giden sözler için
bağışlasa da kendini şair,
Bağışlamayacaklar
deryalar gibidir.
Kimin için, ne için, yazdığını bilmeli
Yerini bilmelidir şair. Gün gelip
yüzüne kimseler bakmayabilir.
Yalnızlık ne kötü iştir.
Bununiçün alındı mı mendil ele
halayın sonu getirilmelidir.
(1981)

Tuğrul Tanyol

Bir şiiri güzel bulmadığımız zaman bir gerekçe belirtmek durumunda değiliz, çünkü yaşamımız boyunca o kadar çok güzel şiir okumuşuzdur ki şiir zevkimiz düşüncemiz üzerinde etki gösterir. Göz eğitimi, kulak eğitimi gibi kavramlar yüzyıllardır konuşulageliyor.
Ha bu arada kimsenin o güne dek yapmadığını, verili kuralları hiçe sayarak yapan ve yeni güzel yaratan biri yaşadığı günde anlaşılmasa bile daha sonraki zamanlarda anlaşılabileceği gerçeğini de saklı tutarak söylüyorum bunu. Ne diyordu Montaigne: *"Sıradan şiirler için kural vardır, büyük şiir kuralları aşar."*

ŞIRA ŞARAP VE ŞİİR...

ADİL BAŞOĞUL

Nisan yağmurları ve güneşle açılan yapraklar
İlk sürgünleri tiyeklerin
Korukarın ilk başkaldırışları

Akşama doğru ince sakin bir çisenti başladı
Şiir süzüldü yeşil narin yapraklardan

Bahar ılık nefesiyle sessizce geçti
Yaz kızgın güneşiyle korukları olgunlaştırdı
Güz gazala çevirdi yaprakları

Bağ bozumu zamanı geldi çattı
Ezildi üzümler
Kâh şampanya rengi şıra oldu
Kâh kan kırmızı şarap

Hayyam şaraba şiir yazmadı mı
Aşk ateşini harlayan şarap değil miydi
Şiirin esrik esinine kim kapılmadı ki

Felsefeyi Tahales akılla başlatmadı mı
Kurmadı mı Marx eşit ve özgür bir felsefe

Montaigne denemelerini insan gelişsin diye yazmadı mı

Sartre varoluşunu insanın kurmadı mı
Kafka hikayelerini kurtuluş için yazmadı mı

ŞIRA ŞARAP VE ŞİİR...

ADİL BAŞOĞUL

Nazım şiirini bütün insanlığa adamadı mı
Aragon lirik duyguları coşturmadı mı

İspanya arenalarında kan kızıl karanfiller açmadı mı
Arles tarlalarında Van Gogh o yıldızlı gecede neyi bekliyordu

Lorca'nın duende flamenko sanatçıları değil miydi onlar
Lhasa İspanyolca şarkılar söylemedi mi
Lorca tanrıların mekanından şarkılar dinlemedi mi

Lorca kurşuna dizildiğinde şiir ağlamadı mı
Lhasa öldüğünde müzik ağlamadı mı

Yas tutsun diye İspanya
Kırk saat kar yağmadı mı

Kudurru taşına kazıdım yaşamı
Kan gülleri gülkurusuna karıştı

Kankurusu gülkurusuna
Gülkurusu kankurusuna karıştı

Bu gün de sensiz geçti
Özgürlüğünü taşısın akşamsefaları
Ben yarı yarıya ölü yaşarım

Iskarmozuyum hayatın
Her daim dik durur gururlu başım

Tatlı şıra tadında mutluluk
Esrik aşk gücünde şarap
Ve hayat iksiri şiir...

KÖPRÜ

EZGİ EREN

Asma köprünün iki ucu arasında uzanan dipsiz bir yol var. Köprünün ayakları eski halatlar ve bambularla bağlanmış. Aşağıda şiddetle çağlayan bir nehir akıyor. Yol ilk bakışta tehlikeli bir izlenim veriyor ve adımlarım geri geri gidiyor. Ayaklarım çekingen, yürümeye başlamak istemiyor. Yol hiç bitmeyecekmişçesine uçsuz bucaksız olan, sonu görünmeyen, uzadıkça uzayan yollardan. Ama cesaret edip de bir adım atarsanız bir adım ileri gitmiş oluyorsunuz ve mesafe kısalıyor.

İkinci adımda ikinci şansı yaratmak gerek ama ikinci yol ilk cesaret demek. Çünkü ilkinde ayakların seni dinleyemeyecek kadar şaşkın. Hayata düşünmeden atılıyorlar ve sonra bilinç geliyor, korku başlıyor. Korkuyu yenmek ancak korkuyu unutmaktan, onu yok saymaktan geçiyor. Böylelikle üçüncü adım geliyor. Köprünün yarısından fazlasını gitmişsin gibi bir his var içinde. Oysa daha sadece üçüncü adımı attın. Artık iyice benimsediğin, çokça kabullendiğin, gitgide alıştığın yol seni çağırıyor!

Ve zaman duruyor. Çocukken sahip olduğun uzun saçların rüzgârda savruluyor. Bir anlığına şimdiki zamana bakıyor çocuğun gözleri. Hiç tanımadığı bir kardeş gibi selamlıyor gelecekteki benliğini. Arkasını dönüp uzaklaşarak kayboluyor geçmişin izleri.

Hemen ardından ilk gençlik geliyor. Köprünün başında az önce beliren çocuğun masumluğunu yeniyetme bir genç kız almış. Çene hizasında kıpkırmızı, alev alev saçları. Gözleri ateş saçıyor. Bir şeylere kızgın sanki. Ya da bir şeyleri bir an önce değiştirmek ister gibi ivedi hareketleri. Duruşundan dünyayı durdurabilecek güce sahip sanırsınız. Oysa tam tersine oldukça cılız. Ama yine de alımlı bir havası var. Ayağını hızla yere vuruyor ve bir daha, bir daha… Eski köprünün ipleri kopana kadar devam ediyor. Sonunda köprü yıkılıyor.

Şimdiki zaman kısacık saçlarıyla yolun karşısında beliriyor. Artık geri dönecek bir köprü yok. Ormanın içinde bir müddet hayatında hiç görmediği hayvanların seslerini dinliyor. İlk duyduğunda doğadan gelen sesler sonraları başkalaşıyor. Karanlık çökünce gece, hayal gücünün sınırlarında ürkütücü yaratıklarla beliriyor. Yaşadığı korkuya rağmen göz kapakları ağır. Tehlikeye karşı nöbet tutmak istiyor gözleri. Ama göz kapakları söz dinlemiyor. Açıldığı yere geri düşüyor ve titrek kirpikler kabus dolu uykunun esiri oluyor.

Gün ağardığında ormanın vahşi hayvanlarıyla dolu bir çemberin içinde buluyor kendini. Hepsi kendi hâlinde. Kimisi yalanarak temizleniyor, kimisi kaşınıyor, kimisi esniyor. Ah, kımıldamadan şuradan bir çıkabilse. Ah,

KÖPRÜ
EZGİ EREN

bir görünmez olabilse… ve ayağının altında çıtırdayan ufacık bir dal parçası tüm ormanı uyandırmaya yetiyor. Hayvanlar dişlerini göstererek atılıyorlar üstüne. Elleriyle yüzünü kapadığı anda yıkılan köprü beliriyor parmaklarının arasından sızan boşlukta. Belki de başından beri köprü hiç yıkılmamıştı. Belki de gördüğü köprü onu hayata döndürmek için bir sembol, beyninin ona oynadığı oyunun bir parçası, bir yanılgıydı. Varsın, olsun. Rüyâ veya gerçek. Şimdi ya o hayalet köprüyü geçecek, belki de geçmişte takılıp kalarak her şeye yeniden başlayacak ya da korkuyla yüzleşip gerçekte ilerlemeye, geleceğe uzanan başka köprüler bulmaya devam edecek.

O karar veremeden hem önünde hem arkasında iki köprü beliriyor. İkisi de birbirinin aynı, ikisi de yıkık dökük asma köprüler. Kafasını bir arkaya bir öne çeviriyor. Elleri boşluğa düşüyor. Çaresizlikten çenesi önde, sadece iki adım atıyor; bir ileri ve bir geri.

Not: 26 Haziran 2022. Ekvador'da on beş gündür süren genel grev tüm hayatı etkiledi. Yerliler haklarını istiyorlar. Meyvenin ve sebzenin en güzelini bulduğunuz bu verimli topraklarda kendilerini doyuracak besin yok. Olsa da hayat pahalılığı onları aç bırakıyor. Yağmur suyunu damıtarak kullanıyorlar. Benzin fiyatları içler acısı. Sınırlarda sıkışıp kaldık. Yerliler geçişleri kapamışlar. Onları suçlayamıyorum. Yalnızca olanları, onları bu hâle getirenleri suçluyorum. Açlık, uykusuzluk… Yorgunum. Rüya ve kabus birbirine giriyor. Geçmiş ve gelecek arasında gidip geliyorum.

Danimarkalı Kız / The Danish Girl

ÖZGÜR SİNEMA
AYŞE ÖZGÜR AYDOĞAN

Biyografi filmleri beni her zaman etkiler. Danimarkalı Kız filmi, tarihe ilk transeksüel olarak geçen **Einar Wegener**'in gerçek yaşam öyküsünü anlatıyor. **David Ebershoff**'un aynı adlı romanından sinemaya uyarlanan filmin yönetmeni **Tom Hopper**'ı *Kızıl Toz (2004), Zoraki Kral (2010), Sefiller (2012), Untitled Freddie Mercury Biopic (2014) ve Sefiller (2015)* gibi gerçek hikayeleri anlatan filmleri yönetmesi ile tanıyoruz. Tabii ki biyografi filmi de olsa yönetmenler kurgu yapar ve gerçeğe bire bir sadık kalamayabilirler.

Einar (**Eddie Redmayne**) ve Gerda (**Alicia Wikender**), 1926 yılında Kopenhag'da yaşayan ressam bir çifttir. Genellikle portre çalışan Gerda'nın bir gün kadın modeli gelmez, Gerda eşi Einar'dan kendisine modellik yapmasını ister. Einer elbiseyi giymekte tereddüt etse de üzerine şöyle bir geçirir, ince çorabı da giymesi gerekiyordur. Genç adam çorabı giyerken o kadar büyük bir haz alır ki bence o an Einer'da ilk defa bir kırılma yaşanır. Bu modellik işi birkaç kez daha tekrarlanır ve zamanla ortaya Lili (Eddie Redmayne) karakteri çıkar.

Artık Einer sıklıkla kadın kıyafetleri giyer, özenle makyajını yapar, topuklu ayakkabıyla yürümeye çalşır. Bir gece Gerda ile Lili olarak sanatçılar balosu davetine katılırlar. Davette pek çok erkeğin gözü Lili'nin üzerindedir. Günden güne daha fazla kadınlığa yaklaşan, bu halini benimsemeye başlayan Lili sanatçılar balosunda bir erkekle tanışır, adam onu öpmek ister. Bir anlığına karşısındaki erkeğe karşılık veren Einer için o öpüşme, tamamen Lili olmayı istediğini kavradığı andır, o artık Lili'dir. O ana kadar bu durumu bir oyun gibi gören Gerda, Lili'yi bir erkekle öpüşürken görür ve oyun biter.

Başlangıçta tepki verse de Gerda artık Einer'ın içinde bulunduğu durumun ve de ne kadar acı çektiğinin farkındadır. Einer kadın ruhunu kendinde o kadar hissederek yaşıyordur ki Gerda onun bu trans olma sürecinde ona destek olmaktan başka bir çare göremez. Ve bu yolun her adımında Einer'ın yanında kalır ta ki ölene kadar.

1920'li yıllarda bir erkek ilk defa gerçekleşecek olan cinsiyet değiştirme ameliyatını olur. Tabii ki o yıllarda bu durum toplum tarafından hiç doğal karşılanmadığı gibi, tıpta bu konuda yetersizdir. Ama bütün bu zorluklar Einer'ın ameliyat olma kararında bir değişiklik yaratmaz.

Eddie Redmayne benim hayranlıkla izlediğim bir oyuncu. Danimarkalı Kız'da da performansıyla adeta büyülüyor. Kolay değil hem Einer hem Lili olarak karşımıza çıkıyor. Bedeni erkek ama içinde bir kadın yaşatıyor, yaşattırıyor. Bir kadın zerafetiyle giyiniyor, yürüyor, bakıyor. Aynada kendi vücuduna bakarken bacak arasında var olan ama yok olmasını istediği o uzvunu saklıyor, görmek istemiyor. Yönetmen **Hopper**, Einer'ın dönüşümünü asla aceleye getirmiyor onun kendini keşfetme ve Lili olma sürecini filmin her anına yediriyor. Oynadığı her role büyük bir ciddiyetle hazırlanan profesyonel oyuncu **Eddie Redmayne** de Einer ve Lili rolünün tam olarak hakkını veriyor.

Filmin odak noktası Einer olsa da Gerda karakteriyle izlediğimiz **Alicia Vikander**'in da performansı da oldukça başarılı. Film gücünü bu ana karakterlerden alıyor ama yan karakterler için aynı şeyi söyleyemiyoruz. Yan karakterler çok zayıf kalıyor. Nitekim **Edddie Redmayne** da bir röportajında oyuncu seçiminin zayıflığı nedeniyle bu filmde oynamasının bir hata olduğunu ifade etmişti.

Yönetmenliğin **Tom Hopper**'ın yaptığı Danimarkalı Kız'ın yapım süreci tam olarak 12 yıl sürmüş. Pek çok adaylığı olan filmde **Alicia Vikender** En İyi Yardımcı Kadın Akademi ödülünü alırken film ayrıca şahane kostüm tasarımlarıyla Amerikan Kostüm Tasarımcıları Birliği En İyi Kostüm Tasarımı Ödülüne layık görüldü. 2016 En İyi Erkek Oyuncu Akademi Ödülü o yıl gecikmeli olarak **Leonardo Di Caprio**'ya gittiğinden **Eddie Redmayne** ödülü alamadı ancak **Redmayne** de bu ödülü kesinlikle hak ediyordu.

Benim hayatımda iz bırakan ve sinema tarihi sahnesinde de yerini alan Danimarkalı Kız ana karakterleriyle, sahne tasarımı, kostüm tasarımıyla, kurgusuyla ve özellikle konusuyla çok değerli bir film.

AZELYA

HASAN ILDIZ

Alya'ma

Azelya,
Tanrının yaratırken ağladığı çiçek
Benim koklamaya kıyamadığım
Ağzımın mandalin mayhoşluğu.
Azelya,
Bu hüzün hep seninle mi gezecek böyle
Hiç bitmeyecek mi
Yüzündeki misafirliği
Bu martı seslerini
Bu çığlık çığlığa giden vapuru
Hep taşıyacak mısın böyle
Gittiğin şehirlere?
Teninde tuzlu suyun kekre tadı var
Sen istediğin kadar
Yakın dur mavisine gökyüzünün
Sen istediğin kadar
Işığın sütünden yoğurt mayala bana
Rutubet diyorlar eskiler buna
İnsanı gıdım gıdım çürütüyorlar.
Dağda esenlik var Azelya
Dağda yıldızlara yakınlık
Her çiçekte
Biraz Züleyhalık var Azelya
Biraz Yusufa hayranlık.
Bu şehirler çok kalabalık Azelya
Kapı önlerinde evlerin
Kirli bir keçe gibi insanlık
Enine ve dikine büyüyen bu uygarlık Azelya
Bazen merakından
Bazen sırf inadından
Zamanın tanımını soruyor
Azelya
Tanrının yaratırken ağladığı çiçek
Eski gelenekler gibi renkli
Her şeyi anlamlı ve incelikli
Çekiliyor kızların isimlerinden
Evlerden de çekilecek yakında
Sokakları, şehirleri terk edecek.

DESİSE

SERKAN KILIÇ

desise
sise bulanmışken
görüyorum
insan-cık-ları
kan-cık-ları
fun-cık-ları
..cık-ları…

15.02.2013 Himaye-i Etfal

ALAZLI AVAZ

SERKAN KILIÇ

benim payıma
bir avuç avaz kaldı
alazların içinde
gurbetten
beslenirim ben
onlar
ağlarken
göz döşeklerinden…

05.04.2013 Himaye-i Etfal

Türkiye'de Müzik Emeğinin Durumu?!?

21 Haziran, Fransız Müzik ve Dans yönetmeni **Maurice Fleuret** tarafından Dünya Müzik Günü olarak önerilen ve 1981 yılından itibaren dünyanın pek çok yerinde etkinliklerle kutlanmaya başlanmıştı. 2022 yılının 21 Haziran gününde ise iki akademisyen ve bir müzik yazarının çalışmalarının sonucu olarak *Türkiye'de Müzik Emeğinin Durumu* isimli bir rapor yayınlandı. **Dr. Selda Dudu, Doç. Dr. Evrim Hikmet Öğüt** ve müzik yazarı/müzikolog **Özge Ç. Denizci** tarafından hazırlanan rapor, sadece pandemi dönemini değil öncesinde de müzik emekçilerinin yaşamsal meselelerini gözler önüne sermeyi hedefliyordu.

Bu araştırmanın çıkış noktalarından biri, **Dr. Selda Dudu**'nun Sevilla Üniversitesi Çalışma Bilimleri Bölümü'nde 2016 yılında yazmış olduğu *Labour Market of Cultural Sector: The Case of EU and Turkey (Kültür Sektörünün Emek Piyasası: AB ve Türkiye Dosyası)* başlıklı yüksek lisans tez çalışmasıydı. 2016 yılında yapılan çalışmadaki anket katılımcılarının sadece onda biri dört kişilik aileyi geçindirebilecek gelire sahip olduğunu belirtmiş ve her beş katılımcıdan biri asgari ücret bile kazanamadıklarını ifade etmişti. Kadın-erkek arasında ücret eşitsizliğinin sürdüğü, işyeri dışında (evden) çalışma oranlarının çok yüksek olduğu, yaşlı çalışanların çalışan yoksulluğuyla daha fazla mücadele etmek zorunda oldukları gibi sonuçlar barındırdığını gözlemleme fırsatı bulmuştu. Bunların dışında, bu anket, devlet desteği ve iş güvencesinin gelir üzerinde önemli etkileri olduğunu da gözler önüne seriyordu. Bu çalışmanın ürünü olarak ortaya çıkan *Exploring Cultural Employment: The Case of Turkey (Kültürel İstihdamı Keşfetme: Türkiye Dosyası)* başlıklı makale Economics Literature isimli bilimsel dergide yayınlandı. Ayrıca Dudu, Pandemi sürecinde kültür emekçilerinin yaşadığı çalışan yoksulluğunun daha da derinleştiğini gözlemlediği bir süreçte, 2016 yılındaki araştırmasından hareketle müzik ve tiyatro emekçilerinin çalışma koşullarına ve gelir durumlarına yoğunlaşan yeni araştırmalar yapmanın ihtiyaç olduğunu düşünüyordu. O araştırma mimarlar, grafik tasarımcılar, tiyatro emekçileri, müzik emekçileri, dansçılar ve diğer kültürel meslek gruplarının dahil olduğu kültür emekçilerinin çok ciddi bir çalışan yoksulluğuyla yüz yüze olduğuna işaret ediyordu.

Halihazırda böyle bir çalışma içinde olan Dudu'nun yolu, Anadolu Müzik Kültürleri Derneği'nin Pandemi döneminde müzik emekçilerinin uğradığı hak ihlallerine ilişkin yapılan çevrimiçi toplantılardan birinde Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde yüksek lisansını *Türkiye'de İnternet Sonrası Değişen Müzisyen Kimliği* başlıklı teziyle bitiren ve o çalışmayı yapmaya başladığı ilk günden itibaren kafayı müzik emekçilerinin yaşamsal meselelerine takmış olan **Özge Ç. Denizci** ile kesişti. Denizci,

söz konusu toplantılardan birine yüksek lisans tez danışmanı **Doç. Dr. Evrim Hikmet Öğüt**'ü de davet etti, ilk kez o toplantılardan birinde araştırma sürecinin temelleri de atılmış oldu.

Anket sorularının bir kısmı Türkiye İstatistik Kurumu'nun her yıl yapmış olduğu hane halkı işgücü anketleriyle karşılaştırma yapma imkanı verecek şekilde bir kısmı ise alanın özgün koşullarından yola çıkarak hazırlanması, soruların müzik emekçilerine bireysel çabalarla ulaştırılması, ardından yapılan mülakatlar ve anketlerin ve mülakatların değerlendirilmesiyle 400'ün üzerinde müzik emekçisinin katılımıyla rapor ortaya çıktı.

Müzisyen denilince akla ilk olarak hep sahne üstünde gördüğümüz icracılar geliyor. Araştırma tam da bu sebeple *müzik emeği* ibaresinin üzerine yoğunlaşıp *müzik emekçisi* rolünün göründüğü, izlendiği ve dinlendiği gibi olmadığının altını çizmeye gayret etti. Aynı disiplin içinde farklı kolların olduğuna ve özellikle de görünür olmayan ya da olmadığı düşünülen bu kolların da özellikle pandemi öncesi ve sırasında yaşadığı mağduriyet üzerine odaklanmayı denedi. Dolayısıyla araştırma, eğitimci, stüdyo çalışanı, besteci, prodüktör, rodi, enstrüman yapımcısı, icracı, tonmaister gibi her meslekten müzik emekçisine yönelik olarak tasarlandı.

Yapılan çalışma temel olarak, yaş, cinsiyet, deneyim, güvenceli çalışma, örgütlülük gibi parametrelerin müzik emekçilerinin gelir durumu üzerindeki etkisini açığa çıkarmayı amaçlıyordu. Bunun yanı sıra, ofis dışı/evden çalışmanın çalışma saatlerine ne ölçüde dahil edildiğine, güvenli çalışma koşullarının sağlanıp sağlanmadığına, mesleki sakatlanma ve hastalıkların gelir kaybına yol açıp açmadığına ilişkin sorularla, müzik emekçilerinin çalışma koşulları genel olarak analiz etmeye çalışıldı.

İlk etapta, proje boyunca alınan geri dönüşler, anket sorularında, sahne dışında yapılan çalışmaların (enstrüman pratiği, prova gibi) çalışma süresinden sayılmasının ya da iş güvenliğine ilişkin soruların müzik emekçileri açısından bir farkındalık yarattığını gösterdi. Çalışmanın müzik emekçilerinin esnek ve güvencesiz çalışma koşullarının veriye dayalı biçimde ortaya koyulmasını sağlamayı hedefledi ve gerçekleştirdi. Bu araştırma sayesinde, müzik emekçileri özelinde, tüm kültür emekçilerinin yaşadığı çalışan yoksulluğunu ortadan kaldırmaya yönelik politikalara bilimsel destek sunma imkanı da bulunmaya gayret edildi.
Rapor basım aşamasından sonra Türkiye'de müzik alanında faaliyetlerine devam eden müzik meslek birliklerine, sendikalara ve politika yapıcılara ve bu alandaki STK'lara dağıtıldı.
Halen www.kulturemegi.com adresinden ücretsiz olarak indirilip okunabilen rapor ilk etapta müzik emekçilerini hedef alıyor olsa da sitenin adından da anlaşılacağı üzere Kültür Emeği bir platforma dönüşüp yapılan çalışmaların sinema, tiyatro, dans, plastik sanatlar gibi alanlarla çalışan tüm kültür emekçilerini içerecek ve kültür emekçilerinin sosyo-ekonomik ve beraberinde gelen sorunlarını somut kanıtlar elde ederek sunmayı hedefliyor. Bu hedeflerle de *Kültür Emeği Platformu* çalışmalarına devam ediyor.

Türkiye'de Müzik Emeğinin Durumu Raporunun Odak Noktaları

8 Kasım-10 Aralık 2020 tarihleri arasında 400'den fazla müzik emekçisinin katıldığı online anket çalışmasına ve birebir görüşmelere dayanan araştırmanın müzik emekçilerinin çalışma koşullarına ve güncel gelir durumlarına ilişkin bilgi ürettiği temel noktalar şunlar:

- Sektörün, iyi bilinen ancak yeterli veriden yoksun güvencesiz çalışma koşullarını somut biçimde ortaya koymak;

- Prova saatlerinin çalışma süresinden sayılmaması örneğinde olduğu gibi sektörün göz ardı edilen sorunlarını tespit etmek;
- Çalışma durumunda bile müzik emekçilerinin karşı karşıya oldukları çalışan yoksulluğunu göz önüne sermek;
- Pandeminin müzik emekçilerinin gelir ve istihdam durumuna etkisini saptamak.

Raporda öne çıkan bazı tespitler:

Müzik sektöründe yarı zamanlı çalışma oranı neredeyse %70. Yarı zamanlı çalışmada SGK kaydının yapılma oranı sadece %29. Bu iki veri birlikte değerlendirildiğinde, sosyal güvenliğin istisnai bir hale geldiği söylenebilir. SGK'sız çalışma ve bunun yarattığı gelecek kaygısı görüşmelerde de en fazla öne çıkan temalardan biri oldu.

Anket çalışmasına katılan müzik emekçilerinden %71'i müzik alanındaki işine ek olarak gelir elde etmek amacıyla ikinci bir iş aradığını belirtti. İkinci bir iş aramaya duyulan ihtiyacın %71'e varan bir düzeyde olması, müzik emekçilerinin gelirlerini yetersiz bulduklarına ilişkin en belirgin kanıtlardan birini oluşturuyor.

Ankette katılımcılara 2019 ve 2020 yılı ortalama aylık gelirleri soruldu ve pandeminin gelir üzerindeki etkisi somutlaştırıldı.

Katılımcıların 2019 yılında ortalama aylık geliri 5.685 TL olarak tespit edildi ve müzik alanındaki işlerinden elde ettikleri ortalama aylık net nakdi gelirlerine ilişkin cevapları Türk-İş (2021) tarafından hazırlanan 2019 yılı Aralık ayı açlık ve yoksulluk sınırları baz alınarak sınıflandı. Buna göre; 2019 yılında katılımcılardan %31'i asgari ücret altında, %6'sı dört kişilik bir ailenin açlık sınırı ile bir kişinin yaşam maliyeti arasında, %45'i bir kişinin yaşam maliyeti ile dört kişilik bir ailenin yoksulluk sınırı arasında ve %18'i dört kişilik ailenin yoksulluk sınırı üstünde kazandı.

2020 yılında ise ortalama aylık gelir 3.129 TL olarak tespit edildi. Ortalama aylık gelirdeki akut düşüşün yanı sıra, asgari ücret altında gelir elde eden müzik emekçilerinin oranının %31'den, tam iki katına yükselmesi ve en yüksek gelir grubunun %18'lik bir orandan %6'lık bir orana gerilemesi, müzik sektörü çalışanlarının pandemi sürecinde uğradığı gelir kaybını sayısal olarak somutlaştırdı.

Katılımcılardan sadece %14'ü gelirlerinden memnunken, %86'sının gelirlerinden memnun olmadığı tespit edildi.

https://twitter.com/kulturemegi
https://www.facebook.com/kulturemegi
https://www.instagram.com/kulturemegi/

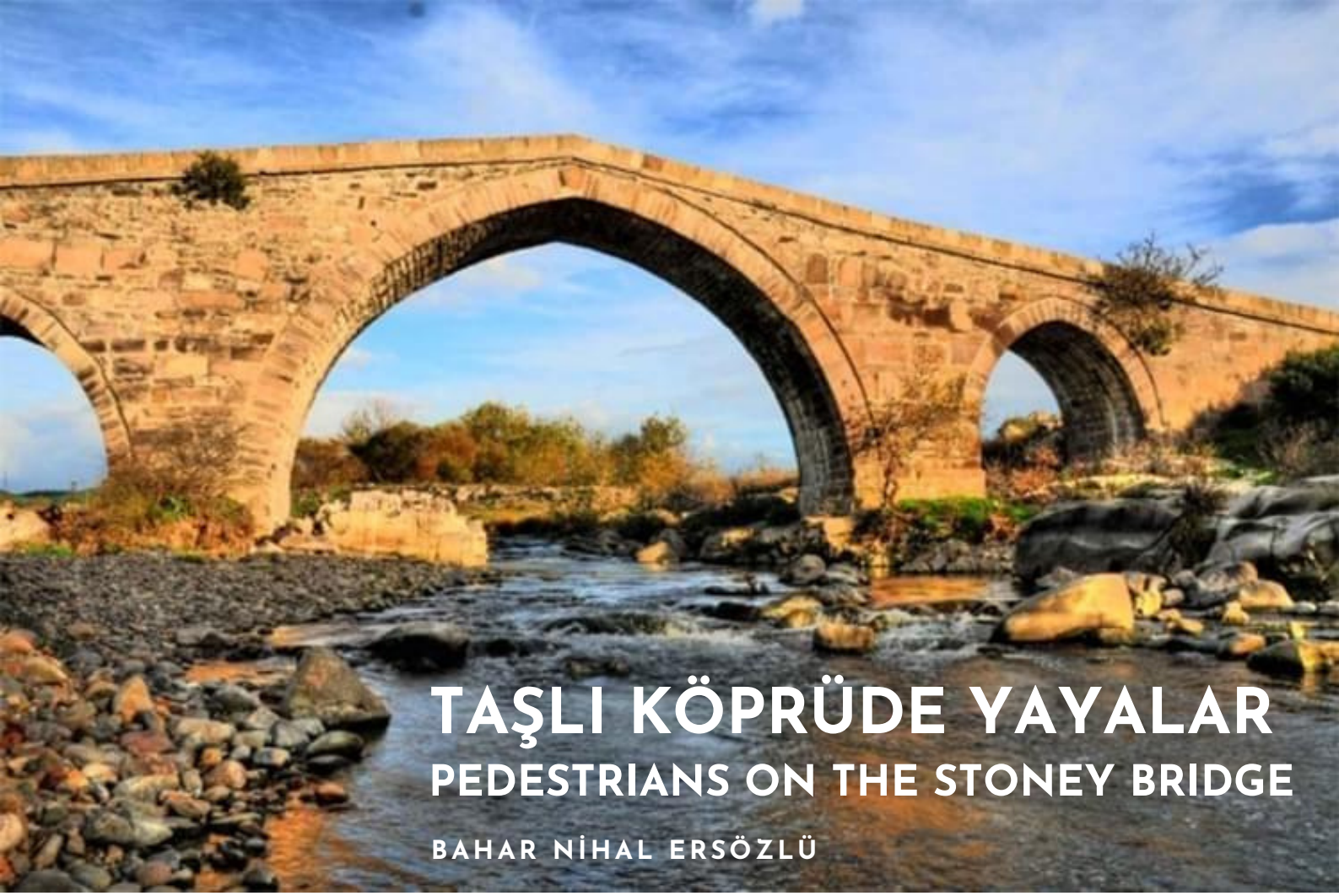
telve

GÜLŞAH KABAL

içimde bildik bir isyan
sana karşı kurdum kendimi
korkma seviyorum yine
sesinin tok kıvrımlarında
peşime takılan sözcüklerini
ama yetmiyor
ayrılık doluyor üstüm başım

baktın mı hiç hayatına kuşbakışı
yokuz senle fincan telvelerinde
geceyi unutturan sevişler
elini çekmiş ikimizden
kayboluyoruz evlerin saçaklarında
uzayan buz sarkıtları
batıyor canımıza
fren seslerinin böldüğü
hayallerimiz yarım yamalak

hadi seç herhangi bir resmimi
bugünün tarihini at
iğnele ceketinin sol cebine

TAŞLI KÖPRÜDE YAYALAR
PEDESTRIANS ON THE STONEY BRIDGE

BAHAR NİHAL ERSÖZLÜ

Konsepti Şafak Ersözlü [1] tarafından tasarlanan, yapım aşaması Sarp Keskiner [2] tarafından planlanan "Taşlı Köprüde Yayalar / Pedestrians on the Stoney Bridge" projesi Manisa, İzmir, Balıkesir, Çanakkale, Bursa'da kamuya açık 5 taş köprüde gerçekleştirilecek 5 çağdaş dans performansıyla foto-bellek pratiğini ses tasarımıyla buluşturacak [3] sözlü tarih çalışmalarını bir araya getiriyor.

"Aile fotoğrafları aracılığıyla kişisel belleğe doğru ve şimdiki zaman kipinde çıkılan içsel yolculuklar, bedende ne tür duyumlar uyandırır? Bu duyumlar üzerine kurulan zihinsel süreçler, bize ne tür bir iç görü alanının kapısını aralar? Böylesi bir iç görü, kişisel bellekle toplumsal bellek arasında bir ilişkisellik oluşturabilir mi? Göç ve toplumsal değişim süreçlerine ilişkin farkındalıklarımız bu ilişkisellik ile birlikte nasıl ele alınabilir?" Bu bağlamda taş köprüler tarihsel anlamda belleği taşıyan, iki yakaya transfer eden, toplumlararası geçişkenliği sembolize eden ve anlık karşılaşmalara vesile olan kentsel mekânlar olarak ele alınırken aile fotoğrafları, dünle bugün arasında köprü kuran, belleğin bedende uyandırdığı duyumlara aracılık eden mecralar olarak ele alınıyor.

---

[1] Kurucu: acikstudyo.com
[2] 2. Başkan: facebook.com/teoskultursanatdernegi
[3] https://www.facebook.com/acikstudyo/posts/2025417824307012/

British Council Türkiye hibesiyle hayata geçecek proje, **Şafak Ersözlü**'nün 10 kültür insanıyla yapacağı foto-bellek görüşmelerini, **Sarp Keskiner**'in bu kayıtlara özgü ses tasarımlarını, **Nick Rothwell**'in [4] (UK) kompozisyonlarını, **Ünal Ersözlü**'nün [5] şiir seçkisini, **Metehan Kayan** ve **Umut Sevgül**'ün hareket tasarımları [6] ile Centrala'nın [7] video tasarım pratiklerini bir araya getiriyor.

Projenin sonunda üretilecek sanat kitabının yapımı, SAHA Derneği [8] tarafından finanse ediliyor.

AÇIK STÜDYO

Bahar Nihal Ersözlü ve **Şafak Ersözlü** tarafından güncel performans pratiklerine yeni alanlar açmak amacıyla 2016 yılında İzmir'de kurulan inisiyatif, kent merkezindeki kara kutusunda başlayan yolculuğuna ulusal ve uluslararası paydaşlarıyla geliştirdiği mekâna özgü projelerle devam ediyor.

acikstudyo.com

TEOS KÜLTÜR SANAT DERNEĞİ

2016'dan 2020'ye dek merkez olarak kullandığı Teos Yazarevi Araştırma ve Uygulama Merkezi'nde felsefe, arkeoloji, edebiyat, güncel sanat, fotoğraf, sinema, müzik, performans sanatları, sürdürülebilir tarım ve kent hakkı alanlarında İzmir'in önde gelen kurumlarıyla altmışa yakın etkinlik düzenleyen, bu bağlamda iki kaynak kitap üreten, bünyesinde farklı alanlarda uzmanlaşmış yirmi altı üye ile onlarca gönüllüyü barındıran TEOS Kültür Sanat Derneği (TKS), tüzüğünde ve kuruluş manifestosunda beyan ettiği üzere yerel, bölgesel ve uluslararası ağlarla dayanışmayı merkezine alan, ekolojik sürdürülebilirliği öne koyan, cinsiyet eşitliğini ve çeşitliliğini gözeten, yerel / bölgesel kapasiteyi artırmayı amaçlayan, kültürel mirasın korunmasını önceliğe alan, türler arası eşitlikçi ve evrenselci bir dünya fikrini benimsiyor. Kültürü geniş anlamıyla ele alırken ilkesel olarak tüm canlıların yaşam hakkına saygı duyuyor; cinsiyet, inanç, ırk ayrımı yapmaksızın kamusal yararı gözetiyor.

Dernek, bu vizyon doğrultusunda:

- Kent kültürüne, tarihsel ve kültürel mirasa yönelik bilinci yaygınlaştırmayı,
- Ege coğrafyasında yaşayıp üreten kültür sanat aktörlerine alan açmayı,
- Disiplinler arası bir yaklaşımla kolektif üretim pratiklerini desteklemeyi,
- Kültürler arası diyaloğu ve çeşitliliği sağlamayı,
- Sosyal içermeyi ve kültürel okuryazarlığı güçlendirecek perspektifler geliştirmeyi,
- Kültür sanatı hayat boyu öğrenmenin bir parçası haline getirmeyi, bu amaç doğrultusunda yerel yönetimlerle, kamu kurumlarıyla, bölgesel / ulusal / uluslararası ağlarla işbirliği içerisinde davranmayı, kendine misyon ediniyor.

[4] https://cassiel.com/about/
[5] @unalersozlu
[6] https://www.unlimitedrag.com/post/on-soruluk-sohbetler-umut-sevg%C3%BCl-metehan-kayan
[7] centrala-space.org.uk
[8] saha.org.tr

2016 - 2022 sürecinde gerçekleştirdiği yerel, ulusal ve uluslararası ortaklı projeler kapsamında İzmir Kültür Pla+formu Girişimi, KARANTİNA kolektifi, Mahzen Photos kolektifi, Tiyatro 4, KİAN Art Group, 6x6x6 inisiyatifi, Kendine Ait Bir Oda sanat inisiyatifi, Sarı Denizaltı Sanat İnisiyatifi, Doğa Sanat Felsefe Derneği, İzmir Dayanışma Akademisi, Açık Stüdyo, Atölye Deneme Sanat ve Ekoloji Derneği, Kilizman Yayınları, Kanguru Yayınları, Yakın Kitabevi, İzmir Sinema Evi, Sanatta Görünürlük Festivali, Teos Marina, Kent Konseyi Kadın Çalışma Grubu, Seferihisar Belediyesi, İzmir Büyükşehir Belediyesi, (İzmir) / Nedircik Yayınları, Bir Tohum Vakfı - Çamtepe Ekolojik Yaşam Merkezi, Saye Collective (Çanakkale) / Carbon Collective (Mersin) / Amîdart Kültür Sanat Bileşkesi, Metal Kolektif (Diyarbakır) / Caz Kedisi dergisi (Muğla) / Meeting Points, Ideas Factory, Sofia Underground Festival (Sofya), Theater Entropia (Atina) ile ortaklaşan dernek, 2021 yılında RURITAGE [9] için İzmir Büyükşehir Belediyesi'ne *(Toplumsal Ritüeller Üzerinden) Bakırçay Havzasının Müzikal Miras Haritası: 1920 –2020* projesini hazırladı. KARANTİNA kolektifinin 2020 – 2021 döneminde Civil Society Exchange [10] desteğiyle Bulgaristan'dan paydaşlarıyla araştırma fazını tamamladığı KONSERVE projesinin 2022 yılındaki uygulamasını CultureCIVIC [11] hibe programı desteğiyle hayata geçiren dernek, 2023 yılında *Taşlı Köprüde Yayalar* projesiyle beraber Mozaik Foundation UK [12] desteğiyle yaş almışların kültüre erişimini güçlendirmeyi amaçlayan *Kuşaklararası Kültür Günleri '23* projesini gerçekleştirecek. [13]

facebook.com/teoskultursanatdernegi

[9] ruritage.eu
[10] civilsocietyexchange.org
[11] culture-civic.org
[12] turkeymozaik.org.uk
[13] https://www.culture-civic.org/en/projects/konserve

Yabancılaşma

SENCER BAŞAT

Kalemin kâğıda bıraktığı
sesten ürktü yüreğim

Bir kuru yaprağın
intiharına şahit oldum ormanda
bir sürü cenaze kaldırdı kalemim
postalların ayak izleri arasında

Özledi sıcaklığımı
üzerinden kalktığım döşeğim

Parmağımdaki nasır
bir anı ise kalemden
yüreğimdeki kambur
kalıntı ise yaprağın cenazesinden
değnek atlarım mutlu olmaya

Yeter ki

M.MAZHAR ALPHAN

Ürettiğin her yer senin cennetin
Havası suyu gibi doğanın öğretisi
Eşeğin anırması, köpeklerin havlaması
Kedilerin miyavlaması
Tavukların gıdıklaması
Horozun ötmesi, kuşların
Sürüngenlerin çıkardıkları sessizlik
Velhasıl doğanın senfonisi
Senin yazma enerjin dostum
Yeter ki nifak girmesin araya
Gölge etmesin

ZAFER MUHLİS USLU

1957 yılı 30 Ağustos'unda Bergama'da doğdum. Dört çocuklu bir ailenin üçüncü çocuğuyum.

Müzik doğduğumdan beri evimizin, yaşamımızın bir parçasıydı. Babam **Hafız Burhan** ve **Münir Nurettin Selçuk**'u çok dinler ve söylerdi. Sonraları **Zeki Müren** de girdi evimize. Babamın kendine has tiz bir sesi vardı, bence çok güzel gazel okurdu sanat müziği şarkılarını. Ben ortaokula giderken büyük ablam **Mehlika Uslu** İstanbul Hukuk Fakültesinde öğrenciydi. Aynı zamanda İstanbul Belediye konservatuarına da devam ediyordu. Tabii o usul ve makamı da öğrenmişti. Onun da babamın aksine çok güçlü bir sesi vardı. Tatile girip de eve gelmesini beklerdik. En başta babam. Akşamları fasıllar olurdu evimizde, komşulardan istek falan gelirdi. Benim de kulaklarım bir nevi terbiye edilirdi sanki.

Türk sanat müziği ilk duyduğum müzikti. Bir yandan da halamın eşi **Hüseyin Ayalp** Bergama'nın önemli bir müzik adamıydı. Yaklaşık iki metre boyundaydı ve esmerliğinden dolayı Arap Hüseyin derlerdi. Onun da boy boy bağlamaları vardı ve davudi sesiyle bayram toplantılarımızın en önemli figürü idi **Hüseyin Ayalp**. Nedendir bilemedim herkes gibi bizler de Hüseyin dayı derdik kendisine… **Hüseyin Ayalp** Bergama Belediyesinde nikah memuru, mehteran başı gibi görevlerde bulundu. Ama Bergama kültürüne yarattığı türkülerle de önemli katkıları olmuştur. *Gökçede Karga Olaydım, Sandık Üstünde Sandık, Abacılar İnişi* gibi türkülerini **Muzaffer Sarısözen** derlemiş ve TRT'de yayınlanmıştır. Kısacası benim ilk müzik eğiticilerim bu kişilerdir.

On bir yaşımda pikap ile tanıştım, kendime ait bir pikabım olmuştu. En küçük dayım İsmet Balay almıştı bana. Müzik tutkumu anlamıştı

sanki. Çünkü sonraki yıllarda, orta iki falan, akordiyon aldı bana.

Ancak ben uzun yıllar dinleyici olacaktım yine de. Çocukluğum **Erol Büyükburç, Özdemir Erdoğan** dinlerken geçiyordu ki **Cem Karaca, Moğollar, Erkin Koray, Selda Bağcan** derken, **Ruhi Su** girdi hayatımıza. Tabii bunları hep sevgili kardeşim **Taci Uslu** ile beraber toparlar, dinlerdik.

The Beatles, Aphrodite's Child, Deep Purple, Led Zeppelin artık dinlediklerimiz arasında olmaya başlamıştı. Ben Lise birinci sınıfta Bergama'dan iki yıl ayrılmak zorunda kaldığımda Taci, **Halim Yazıcı** ve **Hüsnü Arkan** ile epey yol almışlardı. Ben tatillerde beraber oluyordum onlarla. Lise son sınıfımda tam takım olmuştuk nihayet. Sevgili **Taci Uslu** kendi bestelerini ya da o günlerden sevdiğimiz **Timur Selçuk, Cem Karaca** ve sonraları da **Bülent Ortaçgil** şarkılarını okurdu bize. **Hüsnü Arkan** ise o yıllarda bağlama çalardı. Onun da özgün bestelerinin neredeyse ilk dinleyicileri bu kadroydu. Hüsnü de kendine özgü bir tarz ile çalardı bağlamayı. Halim Yazıcı da bizim için artık şairdi. Şiirlerini okurdu arada bizlere. Ben bu günlerde keyifle bu arkadaşlarımı dinlerdim. Beslenirdim galiba… Şanslıyımdır insan konusunda.

O yıllarda **Halim Yazıcı** bizlere Emerson, Lake & Palmer dinletmeye başladı. Pink Floyd, Jethro Tull başta olmak üzere artık çok daha farklı ama zengin müziğin içindeydik. 1976'ya kadar hemen her gün beraberdik. Sonra ben İstanbul'a, Taci ve Hüsnü Ankara'ya gitti, İzmir krallığı da Taci'nin deyimiyle *Şair-i azam* **Halim Yazıcı**'ya kalmıştı.

Bu yıllardan sonra hepimiz birbirimizden habersiz caz müziğine de kulak vermişiz. Klasikler **Armstrong, Miles Davis, John Coltrane** ve daha niceleri, tabii Blues, yani burada isimlersaymakla bitmez. **Jimi Hendrix, Janis Joplin, Santana** ve niceleri kulaklarımıza, beynimize çok güzel izler bırakmıştır.

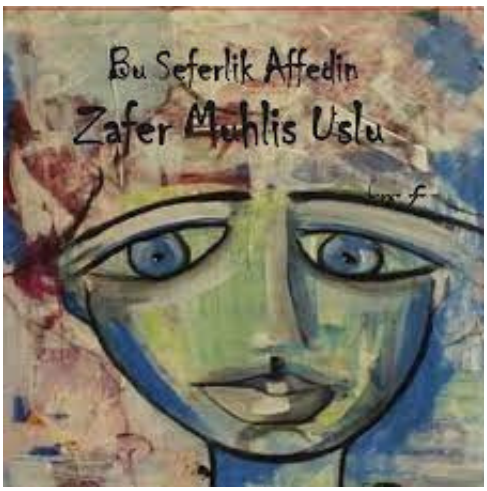
Al Di Meola, John McLauglin, Paco de Lucia. Çok güzel yıllardı, dinleyici olarak. Ben öğrencilik yıllarımdan beri bağlama ile oynar dururdum. Birgün Kadıköy'de **Hüsnü Arkan** ile yemekte sohbet ediyoruz. Bana biraz bağlama göstersene demiş bulundum. 53 yaşımda falan diyorum bunu. O da bana bağlamayla yeteri kadar oynadın, sen gel sana gitar alalım, ben öğretirim sana dedi. Ne yalan söyleyeyim inanmadım çünkü çok meşgul olduğunu biliyordum. Fakat bana ilk gitarı o aldı ve dediği gibi de bana klasik gitar öğretmeye başladı. Dediği gün, dediği saatte gittim, en az 2-3 saat ders verdi bana. Ben de verdiği ödevleri yapıyordum. Ama klasik çalışmak bana biraz ağır da geliyordu. Ben de ayrıca internetten akorlar, akor kitapları falan indiriyorum. O akorları basmaya çalışıyorum. Sonra sevdiğim, söyleyebileceğimi düşündüğüm şarkıları akorlar eşliğinde okumaya başladım evde.

Birgün kendi karaladığım bir söz dizesini akorlarla bir melodi tutturup okumaya başladım. Sevgi isimli küçük bir şarkı yapmıştım sanki. Ama sözlere, kendi yazdığım sözlere pek güvenemedim. **Halim Yazıcı**'nın külliyatı evimde; açtım kitapları, daldım şiirlere, yapıyorum bir şeyler.

Birgün tüm cesaretimi toplayıp Halim'i aradım ve *Ay Sokağı Çıkmazı*'nı okudum ona ve dedim ki bana bak çok ciddiyim, ya bu işe sarılacağım ya da boğazda balık tutmaya devam edeceğim. Devam dedi bana sağ olsun. **Taci Uslu**, **Hüsnü Arkan, Halim Yazıcı** ve Bergama'dan ağabeyim müzisyen **Muhsin Kıratlı** onay verdiler bana, tabii tavsiyeleri de oldu. Dinledim hepsini ve bana da çok iyi gelen böyle bir çalışmanın içinde buldum kendimi. Hepsine çok teşekkür ediyorum bu dostlarımın her zaman, her yerde. Ve tabii şarkılar ortaya çıkınca diğer dostlarımın desteklerini de unutmuyorum.

Bu Seferlik Affedin ve *Aşıkhava Sineması* adında iki albüm yaptım. İlk albümde düzenleme ve kayıtlarımı sevgili **Murat Öztürk** yaptı, *Aşıkhava Sineması* albümünü de sevgili **Ayhan Orhuntaş** – Ütopya müzikyapım. Üçüncü albüm için de çalışıyoruz. 2023'te kayıt yapabileceğiz diye düşünüyorum.

Ayrıca iki albüm kapak resimlerini, eserlerini benim için hiçbir fedakarlıktan kaçınmadan hazırlayan ve bana dizelerini de (*Benzersiz, Gitmelisin* şarkılarında) emanet eden ve bana hep kardeşlik desteği veren sevgili **Azime Akbaş Yazıcı**'ya sonsuz teşekkürler ediyorum. İyi ki var kendisi...

Tabii başta **Halim Yazıcı** olmak üzere sevgili dostum **Hüsnü Arkan**'a (*Nim ve Japon Yağmur* şarkılarında) ve sevgili dostum, kardeşim **Özlem Çakıl Arslan**'a (*Vakit Gelmiş Demektir* şarkısında) teşekkür ediyorum bana emanet ettikleri için dizelerini…

İlk albümü kaydettikten sonra **Halim Yazıcı** ile şiir ve müzik dinletileri yapmaya başladık. Sağ olsun **Halim Yazıcı** bana çok destek olmuştur çalışmalarımda. İzmir'de, Ankara'da, Datça ve Marmaris'te çeşitli kültür merkezlerinde Halim Yazıcı şiirlerini okudu, ben de onun şiirlerinden oluşturduğum şarkılarımı seslendirdim. Çok keyifli çalışmalarımız olmuştur. Çok şey öğreniyordum bu çalışmalarımızdan. Ayrıca bahsetmeden geçemeyeceğim, İzmir'de bizi Dıgıl Kültür Merkezi'nde ağırlayan Tayfun dostumuza, Alsancak Nazım Hikmet Kültür Merkezi'nde ağırlayan dostlarımıza ve buralarda özellikle bana müziğiyle destek veren sevgili kardeşim **Jülide Kıratlı'**ya ne kadar teşekkür etsem azdır. Tabii ki bu özel teşekkürlerimi ederken benim kardeşlerim gibi olan **Yasemin-Cem Arıkan** ve Pelin-Sinan Uzun çiftini ve kameraman kardeşimiz **Kenan Işık**'ı da unutamam. Benim ilk ve tek klibim olan *Akdeniz* şarkıma klibi hiçbir şey karşılığında çektiler ve beni iki gün Foça ve İzmir'de ağırladılar. Onlara da teşekkür borçluyum. Bu arada klip çekimlerinde benimle

olan **Jülide Kıratlı** kardeşime de selam olsun buradan… İzmir 35. Sokak sakinlerini ve bizi ağırlayan **Cenk Dolunay** kardeşimizi de teşekkür listemize koymalıyız. Sağ olsun. Ankara demişken sevgili **Alaattin Topçu**'dan bahsetmezsek olmaz diye düşünüyorum. Kurgu Yayınları bünyesinde bizleri iki kez Ankara'daki dostlarımızla buluşturmuştur.

Ve tabii ki bizi yine Bergama'mızda ağırlayan değerli dostumuz **Cihat Balaban**'ı da unutamayız. O güzelim mekanın sahnesinde (Bahçe Cafe Bar) bizleri dinleyenlerimiz ile buluşturmuştur bir 30 Ağustos akşamında.

Ve Karaburun Belediyesi *Mordoğan Denizle Buluşma Şenliği'ne* davet edildik **Halim Yazıcı** ve sevgili kardeşim **Azime Akbaş Yazıcı** ile. İki yıl üst üste bizi davet etti Sayın Belediye Başkanı **Ahmet Çakır. Ahmet Çakır** beyin ve orada tanıştığım Mordoğan aşığı sevgili dostumuz **Cem Liman**'ı unutamam. Saygı ve sevgiyle yad ediyorum. Ve diğer Mordoğanlı kardeşlerimi de…

Sevgili Azime ve Halim Marmaris'e göçtüler ve orada Sayın Selma Ankara Sonat Hanım ve **Umur Özlüer** ile tanıştım. Kalimerhaba Kültür Merkezi'nde ağırladılar bizi. İki büyük sinema kültür ustası. **Umur Özlüer** ağabeyin kültür ve sanat mücadelesini saygıyla izliyorum sosyal medyadan. Enerjisine ve gayretlerine gerçekten hayranım.

Tüm bunlar olurken birgün Bergama'da buluştuk bir Berksav gecesinde ve o gece değerli Berksav yönetimi sevgili **Halim Yazıcı**'ya Kültür ve Sanat ödülü verdi. Çok mutlu oldum ben de ve o gece **Halim Yazıcı**'nın birkaç şiirinden oluşan küçük bir dinletimiz oldu. O zaman Bergama Belediye Belediye Başkanımız Sayın **Mehmet Gönenç** bey ile de sohbetimiz oldu. Kendisi bizleri Bergama'ya yapılan önemli bir hizmet olarak gördüğümüz Bergama Kültür Merkezi'ne davet ettiler. Ve tüm ilklerimi yaşadığım sevgili Bergama'mda ilk kez değerli müzisyen dostlarımdan oluşan bir grup ile sahneye çıkıp sevgili kardeşim **Halim Yazıcı** şiirlerini okuduk. Çok heyecanlı ama bir o kadar da mutlu olduğum bir gece idi. O gecenin mimarı Sayın **Mehmet Gönenç** şahsında tüm Belediye, Kültür Merkezi çalışanlarına da şükranlarımı sunuyorum. Tabii geceyi sunan ve bir kısa film ile Halim Yazıcı kadim Pergamon gösterisini hazırlayan sevgili **Mutlu Polat**'ı da anmalıyım. Teşekkürler…

Müzisyen kardeşlerim **Sunay Ersoy** (bateri), **Taner Ersoy** (bas gitar), **Cem Şengül** (Elektro gitar) ve **Gökhan Uzunlar** (klavye) bana çok destek oldular. Sağ olsunlar…

Daha sonraki zamanlarda bizleri çok üzen bir olay oldu; sevgili kardeşim **Taci Uslu** rahatsızlandı ve artık şarkı söyleyemez oldu o kadife sesiyle. Ki ben onun gibi sesi olan bir erkek sanatçı dinlemedim desem, bilenler bilir diyelim… **Halim Yazıcı** ile İstanbul'da bir etkinlik yapmak istedik. Sevgili dostumuz **Emin İgüs** ile görüştük ve ondan **Taci Uslu** ile eski günlerde olduğu gibi bir sahne performansı yaparlar mı diye. Sağ olsun hemen işe koyuldu, Kadıköy Nazım Hikmet sahnesini ayarladı. Önce **Taci Uslu** ile **Emin İgüs** sahne aldılar. Taci'yi uzun zamandır ilk kez o kadar mutlu gördüm. Salon da doluydu gerçekten, gelen herkese teşekkürler. Sonrasında biz yine müzisyen kardeşlerimin desteğiyle sahne aldık. **Halim Yazıcı** muhteşem bir performans gösterdi şiirlerini okurken. Sanırım o da çok duygulandı o gece Taci ile olmaktan dolayı. Ben nasıl bir gece yaşadığımı hatırlamıyorum diyecek kadar duygu yoğun bir durumdaydım. Ben nasıldım bilmiyorum, ama hem çok yorgun hem de çok mutluydum. Başta kardeşim dediğim sevgili **Emin İgüs**'e ve tabii Kadıköy Nazım Hikmet Kültür Merkezi çalışanları dostlarımıza (beni bağışlasınlar isimlerini yazamadığım için) sonsuz teşekkür ediyorum.

Tabii bizler **Taci Uslu**'nun o gece o kadar mutlu olduğunu görünce bunu daha da ileriye taşıyabilir miyiz acaba dedik. Sevgili **Ayşegül Uslu** ile ne yapılabilir dedik. Ayşegül'ün zaten kafasında olan bir şeydi. Hemen **Emin İgüs** ve **Hüsnü Arkan** ile görüştü Ayşegül. Onlar da hiç beklemeden yapalım dediler ve **Taci Uslu** bestelerinden oluşan bir *tribute albüm* projesi için kolları sıvadılar. **Emin İgüs, Ayşegül Uslu, Hüsnü Arkan, Serdar Keskin, Yasemin Göksu, Harun Tekin, Vedat Sakman, İlkay Akkaya** o güzelim bestelere ses oldular. Sevgili **Hüsnü Arkan** sana da bu şarkılardan biri düştü, seç birini oku sen de deyince, **Arkadaş Z. Özger'**in *Kan Reçetesi* şiirinden bestelediği şarkı bana düştü.

Çok severek dinlediğim bir eserdi. **Taci Uslu** şarkısı söylemek, söyleyebilmek zordur benim için diye düşünürken sevgili dostum, yapımcı dostum da diyebilirim, **Ayhan Orhuntaş**'ın çok değerli katkılarıyla bir şey koyduk ortaya. Umarım beğenilmiştir. *Uslu Şarkılar* diyerek bir albüm çıktı ortaya. Ada Müzik, sevgili kardeşimiz **Serkan Fidan**, şiirlerin telifleri için koşturan **Halim Yazıcı**, *Ada Müzik*, **Bülent Forta, Emin İgüs** büyük gayret gösterdiler. Bizleri en çok sevindiren Taci'nin bu albümü dinleyebilmiş olmasıdır. Bu nedenle herkese çok teşekkür ediyorum.

Uslu Şarkılar albümü, Cumhuriyet, Birgün gibi gazetelerin sayfalarında da çıkınca daha da mutlu olduk. İsmini yazamadığım yayın organları da vardır mutlaka. Bir de **Haluk Çetin; Emin İgüs, Ayşegül Uslu** ve oğlumuz **Ataol Uslu** ile bir *Uslu Şarkılar* programı yaptı kanalında. Ona da çok teşekkürler.

Uslu Şarkılar albümünün akabinde BERKSAV (Bergama Kültür ve Sanat Vakfı) çok kadirşinas bir tavır ile sevgili Taci Uslu'ya ve bana Kültür ve

Sanat Ödülü verdiler. Bu ödül Taci'yi çok mutlu etti. Tabii beni de. Çünkü evimiz, yurdumuz olan Bergama'ya değerli sanat hizmetleri yapan bir vakfın bizlerden ve yaptığımız şeylerden haberdar olması ve bizleri hatırlanmaya, ödüle layık görmesi değerli bir şeydir… O gece çok mutluyduk hepimiz, büyüklerimiz ile, çocukluk, gençlik arkadaşlarımız ile beraber olabildik…

Ertesi gün 14 Eylül 2019 Bergama'nın da kurtuluş bayramıdır, sevgili kardeşlerimiz **Muhsine–Özcan Arslançelik** ve değerli evlatları **Efe Nazım Arslançelik**'in işlettiği Akasya Park Kafe'de bir imza–şiir–müzik gecesi yaptık. Sevgili **Taci Uslu**, *Uslu Şarkılar* albümünü, Halim ve ben de kendi eserlerimizi çok sevgili arkadaşlarımıza ve dinleyen dostlarımıza imzaladık… Bergama'dan yine çok güzel anılarla ayrıldık.

Bünyem izin verdiği müddetçe yapacağım bir şeyler, belki bencilce ama sırf bana iyi geldiği için bile olsa yapacağım. Mutluyum üretirken… Ben öyle önemli bir müzisyen değilim, biliyorum. Ama dostlarımın yazdıklarını kendimce okuyan, bazen kendi yazdıklarımı da tabii ve bunları yaparken onların tüm hassasiyetlerine, emeklerine saygı duyarak yapmaya çalışan ve bunu gerçekten çok önemseyen biri olarak anılmak, hatırlanmak isteyen biriyim yalnızca. Müzik matematiktir elbet ama duyguyu alırsan geriye ne kalır? Saygılarımla, sevgilerimle….

Bin dokuz yüz elli yedi yılında,
Otuz ağustosta
Bergama'da
Her ne lazım ise
Doğdum.
Orada söyledim
İlk lafımı
Attım ilk adımımı
Ve ilk okula gittim
Şimdi daha iyi anlıyorum
İlk öğretmenimin
Değerini
İlk aşkım da oradaydı benim
Daha ilk okula gitmeden
Komşu kızlardan birine
Aşık oluvermiştim hemen
At kuyruğu saçlarını,
Adını da hatırlıyorum ama
Burada diyemem
Ancak acı çekmek olduğunu
Zannettim aşkın
O günkü filmlerden
Orta okul
Lise
Üniversite
Derken
Acı çekmek olduğunu öğrendim
Biraz da aşkın gerçekten
Tüm bunları yaşarken
Ne korktum
Ne de vazgeçtim sevmekten
İçimde sevinçle karışık
Bir sızı hep oluyor
Doğduğum yere
Arada bir giderken…

08.08.2003 – Maltepe / İSTANBUL

Oksızlık

EDİZ SERVAN ERDİNÇ

Türkçe sevmek ne demektir
Bilsem kavuşacağım sana
En dürüst sevişmek
Olacak menemeni aşkımızın

Sulamayı toprağını bağışladın
Yer sıcak gök sıcak
Yıldızlar gördüm insan gibiydiler
Dışarıda asgari ücret sokağa sığmazken

HAİKULAR

GÖNÜL TOKAYEVA

örttüm üstünü
yıldızlarla sevgili
üşümüştü ay.

***

küskün nilüfer
kalbi bir karış suda
yüzen çiçeğim.

***

gül koklamaktan
hanımeli kokusu
yok üzerinde.

Sedef Çakı

VAHDETTİN YILMAZ

Çıkmaz sokakta tek katlı ve küçük penceresiyle yalnızlığı gözleyen evin camlarını bir söğüt ağacı durmadan yoklardı. Bazen rüzgâr kendi gireceği kadar da olsa aralardı pencereyi. Yağmur yarı gecenin tatlı uykusundan yararlanarak eve sokulmuş olur, oda oda dolaşarak denizi, düşündeki baba evinde ağırlardı. Tuz taşıyan yosun kokusu boğulma seviyesine yükselince basardı feryadı. Karşısında kızının resim dersinde yaptığı çerçevelenmiş tabloyu görmese ve dışarıdan oto yıkayıcısının tazyikli su sesi gelmese yaşadığı şehrin doğduğuyla yer değiştirdiğini sanacaktı. Bazen düşlerinin marifetine şaşardı. Ülkenin gün doğumuyla, gün batımı arasındaki bu uzak mesafeyi başka hangi güç birleştirebilirdi? Çocukluktan orta yaşa kadar baba evinden uzaklaşan rüyaların orta yaştan sonra baba evine dönüşüne hüzünlenerek şaşırdı.

Otobüsten inip, minibüse binmeyi, gelin gibi baba evinin merdivenine kadar götürülmeyi hiç sevmezdi. Asfalttan köye ayrılan yolu, anılarını arkadaş yaparak yürümeyi özlemişti. Vadi boyunca uzanan yola eşlik eden yarlardan fesleğen kokardı yaz boyu. Bu koku çocukluğun tanıdık anılarına götürürdü onu. Köyün içine girdiğinde yolu şaşırmak istiyordu. Birilerinin tanımayıp “Kardeş, kimi aradınız?” diye sorması, misafir edilmekten daha değerli geliyordu. Cebindeki dönüş biletinin sıcaklığı, gidişin sevincine doymadan, dönüşün hüznünü başlatıyordu. Bahçelerinde, su başlarında, tırpan seslerinin, bileyi hışırtılarının arasında türkülerini, çığlıklarını duyduğu göçüp gitmiş mezarlık ahalisinden ne farkı vardı.

Şu, gelin elması. İkizi değil miydi dedesinin? Paslı tavada tereyağıyla pişen taze kayısıyı yiyen dedesi. Dünyanın lezizliğini vurgulayan ağustos kuşluğunda, hasır sandalyede ayak ayak üstüne atmış vaziyette ölen ve çenesi düşene kadar öldüğü anlaşılmayan dede. Elmadaki son dilimde saplı kalan sedef bıçağın bir ölüye yakışmayan çağrısı. Ardına bakıp özlediği anın huzur durağıydı onun baba evi. Taştan tuğladan baba evlerine benzemezdi. Yürekteki bir baba eviydi o, yürek sahibinin bazen ulaşamadığı. Uzak diyarlara uğurlanan kuşlar dönmez ki bazen. İlkbaharın telaşına sayardı bunu. Ölüm, sandıkta unutulmuş ceviz kadar hatırlatıcı değildi. Mevsimlere yayılmış sessizlikte annesine o sandıktan giderdi. Yoksa büyükbabanın sedef çakısını sapladığı son elma diliminden bir önceki miydi annesi? O günden sonra hiçbir elmayı dilimlemeyi sevmedi. Keskinliğine rağmen suçlu değildi sedef çakı. Sandıktaki eşyalar annesinin avuçlarına alışıktı. Hayatı oradan tanıdık bulur, tipiye tutulan geceler o alışkanlıkla kapatırdı gözlerini.

Köpüğü kurumayan çocukluğunun deresine son kez baktı. Beyaz bir atın nal seslerinin yankısı kayalarında duruyordu. Ama müjde yastığı getirilen o gelin yoktu şimdi. Elma mevsimiydi. Dedesinin paltosu, annesinin gelinliğiyle aynı sandıktaydı. Sedef çakıyı dedesinin paltosunun cebinden son kez çıkardı. Annesinin kısa ömrünü, dedesinin cömert ömrüyle telafi etmek için annesinin cebine

koydu. Mezarlığı gören evin damına çıktı. Ceviz ağaçları umut dolu yeşili gökyüzüne uzatmışlardı. Değirmenin yolu gözüküyordu. Bir anda halasının sesi köyün üzerinde dolaştı. “Leto can Leto. Kız, hadi biz neyse ne, çocuklarını nasıl bırakıp gittin?”Leto yoktu demek. Birkaç gün bekledikten sonra dönmeyince anlamıştı bunu.

Ağustosun sonuyla vedalaşmalar başlar, gurbet yolu gözükür. Yağmurun hırçın dalışlarına eyvallah denilmeden işler biter. Haziran ve temmuzun şenlikle ördüğü çayırlar hüzne terk edilmişlerdir. Nuh Nebi’den beri aynı döngü telaş ve tedirginlikle sürer gider. Yorgunluk günlerin ardından gençler sokak köşelerinde sohbet eder, yaşlılar yetişen meyveden, sararan yaprağa varıncaya dek ölüm hatırlatan her şeyden nem kapar, pay çıkarırlar. O andan sonra her nefesin ölüme çalıştığına inanırlardı nedense.

Ufukların rengi ne kadar güzeldi. Uzaklarda Ağrı dağı gözüküyordu. Fark edilecek bir yerde değildi mezarlık. Kuzuları otlatan bir çocuğun söylediği okul şarkısı duyuluyordu. Bu ses kızının suskunluğunu bozdu. “Baba.” dedi. “Sen üzülürsen yaşayan annen üzülür.” Kızını kucağına aldı. Büyüdüğünü görsün istedi yaşamayan annesi. Gülümseyerek gittiler yaşayan annesine. Dere tanıklığını inkar eder gibi akıyordu.

GELSİN BAHAR!

HIZIR İRFAN ÖNDER

ey yolcu!
içinde bir serap var
asla kaybolmuyor...

ey yâr!
hiç insafın yok mu senin?
müjgânınla vuruyorsun!...

ey hayat!
yok mu heybende mutluluk?
şairler de nasiplensin...

ey güneş!
göster marifetini artık
ışısın kararmış kalpler!...

ey umut!
gölgem gibi sâdık ol
ay kadar güzel...

ey gafil!
öyle bir ağla ki gafletine
gelsin Doğu Türkistan'a bahar...

EY GÜL

M. GÜNER DEMİRAY

Ne oldu pembe bakışın? Neden döktün yapraklarını ey Gül?
Belli, sevgilin gitti, aşkın, o çılgın Mayıs gitti kederle,
Mayıs ki ateşli aşkını pembe ve yeşillerle dokumuştu tenine
Uzak bir şarkı gibi yaklaşan ılık bir dağ melteminde

Bir veda akşamında gitti Mayıs el sallayarak,
Belki yazgısıydı bu sevgililerin çile sekisinde bitkin
Önüne duvar olan bir hüzün sarkacında eriyip
Açan güneşlere bulutlar üfleyen bir sersem kederin

Veda, acının damıttığı bir gece zinciri ruha,
Oradadır düşsüz günlere gömülen arzuların sarmalı,
İşte inip kalkan göğsünde budur taş gibi bir ağırlık,
Bu yüzden ayrılığı aşkın yüz çizgilerine sormalı

Dağılıp döküldün, zamanın acımasız koynuna
Bıraktın özlemin yıldıran çığlığını safran renginden,
Dalında ince bir yıldız doğdu, yel esintilerini susturan
Kalbin günbatımlarını aşkın düşlerine ekerken

Hangi ırmak, hangi çalı, hangi sevda seni teğet geçer?
Gül ağacıdır annen bu bahçede, yağmurun ürettiği yerde
Sen açtın dalında ay gibi, Mayısla nişanlandın
Suların aydınlandığı tedirgin bir seherde

Gök ne der talihsizlere bilir misin ey Gül!
"Eş öksüzleri küskün bakar hayata kış tepelerinde"
Mayıs kulağına fısıldamış olsa gerek bu altın sözü
Dönüşsüz ayrılıklar kamçısını alınca eline

Şimdi sağır kuytularda birer kuş yavrusu yaprakların,
Ve biliyorum buruk acıların tortusudur kalbinin dibi,
Ey aşkı ölümsüz yalımlara taşıyan Gül, ağlama!
Gitti Mayıs! Döner mi? Gitti sefere çıkmış bir süvari gibi

Haziran 2022

e l m a n ı n h a r i t a s ı

BAHTİYAR KAYMAK

bir rüzgar
çıksa
bir çıt sesi
duysam
düşse
bir gül
yap
ra
ğı

bir kibrit çakılsa
nefesimde
esrarın

hatıra
güzel
hatıra
yanık
yanık
koksa

giysilerimi
d
ö
k
ü
n
s
e
m
sırtının pa
ti
ka
sın
dan
parıl
dayan
tümseğine

bir yol
çantası
açsam
açılsan

biraz
aşk
biraz
serüven
sonra

hayat

kitaplarımızın
tam
orta
yerine
denk
gelse
devrim

bayrakları
i
n
d
i
r
s
e
k

gidip gidip
her yerine
yeni
adlar
versem
böyle alt üst
iki renkli
kalem
gibi

açılmış

yolların
haritasını
okulların kapısına assak

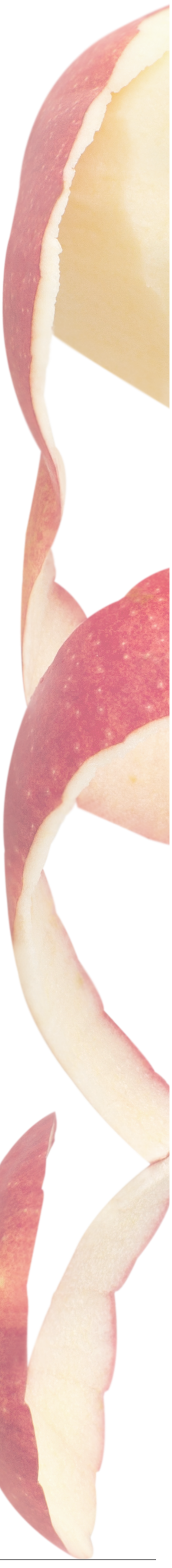
dilin
dilime
değse
bir zil çalsa

çocuklar
sokağa
d
ö
k
ü
l
s
e

saklambaç oynasak

" elma
dersem
çık
armut
dersem
çıkma "

elma
a
a
a
a
a
a
a
a
a
a
.
.
.

ŞİİRLİ KÜLTÜR DERGİSİ
Ocak Şubat Mart 2023

CAZKEDİSİ

twitter.com/CazKedisi1

facebook.com/groups/cazkedisisiirdergisi

instagram.com/cazkedisidergi/

YAYIN YÖNETMENİ: HALİM YAZICI
YAYIN KURULU: DEVRİM DİKKAYA, HALİM YAZICI, SARP KESKİNER
TASARIM, REDAKSİYON: M. ÖZGÜR MUTLU
YAZIŞMA ADRESİ: CAZKEDİSİDERGİSİ@GMAİL.COM